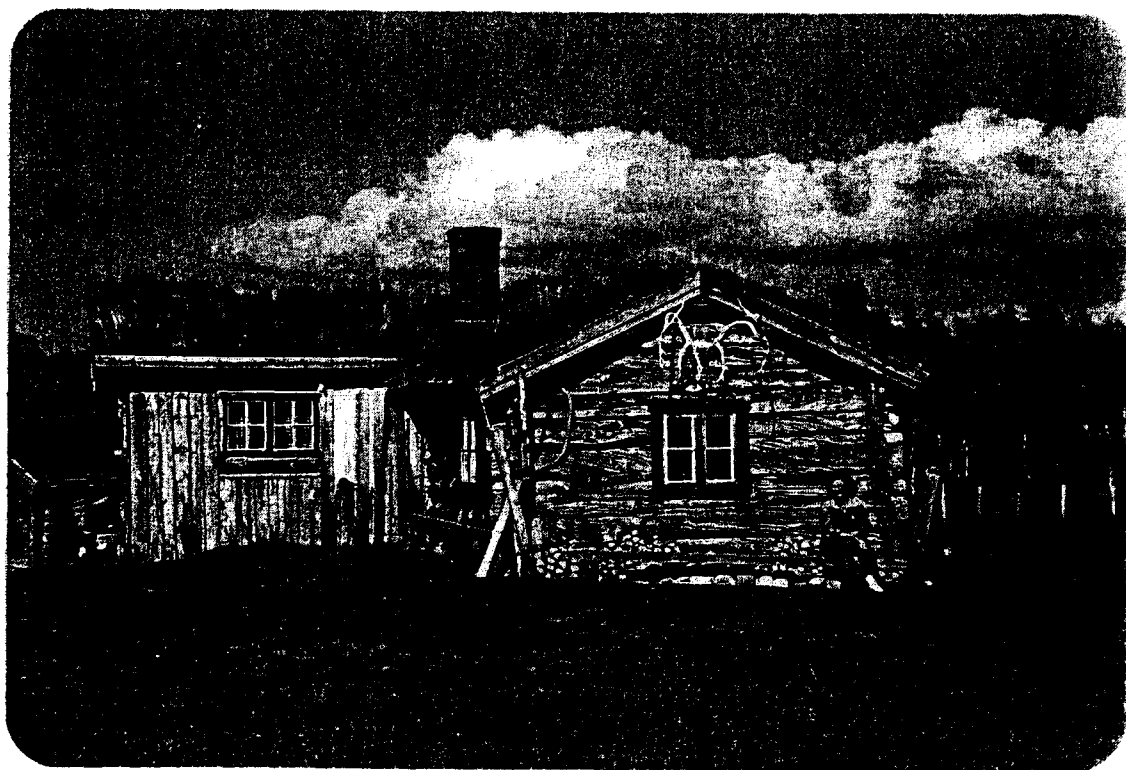

**FORVALTNINGSPLAN
FOR
ENDALEN
BUDALEN
FORDDALEN
LANDSKAPSVERNOMRÅDER**

**MIDTRE GAULDAL KOMMUNE
2005**

INNHold

1	INNLEDNING	3
1.1	Opprettelse av Endalen, Budalen og Forddalen landskapsvernområder	3
1.2	Bakgrunn for vernet	3
1.3	Forvaltningsplan for Endalen, Budalen og Forddalen landskapvernområder	4
2	OMRÅDEBESKRIVELSE	4
2.1	Topografi, geologi, klima	4
2.2	Flora og vegetasjon	5
2.3	Fauna	6
2.4	Seterdrift	7
3	MÅL, UTFORDRINGER OG STRATEGIER I FORVALTNINGEN AV LANDSKAPSVERNOMRÅDENE	10
3.1	Mål	10
3.2	Utfordringer og Strategier	10
4	IVARETAKELSE AV VERNEVERDIER	11
4.1	Hva kjennetegner et verdifullt kulturlandskap?	12
4.2	Presisering av verneverdier i Endalen, Budalen, Forddalen landskapsvernområder	13
4.3	Ivaretagelse av verneverdier - retningslinjer for skjøtsel	13
4.3.1	Bevaring av landskapets helhet	13
4.3.2	Bevaring av seterlandskapet	14
4.3.3	Bevaring av vegetasjonstyper	14
4.3.4	Bevaring av artsmangfoldet i seterlandskapet	14
5	KOMMENTARER TIL VERNEFORSKRIFTEN	16
5.1	Seterdrift	16
5.1.1	Strømforsyning	17
5.1.2	Transport av melk, dyrefor og dyr	18
5.1.3	Bruk av gjødsel - spredeareal for husdyrgjødsel	18
5.1.4	Gjenopptakelse av seterdrift og utvising av nye setrer	18
5.1.5	Omdisponering av seterbebyggelse	19
5.2	Vedlikehold, ombygging og oppføring av seterbebyggelse	19
5.3	Vedlikehold, ombygging og oppføring av fritidshus	20
5.4	Bruk, vedlikehold og bygging av veger	21
5.5	Skogsdrift	23
5.6	Motorferdsel i utmark	24
5.7	Jakt, fiske og annet friluftsliv	25
5.8	Reiselivsturisme	26
5.9	Forskning og undervisning	26
6	FORVALTNING OG OPPSYN	27
6.1	Forvaltning	27

6.2	Saksbehandlingsrutiner	27
6.2.1	Utvising av seter	27
6.2.2	Utvising av tilleggsjord	27
6.2.3	Vedlikehold, ombygging og oppføring av seterbebyggelse	27
6.2.4	Vedlikehold og ombygging av fritidsbebyggelse	28
6.2.5	Motorferdsel i utmark	28
6.3	Oppsyn	28
7	INFORMASJON	29
8	ØKONOMI	29
9	LITTERATUR	30
10	VEDLEGG:	31
10.1	DEFINISJONER	31
10.2	FORVALTNINGSMYNDIGHETENS FORUTSETNINGER OG OPPGAVER	32
10.3	FORSKRIFT OM VERN AV BUDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL KOMMUNE	34
	FORSKRIFT OM VERN AV ENDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL KOMMUNE	37
	FORSKRIFT OM VERN AV FORDDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL KOMMUNE	40
10.4	BYGGESKIKKVEILEDER FOR SETERDALENE PÅ NORDSIDEN AV FOROLLHOGNA	
10.5	KART	
10.6	RESTAURERINGS- OG SKJØTSELSTILTAK I BLÅORA OG NYBUSLETTE . PERIODEN 2003 – 2008.	

1. INNLEDNING

1.1 OPPRETTELSE AV ENDALEN, BUDALEN OG FORDDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDER

I kongelig resolusjon av 21. desember 2001 om verneplan for Forollhogna med tilliggende dalfører i Hedmark og Sør-Trøndelag fylker ble det fattet vedtak om vern av følgende områder:

1. Forollhogna nasjonalpark (1 061,9 km²), Rennebu, Midtre-Gauldal, Holtålen, Tynset, Tolga og Os kommuner
2. **Budalen landskapsvernopråde (33,6 km²), Midtre Gauldal kommune**
3. Vangrøftdalen-Kjurrudalen landskapsvernopråde (125,9 km²), Os kommune
4. Londalen-Ørvilldalen landskapsvernopråde (49,7 km²), Tolga kommune
5. Ledalen landskapsvernopråde m/ plantelivsfredning (26,2 km²), Holtålen kommune
6. Øyungen landskapsvernopråde (72,1 km²), Holtålen og Røros kommuner
7. Magnilldalen-Busjødalen landskapsvernopråde (77,8 km²), Tynset og Tolga kommuner
8. **Endalen landskapsvernopråde (35,6 km²), Midtre-Gauldal kommune**
9. **Forddalen landskapsvernopråde (30,9 km²), Midtre-Gauldal og Holålen kommuner**

Denne forvaltningsplanen omfatter de tre landskapsvernoprådene i Midtre Gauldal kommune. Disse områdene avviker lite i henhold til formålet i verneforskriften. Områdene har også mye tilfelles i henhold til bruk og tradisjoner. Også byggeskikken er tilnærmet lik for områdene. Ut fra dette synes det å være naturlig at områdene omfattes av en relativt lik forvaltningspraksis.

1.2 BAKGRUNN FOR VERNET

Statens Naturvernråd foreslo i NOU 1986:13 "Ny landsplan for nasjonalparker" vern av Gauldalsviddaområdet. I vurderingen og tilrådingen står blant annet følgende om Gauldalsvidda:

"Gauldalsvidda og Kvikne østfjell representerer et stort, relativt uberørt fjell - og skogområde i Midt-Norge og en naturtype som ikke er representert i de nåværende nasjonalparker. En har her å gjøre med ett meget stort område som burde kunne romme en nasjonalpark av betydelig størrelse. Området har en meget høy naturlig produktivitet og en stor variasjon i plante og dyreliv. Fuglefaunaen i tilknytning til Hiåsjøene og Grøntjønna naturreservat har kvaliteter som må vurderes meget høyt.

Områdets betydning for landets mest produktive reinsdyrstamme og at vidda er tilholdssted for truede dyrearter, taler også for at området bør vernes. Rådet vil foreslå at det opprettes en nasjonalpark innen området og vil gi meget høy prioritet til dette forslag. Sannsynligheten taler for at man her vil få en kombinasjon av nasjonalpark, naturreservater og landskapsvernopråde."

Opprettelse av landskapsvernopråder er hjemlet i naturvernloven av 19. juni 1970. Denne verneformen kan komme til anvendelse i områder med større grad av menneskelig påvirkning enn hva tilfellet er i nasjonalparker. Landskapsvernopråder kan i følge naturvernlovens § 5 opprettes "for å bevare egenartet eller vakkert natur- eller kulturlandskap. I landskapsvernopråder "...må det ikke settes i verk tiltak som vesentlig kan

endre landskapets art eller karakter".

Endalen, Budalen og Forddalen landskapsvernområder er i første rekke opprettet på grunnlag av de eksisterende kulturlandskapskvalitetene. Begrepet "kulturlandskap" er vanskelig å definere og det oppfattes og brukes derfor svært forskjellig innenfor ulike fagfelt og sektorinteresser. I forvaltningsplanen vil kulturlandskapsbegrepet omfatte områder som er preget av menneskets bruk og virksomhet i jordbrukssammenheng. I verneområdene er denne jordbruksvirksomheten først og fremst knyttet til seterdrift. Dette har foregått gjennom lange tider og har derfor formet et karakteristisk kulturlandskap som i forvaltningsplanen vil bli omtalt som et "seterlandskap". Sentrale elementer i dette seterlandskapet er seterbebyggelsen, setervollene og forskjellige vegetasjonstyper i utmarka som er formet gjennom langvarig slått, beite, hogst og lauvring.

1.3 FORVALTNINGSPLAN FOR LANDSKAPSVERNOMRÅDENE

I den praktiske og daglige forvaltningen av verneområdene vil det være behov for en presisering av vernebestemmelsene/verneforskriften, dvs. en plan som inneholder mer detaljerte og konkrete "kjøreregler". En slik plan kalles en forvaltningsplan.

En forvaltningsplan skal utdype forskriften. Forvaltningsplanen kan ikke åpne for tiltak utover rammene som verneformålet setter og heller ikke sette nye restriksjoner.

Verneforskriften er juridisk bindende, mens forvaltningsplanen kun er veiledende.

Forvaltningsplanen vil derfor i første rekke være et saksbehandlerverktoy for forvaltningsmyndigheten.

Forvaltningsplanen bør ha mer preg av en prosess enn å være et enkeltstående dokument.

2. OMRÅDEBESKRIVELSE

Det er i forbindelse med verneplanarbeidet utarbeidet en rekke fagrapporter innenfor fagområdene botanikk, zoologi, kulturlandskap og landbruk. Disse bygger dels på nye registreringer og dels på tidligere publiserte rapporter og vitenskapelige arbeider fra verneområdene. I dette kapitlet følger en kort redegjørelse for natur- og kulturkvalitetene i landskapsvernområdene, og hvordan naturressursene her har blitt utnyttet. For mer utfyllende informasjon henvises det til litteraturliste.

2.1 TOPOGRAFI, GEOLOGI, KLIMA

Endalen landskapsvernområde (35,6 km²) ligger i den sørvestlige delen av Midtre Gauldal kommune i Sør-Trøndelag. Verneområdet omfatter den sørlige delen av Endalsdalen som er en relativt åpen dal. Høydenivået innenfor verneområdet er ca. 700 - 1100 moh. med høyeste punkt på 1103 moh. I dalbunnen renner elva Ena, som nord for verneområdet løper sammen med elva Bua. De to elvene renner sammen ut i Gaula. Det finnes ingen større innsjøer i verneområdet, men noen mindre tjønner, spesielt i de østlige områdene.

Budalen landskapsvernområde (33,6 km²) ligger i den sørlige delen av Midtre Gauldal kommune. Verneområdet omfattes av Budalsdalen som strekker seg fra Tovmoen og sørøstover til og med Synnerdalen. I dalbunnen renner elva Bua, som nord for verneområdet løper sammen med elva Ena. De to elvene renner sammen med Gaula. Det finnes ingen større innsjøer. Høydenivået innenfor verneområdet er ca. 600 – 1000 moh. med høyeste punkt på Rogneskletten (1019 moh.)

Forddalen landskapsvernområde (30,9 km²) ligger alt vesenligst i den sørøstlige delen av Midtre Gauldal kommune, mens ca 2 km² ligger i Holtålen kommune. Verneområdet omfatter de øvre delene av Forddalen og Nekjådalen. Den største delen av verneområdet ligger i høydenivået 800 – 950 moh. med høyeste punkt på Nyhaugen – 1238 moh. I dalbunnen renner elva Fora. Sideelvene Nekjåa og Hundåa renner ut i Fora nord for verneområdet. De største innsjøene er Litjsjøen og Manndrapstjøenna i tillegg til en del mindre tjønner.

Bergartene som finnes i Forollhogna-området tilhører Trondheimsfeltets bergartskompleks som er en del av den kaledonske fjellkjede. Den vanligste bergarten er kvartsglimmerskifer, men i tillegg finnes kvartsitt, fylitt og amfibolitt. Dette er bergarter som forvitrer lett og gir opphav til et næringsrikt jordsmonn. I Endalen er det dessuten store mengder sand og grus i verneområdet som er avsatt av smeltevannselver under nedsmeltingen av innlandsisen etter siste istid. I Forddalen er det store løsmasser i form av morenemateriale, men også her noe breelvavsatt sand og grus enkelte steder i verneområdet.

Den årlige nedbørsmengden er ca. 750 millimeter, med månedene juli, august og september som de mest nedbørs-rike. Det er ingen målestasjoner for temperatur innen verneområdene, men observasjoner på Berkåk og Røros indikerer en årsgjennomsnitt på 1-2°C. Vekstsesongen, som er definert som antall dager med gjennomsnittstemperatur over 6°C, er beregnet til ca. 150 dager.

For mer utfyllende behandling av de tema som her er berørt vises det til Sæther m. fl. (1980), Olsson et. al. (1995), Wolden (1994) og Nilsen & Wolf (1989).

2.2 FLORA OG VEGETASJON

Endalen og Budalen landskapsvernområder (Ivo).

Det meste av verneområdet ligger i den nordboreale vegetasjonsregionen som domineres av fjellbjørkeskog (subalpin bjørkeskog). Skoggrensa ligger på 800 -900 moh. Fjellbjørkeskogen kan deles inn i forskjellige typer avhengig av undervegetasjonens sammensetting. De vanligste typene på vest- og sørsiden av Endalen Ivo, og vestsiden av Budalen Ivo, er lavmose- og lyngskogvegetasjon og lågurtskogvegetasjon. På øst- og nordsiden av Endalen Ivo. og østsiden av Budalen Ivo. er kulturopåvirkningen vesentlig større og dette gir seg utslag i en artsrik vegetasjon. Utmarksslått, beiting, lauving og hogst har her skapt en engpreget fjellbjørkeskog der tre stadier kan skilles ut etter graden av igjengroing:

1 semi-naturlig eng:

Godt hevdet kulturmark med lang kontinuitet (> 30 år) som er utnyttet gjennom slått og/eller beite og som i liten eller ingen grad er gjødslet. Disse engene er ofte sterkt preget av lavvokste og noe konkurransesvake gras og urter. Ved opphør av slått/beite-påvirkning eller ved mer intens gjødsling vil mange av disse artene lett bli fortrent av mer høgvokste arter.

2. Begynnende igjengroing:

Dominert av gras og urter med tydelig preg av slått og/eller beite, men som viser en begynnende overgang mot skog.

3. Igjengroing mot skog:

Svakt beitetrykk, færre engarter og et betydelig innslag av busker og trær.

I seterlandskapet i Endalen og Budalen er det totalt registrert 151 karplanter, hvorav 138 av disse er funnet i utmark og 86 på setervoller. Dette er et svært høyt antall, både i nasjonalt og internasjonalt perspektiv. Av spesielt interessante arter kan nevnes marinøkkel, bakkesøte, snøsøte og orkideen brudespore.

I tillegg til karplantefloraen ble det i 1994 gjort registreringer av beitemarkssopp på en del lokaliteter i verneområdene. Dette er sopparter som nesten utelukkende forekommer på åpen kulturmark med lang kontinuitet i slått og/eller beiting og minimal gjødselpåvirkning. I Endalen lvo er det registrert ca. 20 arter og ca. 35 arter i Budalen lvo, hvorav flere står oppført på nordiske lister over truede/sårbare arter. De mest verdifulle lokalitetene som ble registrert er i Blåola-området og Hiåvolla i Endalen lvo og Sæterengvolla, Nybusletta og slåttmarker under Grøndalshøgda i Budalen lvo.

Bruken av setervollene med tanke på graden av jordbearbeiding og utnyttelsesform varierer. Dette gjenspeiles også i vegetasjonen og artsmangfoldet slik dette kan observeres i dag. De mest artsrike vollene er de som er eldst og som er brukt til slått og/eller beite, som i noen grad er gjødslet med husdyrgjødsel og som aldri er pløyd. De minst artsrike setervollene er de som i løpet av de to-tre siste tiårene er pløyd og bearbeidet med kunstgjødsel.

I Budalen lvo er det på næringsrik myr i Synnerdalen registrert engmarihand (som er foreslått varig vernet i Norge) og huldrestarr. Begge artene er oppført på den norske "rødlista" over truede/sårbare arter i Norge.

Den alpine vegetasjonregionen strekker seg fra skoggrensa og opp mot de høyeste toppene i verneområdene.

Forddalen landskapsvernområde

Fjellområdene i landskapsvernområdet er dominert av lite næringskrevende vegetasjonstyper. Spesielt utgjør einer/dvergbjørk-vegetasjon store arealer. Skoggrensa i landskapsvernområdet ligger på ca 850 – 900 moh. Store deler av verneområdet har gjennom lange tider vært utnyttet til utmarksbeite. Denne beitepåvirkningen gir seg flere steder utslag i store mengder av graset sølvbunke, spesielt tydelig i Nekkådalen.

I de østligeste delene av området er Forddalen svært vid og elva Fora danner her rolige partier omgitt av store myrområder. Disse områdene er i hovedsak høgstarrdominerte, mens myrområdene i skråningene ned mot elva er svært næringsrike og voksested for mange krevende arter. Høgstarrdominert myrområde er det også i tilknytning til elva hundåa, øst for fjellet Nyhaugen.

Følgende publikasjoner gir mer detaljerte beskrivelser av flora og vegetasjon i verneområdene: Ouren (1952), Sæther m. fl. (1980), Olsson m. fl. (1995), Jordal & Gaarder (1995) og Liavik (1995)

2.3 FAUNA

Områdene inneholder gode lokaliteter for lirype og skogsfugl. Av hjortevilt er det villrein og elg som er representert.

Myrområdene i Forddalen landskapsvernområde i tilknytning til Fora og Hundåa er

tilholdsted for en rekke fuglearter (nærmere beskrevet i Bevanger 1981)

En rekke ornitologiske undersøkelser er utført i Endalen. Spesielt må nevnes de mange arbeidene som er gjort i i bjørkeskogsbeltet nord for Hytthaugvollen av O. Hogstad i perioden fra midten av 1960-tallet og fram til i dag. D. Refseth har på 1970- og 80-tallet utført flere insektundersøkelser i de innerste delene av dalføret. Henvisning til noen av disse arbeidene er opplistet i litteraturoversikten i kap. 10.

Ørret er den eneste påviste fiskearten i elvene Ena og Bua. Ferskvannsbioologiske undersøkelser i Ena, Bua og Fora er utført av Koksvik & Nøst (1981). Disse viser at vannkvaliteten i elvene er svært god for biologisk produksjon, noe som kommer til uttrykk gjennom stor tetthet av bunndyr (døgnfluer, knott, fjærmygg, steinfluer og vårfluer). Også i de andre fleste tjønner, innsjøer og elver er det ørret. I litjsjøen mellom Nekjåa og Fora i Forddalen landskapsvernområde er det i tillegg til ørret også røye.

En mer fullstendig oversikt over dyrelivet i Endalen og Budalen landskapsvernområder er gitt i Liavik (1995).

2.4 SETERDRIFT

Endalen- og Budalen landskapsvernområder

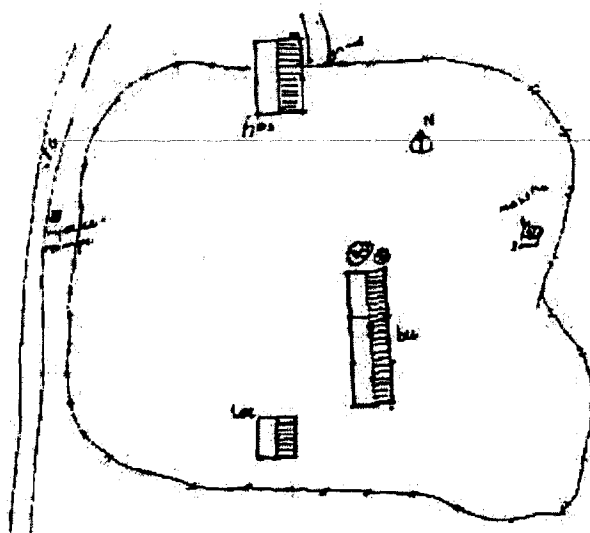
Funn av dyregraver, tjæremiler, kullmiler og jernvinneanlegg viser at utmarksressursene i Endalen- og Budalen landskapsvernområder har vært utnyttet i lange tider og gitt grunnlag for fast bosetting. Etterhvert ble det også et økende behov for å ta i bruk naturessursene i fjellregionen (600-900 moh.). De eldste registreringer av setring i Endalen skriver seg fra siste halvdel av 1600-tallet, og i løpet av 17- og 1800-tallet ble det etablert en rekke seteranlegg, hovedsakelig innenfor verneområdene. I 1907 var det ca. 20 setrer i drift i Endalen lvo og 84 setrer i drift i Budalen lvo.

I det seterlandskapet som etterhvert ble dannet kan det skilles mellom innmark (setervoller) og utmark (engskoger, myrer og elvesletter). Setervollene er brukt både til beite og slått, og er som regel bearbeidet med husdyrgjødsel og/eller kunstgjødsel. Utmarka, som ikke er blitt spesielt bearbeidet, ble fram til ca. 1940-50 slått hvert andre eller tredje år etter at slåtten på heimgarden var avsluttet. I tillegg til grasslåt har også lauving funnet sted, både som fortilskudd og for å holde slåtteengene åpne. Utmarka har helt fram til i dag også vært utnyttet til beiting av både storfe og sau.

Fram til slutten av 1800-tallet har fullseterdrift vært den tradisjonelle driftsformen i Endalen og Budalen. Da ble all produsert melk videreført til smør og ost på setra for så å bli transportert ned til bygda for salg. Denne foredlingen krevde store mengder ved og dette satte sitt tydelige preg på fjellbjørkeskogen. Gamle foto fra Synnerdalen i Budalen lvo viser et helt åpent landskap i dalbunnen og sterkt uttynnet bjørkeskog i dalsidene. I siste halvdel av 1800-tallet begynte en omlegging av seterdrifta fra fullseterdrift til melkeseterdrift. Dette var også en årsak til at vegene inn i Endalen og inn til de innerste setrene i Synnerdalen ble utbedret til bilvegstandard på 1930-tallet.

Seterdrifta i Endalen og Budalen hadde, som de fleste andre steder i landet, sin storhetstid fram til slutten av 1800-tallet. Avviklingen av seterbrukene var størst perioden 1950-70. I dag er det bare henholdsvis 4 setrer med melkeproduksjon i Endalen og 17 setrer med melkeproduksjon i Budalen..

Antall bygninger på hver setervoll er normalt 3-5. Vanligvis er det ei seterbu på Ca. 35 - 60 m², masstu (som av og til kan være sammenbygd med seterbu), fjøs og løe. Hver enkelt bygning er ofte plassert med lengderetningen parallelt med dalens lengderetning. Fjøset er vanligvis plassert nær utmarka for å hindre tråkk på setervollen. De enkelte bygningene på setervollen er som regel oppført med flere års mellomrom.

Vanlig plassering av bebyggelsen på en setervoll.

Den vanligste byggeteknikken har vært lafting med bruk av gran eller furu. De eldste fjøsene er laftet, men bindingsverk ble tatt i bruk rundt århundreskiftet. Seterbu er ofte bygd i en kombinasjon av laftet tømmer i de to endene med et midtparti av bindingsverk. Vanligvis er treverket ubehandlet, av og til rød- eller brunmalt. Taktekkingsmaterialet har normalt vært torv.

Fjellbjørkeskogen i dalsidene er preget av den utnyttelsen som har foregått. Både hogst, slått, lauving og beiting har ført til en åpen eller halvåpen skogstype med en engpreget undervegetasjon. Spesielt er dette tydelig i Blåola-området (mellom Nordre Enmovollen og Hyttehaugvollen) i Endalen. Mange steder finner en høyløer der graset fra utmarksslåtten ble oppbevart til det i løpet av vinteren skulle fraktes ned til bygda. Flere av disse høyløene ble bygd på 17- og 18- hundre tallet, og må i dag betraktes som kulturminner fra en tidligere driftsform.

Men i dag er dette landskapsbildet flere steder i ferd med å endre seg. Skogen blir stadig tettere på grunn av manglende slått og hogst, og mange av høyløene er ferd med å forfalle. Et annet viktig moment er at sammensetningen av beitedyr har endret seg i retning av flere sauer og færre storfe. Dette er forhold som tydelig viser at nye driftsmetoder fører til landskaps- og vegetasjonsforandringer i løpet av kortere eller lengre tid.

Budal- og Endal statsallmenninger har vært en betydelig del av næringsgrunnlaget for

landbruket og bosettingen. I Endal statsallmenning er det 58 seteranlegg, hvorav 17 er innenfor verneområdet. Bruken av disse seteranleggene varierer i dag, men 12 av de 17 blir brukt i en eller annen næringssammenheng.

I Budal statsallmenning er det 79 seteranlegg, hvorav de aller fleste ligger innenfor verneområdet. De fleste er lokalisert i dalbunnen og litt opp i den vestvendte dalsiden.

Spesielt i Synnerdalen er de enkelte setrene samlet i setergreider.

Felles for begge allmenningene er at på flere av setrene blir seterbu uteleid i forbindelse med jakt, fiske og annet friluftsliv.

Den landbruksmessige utnyttelsen kan deles opp i disse hovedområdene:

- tradisjonell setring med melkeproduksjon.
- ungdyr og ammekyr på beite i allmenningen.
- sau på beite i allmenningen.
- dyrking av vinterfor og beite på setervollene.

I dag er det 4 setrer med melkeproduksjon i Endalen lvo og 17 setrer med melkeproduksjon i Budalen lvo. Videre blir det sluppet ca. 100 ungdyr av storfe og ca. 1300 sau på utmarksbeite i Endal statsallmenning, mens det i Budal statsallmenning blir sluppet ca 300 ungdyr av storfe og ca 1750 sau på utmarksbeite. Setervollene innenfor vernområdene utgjør ca. 50 da i Endalen og ca 280 da i Budalen.

I forbindelse med husdyrholdet i området er det etablert noen permanente anlegg.

I Endalen lvo er det blant annet satt opp samletrær i Blåola og på Hiåvollan. I den sørligste delen av verneområdet er det gjerdet inn et område på ca. 2000 daa. Dette ble første gang gjort i 1960-åra og tjener som hamn for avlsværer. Hvert år ble det sluppet ca. 100 værer som kom fra en rekke kommuner i fylket. Men de siste årene har bruken av værhamna blitt betydelig redusert, siste beitesesong ble det sluppet ca 30 værer.

I Budalen lvo er det etablert samletrær ved Osøyvollen og Hetlingvollen, dessuten samletrø med et sorteringsanlegg ved Storbekkens utløp i Bua.

En mer detalert beskrivelse av de forhold som her er berørt er gitt i Olsson m.fl (1995), rapport fra Sør-Trøndelag fylkeskommune, kulturavd. (1994), Kristiansen (1994) og Bjørnaas & Røttum (1995), og fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag "Forvaltningsplan og skjøtselsplan for seterdalene i Budalen" (Røttum -99)

Forddalen landskapsvernområde

Innenfor verneområdet finnes følgende setrer: Fjesetvollen og Øyavollen ved Fora og Malumsvollen i Nekjådalen, samt fire setrer ved Hundåa ved foten av Nyhaugen. Ingen av setrene er i dag i tradisjonell drift med melkeproduksjon. Flere av seterbuene brukes som fritidshus, og flere er restaurert med nytt panel og nye vinduer. Enkelte setrer blir også brukt i forbindelse med tilsyn av dyr på beite, bortleie i forbindelse med utøvelse av jakt, fiske og friluftsliv. Slik som situasjonen er i dag virker det lite sannsynlig at det vil bli startet opp igjen tradisjonell setring innen Forddalen landskapsvernområde.

3. MÅL, UTFORDRINGER OG STRATEGIER I FORVALTNINGEN AV LANDSKAPSVERNOMRÅDENE

3.1 MÅL

§ 2 Formål i verneforskriften

Formålet med opprettelsen av **Endalen landskapsvernområde** er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

Formålet med opprettelsen av **Budalen landskapsvernområde** er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

Formålet med opprettelsen av **Forddalen landskapsvernområde** er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap der seterbebyggelse og setervoller er sentrale elementer i landskapsbildet.

3.2 UTFORDRINGER OG STRATEGIER

Alle tre landskapsvernområdene inneholder kvaliteter som primært er knyttet til kulturlandskapet, men også til naturlandskapet. I de områdene som må karakteriseres som et naturlandskap, selv om de i dag utnyttes til beite, vil hovedutfordringen bli å opprettholde denne naturtilstanden for ettertiden uten store tekniske inngrep. Om et planlagt inngrep vil føre til en "*vesentlig endring*" av området vil være avhengig av i hvilken grad inngrepet vil skille seg fra eller gli inn i omgivelsene. Et inngrep vil lettere bli oppfattet som vesentlig i et naturlandskap enn om det foretas i et kulturlandskap.

Verdiene i et kulturlandskap oppfattes ofte forskjellig av de ulike sektorinteresser som er involvert, blant annet jordbrukssektoren, naturvernsektoren og kulturminnesektoren. For jordbrukssektoren vil verdiene primært være knyttet til det dyrket landskapet og beite, mens de økologiske verdiene og det biologiske mangfoldet ofte vil være av størst interesse for naturvernsektoren. For kulturminnesektoren vil landskapets kulturhistoriske verdier være av størst betydning. I forvaltningen av kulturlandskap ligger det store utfordringer i å kombinere disse sektorinteressene.

Det er flere årsaker til at det er ønskelig å bevare seterlandskapet i landskapsvernområdene:

- a. Seterlandskapet representerer mange forskjellige vegetasjonstyper som i tillegg kan være tilholdssted for sjeldne og truede plante- og dyrearter. Bevaring av seterlandskapet bidrar derfor til vern av det biologiske mangfold - spesielt på artsnivå og økosystemnivå.
- b. Vern og skjøtsel av et utvalg av områder i seterlandskapet vil være viktig for å studere de endringer som foregår i kulturpregete økosystemer. Dette vil være viktig kunnskap for forvaltningen av områdene.
- c. Seterlandskapets utforming er speilbilde av tidligere og nåværende driftsformer i landbruket, og må derfor betraktes som et kulturhistorisk kildemateriale. Seterdrift er en driftsform i landbruket som er på kraftig retur i mange deler av landet. Dette innebærer ofte at kulturlandskapet gradvis endres i retning av et naturlandskap på grunn av gjenvoksing. Derfor er det sterkt ønskelig å verne om områder der helheten i seterlandskapet fremdeles er tilstede

slik tilfellet er der seterdriften ikke er nedlagt. Skal dette oppnås må en gjennom forvaltningsarbeidet følge ulike strategier:

- Utvikling
- Restaurering/tilbakeføring
- Konservering

Utvikling:

En grunnleggende forutsetning for å lykkes i å bevare de forskjellige kvalitetene i seterlandskapet er at forholdene legges til rette for at aktiv seterdrift skal kunne utøves også i framtiden. Det er derfor nødvendig å følge en utviklingsstrategi der det gis rammevilkår som virker stimulerende for opprettholdelse av en bærekraftig seterdrift. I den forbindelse er det verdt å merke seg hva Fjellogen sier om retten til allmenningsbruk i § 2; ”.....Retten skal kunne nyttast på ein måte som til kvar tid er i samsvar med rasjonell bruk, og som er naturleg etter tida og tilhøva.”

Med begrepet ”*bærekraftig*” menes i denne sammenhengen en seterdrift som er basert på drifts-former og hjelpemidler som ikke er til forringelse av de vernverdige kvalitetene området har, slik disse er beskrevet i kap. 4.

Restaurering/tilbakeføring:

I utgangspunktet vil det være den tilstanden som området befinner seg i på tidspunktet for vernevedtaket som skal være grunnlaget for vurderingen av de eventuelle inngrep eller skjøtselstiltak som kan være aktuelle å utføre. Seterlandskapet er å betrakte som et historisk dokument over gamle driftsformer som det er sterkt ønskelig å ivareta. Dette er kvaliteter som i mange tilfeller er i ferd med å forsvinne, og det kan derfor være ønskelig å restaurere eller tilbakeføre enkelte elementer i seterlandskapet til en tidligere tilstand. I avgrensede områder kan gjenopptakelse av utmarksslått og økt beitetrykk være aktuelt for å stoppe den gjenvoksingen som i dag finner sted. En slik strategi vil også være aktuell i forbindelse med bevaring av spesielt verneverdige enkeltbygninger eller hele bygningskompleks.

Skjøtsel vil i mange tilfeller illudere gamle driftsmåter. Dette arbeidet må baseres på lokal interesse, og foruten samarbeid med den enkelte bruker kan også skoler, museumslag og kommunal kulturforvaltning m.m. være sentrale medspillere.

Konservering:

Enkelte kvaliteter ved seterlandskapet bør for ettertiden bevares slik de er i dag.

En slik konservering eller 'frys'-tilstand er aktuell strategi for å ta vare på lokaliteter for sjeldne og truede plantearter eller vegetasjonstyper. Dette kan innebære at disse lokalitetene må skjermes for de mest intensive driftsformer, f.eks. bruk av kunstgjødsel eller pløying. En slik strategi vil først og fremst være knyttet til relativt små arealer eller enkeltobjekter. I tilfeller der dette vil føre til merutgifter eller produksjonstap for den enkelte bruker, bør økonomiske støtteordninger helt eller delvis kompensere tapet. Det er viktig at det er nær og god kontakt mellom forvaltningsmyndigheten og de enkelte brukere av området, spesielt med tanke på tilpasning til eventuelle nye driftsmetoder og driftsformer.

4. IVARETAKELSE AV VERNEVERDIER

Seterdrifta som har funnet sted innenfor **Endalen- og Budalen landskapsvernområder** gjennom 200 - 300 år har skapt et særegent kulturlandskap. I denne sammenhengen omtales denne landskapstypen som et seterlandskap. Hovedkomponentene i seterlandskapet er seterbebyggelsen, de bearbeidete setervollene og utmarka, hovedsakelig i fjellbjørkeskogen. **Forddalen landskapsvernområde** er relativt lite berørt av tekniske inngrep og må derfor karakteriseres som et naturlandskap mer enn et kulturlandskap. Dette til tross av tidligere seterdrift, og at området har vært utnyttet og utnyttes fortsatt til beite.

4.1 HVA KJENNETEGNER ET VERDIFULLT KULTURLANDSKAP?

Som nevnt i kap. 3 kan det være forskjellige oppfatninger av hva som menes med et verdifullt kulturlandskap. Men i denne forvaltningsplanen vil utgangspunktet være de kriteriene som prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap" bruker i sin utvelgelse av verdifulle kulturlandskap:

a. Kontinuitet

Områdene har verdi gjennom at tradisjonelle driftsformer (f.eks. utmarksslått og utmarksbeite) er holdt i hevd gjennom kontinuerlig drift, og med kontinuitet, byggeskikk og bosettingsmønster, samt hevd av andre kulturspor. Dette innebærer at området har spesiell landbrukshistorisk verdi.

b. Representativitet

Området utgjør et godt eksempel for det typiske i regionen, fylke eller landsdel, både når det gjelder bosettingsmønster, driftsformer, kulturmarkstyper, bebyggelse og andre faste kulturminner.

c. Særpreget

Områder med særegenheter som forsterker (evt. avviker fra) det typiske i regionen, fylke eller landsdel.

d. Sjeldenhet

Områder som rommer truede arter og kulturmarkstyper og andre sjeldne kulturlandskapselement (f.eks. bebyggelse, grøftesystemer, veier)

e. Mangfold

Områder med mange forskjellige kulturmarkstyper og kulturminner, samt rik flora og fauna. Dessuten områder med et rikt utvalg av kulturhistoriske aspekter.

f. Inngrep/påvirkning

Områder som i senere tid ikke har vært utsatt for negative inngrep og negativ påvirkning som f.eks. ulike større inngrep i landskapet (f.eks. kraftlinjer, bakkeplanering, bekkelukking, gjødsling, gjenvoksing, tilplanting, uheldig byggeskikk)

g. Helhetlig landskap

Områder som utgjør et komplett miljø som ikke er ødelagt av inngrep i senere tid, men har beholdt sine biologiske og kulturhistoriske kvaliteter.

Det er selvfølgelig svært sjelden en finner kulturlandskap som fullt ut tilfredstiller alle de

nevnte kriteriene, men kulturlandskapets verdi vil normalt øke med antall oppfylte kriterier.

4.2 PRESISERING AV VERNEVERDIER I ENDALEN- OG BUDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDER

Nedenfor følger en presisering av verneverdiene i **Endalen- og Budalen landskapsvernopråder** og til dels **Forddalen landskapsvernopråde**, sett i forhold til de kriteriene som er beskrevet i kap. 4.1.

a. Kontinuitet

I seterdalene i Endalen og Budalen finner vi et gammelt seterlandskap der det fremdeles er tradisjonell drift med melkeproduksjon. Vegetasjonen er sterkt preget av tidligere utmarksslått og fremdeles pågående utmarksbeite. Den tradisjonelle byggeskikken, både med hensyn på enkeltbygninger og hele bygningsmiljøer er godt vedlikeholdt

b/c. Representativitet/særpreg

Seterdrifta og seterlandskapet må sies å være godt representativ for seterbruket slik det har vært drevet og fremdeles drives i Gauldalsregionen. Seterbebyggelsen er i stor grad vedlikeholdt i sin opprinnelige form. Spesielt innen Budalen lvo er det mange setrer som fortsatt driver melkeproduksjon, et annet særpreg her er at setrene stort sett er samlet i setergrender (spes. Synnerdalen). Hyttebygging i verneområdene utgjør ikke noe dominerende element i landskapet.

d. Sjeldenhet

Den semi-naturlige engvegetasjonen, som er beskrevet i kap. 2.2, er en kulturmarkstype som på grunn av gjenvoksing er i ferd med å bli sjelden i Norge. Men i Endalen og Budalen landskapsvernopråder dekker den ennå relativt store arealer. Det er også registrert plantearter, både karplanter og kryptogamer, som må anses som truet/sårbare i Norge.

e. Mangfold

Områdene har stor variasjon i vegetasjonstyper, både i kultur- og naturlandskapet. Totalt er det til sammen i Endalen- og Budalen landskapsvernopråder registrert ca. 150 karplantearter knyttet til seterlandskapet og ca. 35 arter beitemarkssopp. Dette er betydelige antall, bade i nasjonal og europeisk sammenheng.

f. Inngrep/påvirkning

Det er foretatt svært få inngrep som reduserer kvalitetene i verneområdene. De mest synlige er enkelte lokaliteter for uttak av grus (spesielt Budalen lvo og Forddalen lvo).

g. Helhetlig landskap

Det er ikke foretatt inngrep som bidrar til tydelig fragmentering av seterlandskapet. Landskapsvernoprådene fremstår derfor som et helhetlig setermiljø.

4.3 IVARETAKELSE AV VERNEVERDIER - RETNINGSLINJER FOR SKJØTSEL

4.3.1 Bevaring av landskapets helhet

Landskapsbildet i de øvre deler av **Endalen landskapsvernområde** og i hele **Budalen landskapsvernområde** preges sterkt av den seterdriften som har funnet sted gjennom lange tider. Spesielt er dette tydelig i dalbunnen og i de vest- og sørvendte dalsidene av områdene. Landskapet for øvrig er i langt større grad et naturlandskap, bestående av ulike typer fjellbjørkeskog og myr.

For å bevare helheten i dette landskapet er det en forutsetning at seterdriften opprettholdes samtidig som det ikke finner sted inngrep som forringer naturlandskapet. Dette er nærmere omtalt i kap. 4.

4.3.2 Bevaring av seterlandskapet

Landskapsvernområdenes seterlandskap består av to hovedkomponenter - setervollene og utmarka. Skal helheten i dette landskapet bevares er det av stor betydning at mange av de tradisjonelle driftsformene som er knyttet til utnyttelsen av setervollene og utmarka blir videreført. Dette innebærer som et minimum at setervollene blir slått og at utmarka blir brukt til beite, både av storfe og sau. Videre er det ønskelig at enkelte utvalgte utmarksområder i Budalen lvo og Endalen lvo blir regelmessig slått. Dette er nærmere omtalt i kap. 4.3.3 i forbindelse med bevaring av vegetasjonstyper i seterlandskapet og kap. 4.3.4 om bevaring av artsmangfold.

Et annet viktig element i seterlandskapet er bebyggelsen. Retningslinjer for restaurering og vedlikehold er gitt i kap. 6.2.3

4.3.3 Bevaring av vegetasjonstyper

Tradisjonelle driftsformer som langvarig beite, slått og plukkhogst har skapt åpene fjellbjørkeskoger med en karakteristisk undervegetasjon - den såkalte semi-naturlige engvegetasjonen. På grunn av at flere av de tradisjonelle driftsformene i seterbruket er opphørt (blant annet utmarksslått), er arealer med semi-naturlige enger i ferd med å avta på landsbasis, men i Endalen og Budalen finnes det betydelige arealer av denne vegetasjonstypen. Forskningsarbeid i områdene (Olsson m. fl., 1995) peker på at disse områdene har stor økologisk verdi både nasjonalt og internasjonalt.

Retningslinjer/tiltak:

- Utmarksbeite med storfe og sau bør fortsette, men beitetrykket må holdes på et nivå som ikke medfører overbeite. Dette er det mulig å kontrollere med regelmessige vegetasjonsanalyser.
- Videre bør det i områder der igjenvoksing er betydelig foretas hogst for å opprettholde/gjenskape de åpne og halvåpne fjellbjørkeskogstypene. Dette kan skje i forbindelse med uttak av virke til ved.
- I utvalgte områder i Budalen lvo og Endalen lvo, med spesielt artsrik flora, bør utmarksslåtten gjenopptas. Dette bør som tidligere skje hvert andre eller tredje år. Skjøtselsarbeidet bør gjennomføres i nært samarbeid med ressurspersoner i lokalsamfunnet som har kunnskap om tidligere driftsformer i de aktuelle områdene og eventuelt forskningsinstitusjoner med kompetanse på kulturlandskap.

4.3.4 Bevaring av artsmangfoldet i seterlandskapet

a. Beitemarkssopp

Innenfor Endalen og Budalen landskapsvernområder er det gjennom feltundersøkelser i 1994 registrert flere lokaliteter med sjeldne og truede beitemarkssopp. Mange av disse artene er avhengig av kalkholdig jordsmonn, langvarig og god hevd i form av beiting og/eller slått, og lite eller ingen gjødsling. Dette er en kombinasjon som begynner å bli relativt sjelden i dagens kulturlandskap, men som fremdeles er å finne innenfor verneområdet. En grundig beskrivelse av beitemarkssopp og deres livsbetingelser finnes i Jordal & Gaarder (1995), der det blant annet konkluderes med at *"... samlet sett har trolig det undersøkte området nasjonal verdi som leveområde for beitemarkssopp."*

De lokalitetene som gjennom registreringsarbeidet i 1994 ble vurdert som de mest verdifulle er Blåola-området og Hiåvollan i Endalen landskapsvernområde samt Sæterengvollen, slåtteliet under Grøndalshøgda og til dels Nybuslettet i Budalen landskapsvernområde.

Blåola (kartblad 1620 III. NO 75 55) Endalen landskapsvernområde

Denne lokaliteten er et større område med ganske åpent landskap nær elva. Området har i lange tider vært brukt til utmarksslått, men slåttene opphørte på 1940-tallet. I dag foregår det hovedsakelig bare beite.

Retningslinjer:

For Blåola er det utarbeidet egen skjøtelsesplan, som bør danne grunnlaget for tiltak og gjennomføringen av disse. Henviser til denne vedrørende tiltak og gjennomføring.

Tiltak:

Skjøtelsesplanen bør ajourføres og eventuelt revideres jevnlig.

Hiåvollan (kartblad 1620 III. NO 735 582) Endalen lvo

Også her er det gjort funn av sjeldne/sårbare arter. For å ta vare på dette artsmangfoldet bør det i minst mulig grad brukes kunstgjødsel eller foretas annen form for jordbearbeiding.

Tiltak:

Som for Blåola-området bør det også her utarbeides en skjøtelsesplan.

Sæterengvollen (kartblad 1620 III, NO8722565) Budalen lvo

Sæterengvollen har ikke vært i tradisjonell drift med melkekyr siden ca 1950, og det foregår i dag utelukkende slått på setervollen. Denne setervollen vurderes som den mest verdifulle med tanke på forekomstene av beitemarkssopp. Lokaliteten er artsrik med mange kalkkrevende arter. Dette gjelder først og fremst kantområdene i nord og øst der gjødselpåvirkningen har vært liten.

Retningslinjer:

For å opprettholde dette artsmangfoldet bør området bli slått og ikke tilføres gjødsel eller utsettes for annen form for jordbearbeiding.

Tiltak:

Det bør i samarbeid med grunneier og rettighetshavere utarbeides en skjøtelsesplan for området. I skjøtelsesplanen gjøres det vurderinger av omfanget av slått, gjødsling og aktuelle økonomiske tilskuddordninger.

Slåtteliet under Grøndalshøgda (kartblad 1620 IV, NO 847 589) Budalen lvo

Dette er tidligere slåtteliet som var i bruk til ca 1940-50. Nå er området kun utsatt for beitepåvirkning. I dette området er det funnet en rekke kalkkrevende beitemarksopp, og det er sannsynlig at ytterligere undersøkelser vil føre til funn av flere sjeldne og truede arter. I og med at utmarksslåttene er opphørt står nå området i fare for stor grad av gjenvoksing. Dette vil på sikt kunne føre til at flere av de konkurransesvake artene vil utgå.

Retningslinjer:

Det bør legges vekt på å bevare et åpent landskap, og å sikre fortsatt beitetrykk.

Tiltak:

Det bør i samarbeid med grunneier og rettighetshavere utarbeides en skjøtselsplan.

Flere botaniske undersøkelser kan med fordel gjennomføres i området.

Nybuslettet (kartblad 1620 III, NO 845 579 og NO 846 579) Budalen landskapsvernområde

Dette er ei stor slette ved Bua med godt beitetrykk som tidligere har vært ei slåtteng. Det aktuelle området har et kalkrikt jordsmonn og ytterligere undersøkelser vil trolig avdekke flere arter enn de som allerede er funnet.

Retningslinjer:

For Nybuslettet er det utarbeidet egen skjøtselsplan som bør følges i henhold til tiltak.

Henviser til denne vedrørende tiltak og gjennomføring.

Tiltak:

Med bakgrunn i tilsvarende undersøkelser som er utført i Møre og Romsdal, er det grunn til å anta at artsmangfoldet av beitemarkssopp er vesentlig større enn det som til nå er registrert. Det er derfor behov for flere undersøkelser.

b. Andre verdifulle botaniske forekomster

Store deler av dalsidene består av reeltivt glissen fjellbjørkeskog som er skapt gjennom langvarig slått, beite og plukkhogst. I disse liene har mange konkurransesvake og lyskrevende plantearter funnet et "fristed". Spesielt interessante arter i denne sammenhengen er den lille bregnen marinøkkel, bakkesøte og orkideene brudespore og kvitkurle. Undersøkelser tyder på at artsmangfoldet i slike slått- og beitepåvirkete områder er større enn i de potensielt naturlige plantesamfunnene i samme miljø. Tidligere var disse kulturopåvirkete skogene svært vanlige i de norske seterdalene, men på grunn av endrete driftsformer har denne åpne skogstypen blitt utsatt for stor grad av gjenvoksing. Resultatet av denne gjenvoksing er at mange av de lyskrevende plantene har gått sterkt tilbake.

Retningslinjer:

Både av hensyn til bevaring av de åpne skogliene og de mange rike forekomstene av plantearter som er knyttet til disse vegetasjonstypene er det viktig at det blir foretatt plukkhogst og slått av områdene.

Tiltak:

Spesielt artsrike områder bør avgrenses og skjøtselsplaner med fordel utarbeides.

Styre vedhogst til de høyest prioriterte områdene i samarbeid med allmenningsstyrene.

Viser for øvrig til *Forvaltnings- og skjøtselsplan for seterdalene i Budalen av 1999 – kap. 4* (utarbeidet av Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Røttum, A. 1999).

5. KOMMENTARER TIL VERNEFORSKRIFTEN

5.1 SETERDRIFT

I verneforskriften heter det:

§ 4 Generelle unntak:

- 3. Beiting og drift av eksisterende setervoller og dyrkede arealer, herunder nødvendig gjerdning.*
- 4. Anlegg av nødvendige sanketrøer*

Som det framgår av verneformålet i forskriftens § 2 er kvalitene i kulturlandskapet et vesentlig grunnlag for opprettelsen av Endalen, Budalen og Forddalen landskapsvernområder. Dette er et resultat av en aktiv seterdrift, spesielt i Endalen og Budalen, gjennom 250 – 300 år. Det spesielle landskapet som utformes i seterdalene byr på et stort mangfold som setter norsk seterkultur i en særstilling også internasjonalt. Det ligger en stor utfordring i å ivareta og videreutvikle det mangfold som ligger i denne seterkulturen.

De aller fleste setrene innen verneområdet ligger på statens grunn. Dette medfører at Fjelloven med forskrifter legger sterke føringer for setervirksomheten. Dagens seterforskrift er under revisjon. Det forventes at den nye forskriften i større grad vil åpne for tjenesteproduksjon knyttet til seterdrifta enn dagens forskrift gjør.

Lønnsomheten innen tradisjonell seterdrift, dvs rein melkeproduksjon med levering av melk direkte på tank, kan ikke sies å være spesielt god. Seterbrukerne har i de senere år blitt oppfordret til å videreforedle melkeproduktene på setra. Eksempel på slike produkter er ost og rømme.

En annen måte å øke inntjeninga ligger i tjenesteproduksjon/kulturbasert næringsutvikling på setra. Tjenesteproduksjon innebærer virksomhet som går ut over den tradisjonelle seterdrifta. Dette kan innebære salg av kaffe, rømme, ost og lignende, ta i mot overnattingsgjester, guiding av turer innen verneområdet med mer.

Det økonomiske potensiale innen setertilknyttet tjenesteproduksjon /kulturbasert næringsutvikling er trolig mange ganger større enn tradisjonell seterdrift. Skal tradisjonell seterdrift opprettholdes i seterområdene må dette trolig kombineres med tjenesteproduksjon knyttet til setervirksomheten.

5.1.1 Strømforsyning

I verneforskriften heter det:

§ 3. Vernebestemmelser:

- 1. Området skal vernes mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endres eller virke inn på landskapets art eller karakter, slik som for eksempel.....framføring av luftledninger,....*

§ 5 Eventuelle unntak etter søknad:

- Når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet, og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tillatelse til:*
- 7. Framføring av kraftlinjer, kabler eller telelinjer.*

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for bruk av strømaggregat på de aktive seterbrukene.

Verneforskriften åpner også for framføring av elektrisitet, enten gjennom luftlinjer eller jordkabel.

Bruk av luftlinjer vil representere et inngrep som bidrar til en betydelig kvalitetsforringelse av landskapet. Ut fra landskapsmessige hensyn er derfor framføring av elektrisitet gjennom jordkabel å foretrekke. Normalt er kostnadene knyttet til utlegging av jordkabel vesentlig større enn for luftkabel.

Men for de spenningstyrker det her vil være snakk om er ikke kostnadsforskjellen større enn at jordkabel alternativt bør være aktuelt å bruke, i det minste ved elektrisitetsframføring fra hovedledning til det enkelte seterbruk.

5.1.2 Transport av melk, dyrefor og dyr

Ordning for henting av melk med tankbil kan opprettes hvis dette behovet skulle oppstå. Etter hvert har også behovet for transport av dyrefor og dyr blitt økende.

Når det gjelder vegstandarden som kreves til transport av denne størrelsen, henvises det til kap. 6.4 i forvaltningsplanen.

5.1.3 Bruk av Gjødning - Spredeareal for husdyrgjødning.

Gjødning er i utgangspunktet ikke regulert av verneforskriften (bare sprøyting av kjemiske midler).

Men med utgangspunkt i de områder med særlige, dokumenterte botaniske verneverdier er omfattende bruk av kunstgjødning ikke ønskelig.

Ved bruk av kunstgjødning bør det derfor i samarbeid med forvaltningsmyndigheten tas hensyn til botaniske verneverdier som er sårbare for gjødning. Skjødningssplaner, som bør utarbeides for de mest verdifulle områdene, må gi uttrykk for hvilke arealer det ikke er ønskelig med noen form for gjødning.

Med de krav som i dag stilles til håndtering av husdyrgjødning, må det også i seterdalene være tilgang på tilstrekkelig spredeareal. Spredearealet regnes i utgangspunktet av fulldyrka jord, men også andre areal, f.eks. gjødningsslet beite kan etter søknad godkjennes. De setrene som har melkeproduksjon lar kyrne som oftest stå i fjøset om natten før de slippes på beite på dagtid. Dette skjer normalt i tidsperioden 1.juli - 31. august. Det forekommer også at dyra slippes ut igjen på såkalt nattbeite. I disse tilfeller reduseres behovet for spredeareal.

Tar en utgangspunkt i dagens nivå for de setrene som driver tradisjonelt med melkeproduksjon er det totalt sett tilstrekkelig spredeareal i seterdalene. Det vil derfor være ønskelig at overskuddsgjødning fra setre med for små areal kan transporteres til nabosetre med tilstrekkelig spredeareal. I tilfeller der en slik ordning medfører store transportavstander eller andre praktiske problemer, kan det etter søknad gis tillatelse til opparbeidelse av tilstrekkelig spredeareal på setervollen (§ 5.5 i verneforskriften).

Ved slik oppdyrking må det tas hensyn til at disse ikke skal komme i konflikt med registrerte verne kvaliteter. Det kan også vurderes mulighetene for å finne felles spredeareal for flere setere.

5.1.4 Gjenopptakelse av seterdrift og utvisning av nye setrer

I verneforskriften heter det:

§ 5. Eventuelle unntak etter søknad:

Når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten eller andre som blir tilagt myndighet, på nærmere vilkår gi tillatelse til:

6. Gjenopptakelse av seterdrift på nedlagte setervoller.

9. Utvising av ny seter.

Verneforskriften åpner for gjenoptakelse av seterdrift der denne har vært nedlagt. Av hensyn til bevaring av seterlandskapet vil dette være positivt, men søknad om slik gjenoptakelse må vurderes i hvert enkelt tilfelle, blandt annet i lys av behovet for nye driftsbygninger, adkomstveg og kjennskapen til eksisterende vernekvaliteter (landskap, vegetasjon og kulturminner) på stedet.

Det kan også etter søknad gis tillatelse til utvising av nye setre. På statsallmenning skal i utgangspunktet fjellovens bestemmelser med tilhørende forskrifter følges, såfremt dette er i tråd med vernebestemmelsene.

Dette innebærer at fjellstyret vurderer de allmenningsrettslige forhold for å få utvist seter. Forvaltningsmyndigheten bør høres og en eventuell godkjenning av en slik søknad vil da videre bli vurdert opp mot blant annet lokalisering i forhold til dokumenterte verneverdier og nærhet til eksisterende veg.

5.1.5 Omdisponering av seterbebyggelse

Vernebestemmelsene er ikke til hinder for omdisponering av seterbebyggelse til fritidsformål eller utleievirksomhet, men slik virksomhet skal ikke medføre endringer av det opprinnelige setermiljøet eller eksteriør på enkeltbygninger. Dette innebærer at det i utgangspunktet ikke vil tillates at f.eks. løe eller fjøs ombygges med vinduer og pipe i den hensikt å gi tilfredstillende bostandard. En slik ombygging krever i så fall dispensasjon i henhold til Verneforskriften § 5.

5.2 VEDLIKEHOLD, OMBYGGING OG OPPFØRING AV SETERBEBYGGELSE

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

1. Området skal vernes mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endres eller virke inn på landskapets art eller karakter, slik som for eksempel oppføring av bygninger,....., riving av gamle seterbygninger,...

§ 4 Generelle unntak:

Bestemmelsene i punkt § 3.1 er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold av eksisterende bygninger,.....

2. Gjennoppføring av bygninger som har gått tapt ved brann eller naturskade med samme størrelse og funksjon som tidligere.

Forvaltningsmyndigheten skal i slike tilfeller varsles på forhånd og det skal settes vilkår for utforming og plassering av bygningene.

§ 5 Eventuelle unntak etter søknad:

Når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tillatelse til:

1. Oppføring av nødvendige nye bygninger til jordbruksformål som er knyttet til seterdrift og beitebruk.

2. Ombygging og restaurering av eksisterende bygninger for jordbruksformål eller med tanke på bruksendringer.

Kulturavdelingen i Sør-Trøndelag fylkeskommune skal gi sin uttalelse til alle søknader ut over vanlig vedlikeholdsarbeid før det fattes vedtak i saken.

a. Vedlikehold

Vanlig vedlikeholdsarbeid som ikke er meldepliktig etter plan-og bygningsloven kan utføres uten å søke forvaltningsmyndigheten.

Utgangspunktet for vedlikehold av seterbebyggelsen må være at den opprinnelige bebyggelsen eller bygningen bevares. Reparasjoner bør utføres med tilsvarende materialer, og med de samme dimensjoner og form som de eksisterende på vernetidspunktet, eller som kan dokumenteres fra et tidligere tidspunkt. Som dokumentasjon kan regnes fotografier eller oppmålingstegninger av bygningen eller detaljen.

b. Ombygging og restaurering

Formålet med vernet av områdene er i sterk grad knyttet til setermiljøet, herunder også seterbebyggelsen. Store og omfattende ombygginger vil derfor kunne være i strid med intensjonene med vernet. Med ombygging menes i denne sammenheng tiltak som fører til endring av bygningens størrelse, konstruksjon, form og eksteriør. Eksempel på slike tiltak kan være tilbygg, innsetting av nye vinduer/dører ut over eksisterende, endring av raft og/eller mønehøyde og bruk av fremmede materialer, dimensjoner og form. Slike søknader vil av forvaltningsmyndigheten også bli vurdert i forhold til de bygningsmessige krav som stilles i dagens seterdrift.

Forvaltningsmyndigheten vil i utgangspunktet se positivt på restaurering av seterbebyggelse som ikke er i bruk og der forfallet har pågått over lengre tid. Dette er ofte tilfellet med gamle seterfjøs og løer. Slike bygninger har ofte stor kulturhistorisk verdi, og det vil derfor være av stor betydning at restaureringsarbeidet fører til at så mye som mulig av den opprinnelige bygningen bevares. Reglene for vanlig vedlikehold gjelder også for større istandsettingsarbeider.

Nye materialer som tilføres skal så langt som råd være av samme type og utforming som tidligere anvendt.

c. Oppføring av nybygg

Dagens aktive seterdrift vil av og til kreve nye og tidsriktige bygninger.

Forvaltningsmyndigheten vil kunne gi tillatelse til slike nybygg for å bedre driftsvilkårene.

Men det vil bli stilt krav til at disse i størst mulig grad tilpasses det opprinnelige miljøet. Dette innebærer at en må være oppmerksom på flere forhold:

plassering, grunnflate og volum, konstruksjon og utforming av fasader og materialer/fargebruk.

d. Riving av seterbygninger

Av hensyn til bevaringen av den visuelle helheten i det tradisjonelle setermiljøet, har mange av de eldre seterbygningene stor verdi. Disse vil også kunne gi verdifull informasjon om lokale tradisjoner når det gjelder bygningskonstruksjon, materialvalg og fargebruk. For å ta vare på disse verdiene skal alle planer om eventuell riving av eldre seterbebyggelse meldes til og godkjennes av forvaltningsmyndigheten. Ved eventuell riving av bygninger må disse dokumenteres gjennom oppmåling og fotografering.

Viser til vedlagt byggeskikkveileder for Budalen, Endalen og Fordalen landskapsvernområder.

5.3 VEDLIKEHOLD, OMBYGGING OG OPPFØRING AV FRITIDSHUS

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

1. Området skal vernes mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapet art eller karakter, slik som for eksempel oppføring av bygninger....

§ 4 Generelle unntak.

Bestemmelsene i § 3,1 er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold av eksisterende bygninger

2. Gjenoppføring av bygninger som er gått tapt ved brann el/er naturskade med samme størrelse og funksjon som tidligere. Forvaltningsmyndigheten eller andre som blir tillagt myndighet, skal i slike tilfeller varsles på forhånd og det kan settes vilkår for utforming og plassering av bygningene.

I verneområdene finnes det bygninger som opprinnelig er oppført som fritidshus og tidligere seterbygninger som nå er omdisponert til fritidsformål. Byggesøknader som knytter seg til opprinnelige seterbygninger som er omdisponert til fritidshus, skal gjennomgå samme behandling og vurdering som for tradisjonell seterbebyggelse (jfr.kap.5.2)

For opprinnelige fritidshus gjelder følgende:

a. Vedlikehold og ombygging

Verneforskriften gir generell tillatelse til vedlikehold av bygninger, herunder også fritidsbebyggelse under forutsetning av at det ikke skjer endringer i størrelse eller fasade. Alle søknader om ombygging som skal behandles i henhold til plan- og bygningsloven, skal først behandles forvaltningsmyndigheten i henhold til verneforskriften og forelegges kulturminnemyndighetene til uttalelse.

b. Oppføring av nye fritidshus

For blant annet å bevare dalførenes sterke preg av å være tradisjonelle seterdaler vil oppføring av nye fritidsboliger normalt ikke tillates.

5.4 BRUK, VEDLIKEHOLD OG BYGGING AV VEGER

a. Bruk av eksisterende veger

Det presiseres at bruken av bilvegene innen verneområdene ikke reguleres av vernebestemmelsene.

Endalen landskapsvernområde

Hovedvegen gjennom Endalen utgjør en strekning på ca. 7 km innenfor landskapsvernområdet. Vegen holdes åpen for alminnelig ferdsel.

Budalen landskapsvernområde

Hovedvegen gjennom Budalen og inn i Synnerdalen utgjør en strekning på ca. 13 km innenfor landskapsvernområdet. Vegen holdes åpen for alminnelig ferdsel.

Fordalen landskapsvernområde

Den del av vegen gjennom Forddalen som ligger innenfor verneområdet fram til låst bom ca. 2 km nord for Fjesetvollen er åpen for alminnelig ferdsel. Traktorvegen fram til Forosvollen ved Hundåa er avstengt for alminnelig ferdsel, men benyttes av de som har bruksrett på setrene.

Det er anledning til å avkreve avgift for bruk av vegene til vedlikehold. Fastsetting av eventuelle avgifter reguleres av gjeldene regelverk, og ikke gjennom vernebestemmelsene. Avgiftens størrelse fastsettes av Midtre Gauldal kommune, etter forslag fra vegstyret.

b. Vedlikehold av eksisterende veger.

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

2. Uttak av løsmasser til vegvedlikehold er bare tillatt fra steder som er spesielt avsatt til formålet i forvaltningsplanen.

Uttak av løsmasser (og fast fjell) utgjør som regel et vesentlig inngrep i naturen.

Vegvedlikeholdsmateriale skal derfor primært hentes utenfor vernområdet.

I forbindelse med uttak av løsmasser til vegvedlikehold vises det til NGU-rapport 94.075:

"GAULDALSVILDA, grus til vegvedlikehold".

Endalen landskapsvernområde

Nord for vernområdet har det vært benyttet to massetak for vegvedlikehold. Begge disse områdene har i følge NGU-rapporten til dels store sand- og grusforekomster med god tilgang på masser som er godt egnet til vedlikehold av setervegen inkludert sideveger. I rapporten anslås det årlige massebehovet for vedlikeholdsgrus til ca 175 m³. Vegstyret vurderer massebehovet til å være vesentlig større, ca 300 m³.

I forbindelse med transport av melk, dyrefor og dyr vil det i tillegg være et vedlikeholdsbehov av vegene inn til de enkelte setrene.

Retningslinjer:

Med bakgrunn i tilgjengelig mengde, kvalitet og uttakets plassering anbefales at følgende uttaksområder benyttes:

-Uttaksområde ved setervegen ca. 2,5 km nord for verneområde.
(kartblad 1620 IV, NQ 737 621)

-Uttaksområde ved Hestflottavollen (kartblad 1620 IV, NQ 737 597)

Forvaltningsmyndigheten kan også akseptere et begrenset masseuttak innenfor verneområdet i elva Ena ved Sørstuvollen (kartblad 1620 IV, NQ 760 553).

Det er en forutsetning at det årlige masseuttaket ikke er større enn den mengden som blir tilført fra år til år.

Tiltak:

Det lokale vegstyret må, i samarbeid med grunneier og forvaltningsmyndigheten, utarbeide en plan for vegvedlikeholdet, der uttak av masse fra elva ses i utgangspunktet i sammenheng med uttaksområder utenfor verneområdet. Man må også vurdere mulighetene for å kunne ta ut masse utenfor elveløpet, både innenfor og utenfor verneområdet.

Budalen landskapsvernområde

I NGU-rapporten anslås det årlige massebehovet for vedlikeholdsgrus til ca. 325 m³.

I forbindelse med transport av melk, dyrefor og dyr vil det i tillegg også være et vedlikeholdsbehov av vegene inn til de enkelte setrene, i alt ca. 6 km veg.

Retningslinjer:

Innenfor verneområdet er det ikke registrert enkeltlokaliteter som dekker det totale behovet for løsmasser og disse må derfor hentes fra ulike steder. Knust grus er kjøpt og tilkjørt området utenfra. Ved Søstuøyen blir det lagret noe knustgrus for å ha masser lett tilgjengelig ved behov for snarlige utbedringer/vedlikehold, denne ordningen anbefales videreført.

Ved uttak av egnet masse kan følgende steder anbefales:

- Utløpet av Rognesbekken
- Elvegrus fra elva rett overfor Brandeggvollen
- Ved Rognesvollen, på begge sider av vegen

NGU-rapporten peker også på muligheten for å bruke skrotstein fra steinbruddet ved Bjørnkletten. Veistyret i samarbeid med grunneier vurderer muligheten for å få knust skrotsteinen. Men dette blir masser som ikke kan benyttes til toppdekke p.g.a. den lyse fargen.

Tiltak:

Vegstyret har, i samarbeid med grunneier og forvaltningsmyndighet, gjort befaringer i området og vurdert behovet for masser til vedlikehold de første årene. Det viser seg at det også er behov for en omfattende grøfterensk langs veien. Grøftenrensen vurderes å kunne gi vesentlig med vedlikeholdsmasse. Dette arbeidet er påstartet.

I tillegg er det behov for å rette opp veien et par steder. Dette både av sikkerhetsmessige årsaker og av krav til standard. I forbindelse med dette arbeidet vil det også bli tilgang til en del masse. Totalt vil denne massen kunne dekke behovet de første årene.

Det ene stedet hvor det er nødvendig med utbedring av veien er ved Rønningsvollen. Her er det behov for å rette opp veien noe, samt å utbedre brua over Rønningsbekken. Ved å rette ut veien vil det bli nødvendig å ta ut overskuddsmasse på oppsiden av veien. I stedet for eksisterende bru over Rønningsbekken ble det vurdert som mest hensiktsmessig å legge bekken i rør. Det er også behov for å rette opp veien noe et par steder ca 500 m sør for museumssetra.. Samt gjøre tiltak enda 500 m lengre sør, der elva er i ferd med å gå inn i veibanen

Men uavhengig av disse tiltaka anbefales det at det blir foretatt en mer grundig registrering av muligheter for å ta ut noe masse langs elva. Men denne formen for masseuttak må konsekvensutredes nøye, da det i utgangspunktet ikke er ønskelig å ta ut større mengder elvegrus. Noe som heller ikke er i tråd med vernebestemmelsene.

Forddalen landskapsvernområde

NGU-rapporten anslår det årlige massebehovet for vedlikeholdsgrus til ca. 25 m³. Til vegvedlikehold er det benyttet et løsmasseuttak ved vegbommen til Fjesetvollen.

Retningslinjer:

Av hensyn til transportavstand vil forvaltningsmyndigheten akseptere at denne ordningen fortsetter.

Her er det til dels store ressurser av breelvavsatt sand og grus. Det presiseres at uttak av løsmasser fra dette stedet i hovedsak skal brukes til den vegstrekingen som ligger innenfor verneområdet.

Søknad om heving av vegstandarden vil av forvaltningsmyndigheten bli behandlet ut fra behov og de landskapsmessige konsekvenser en slik standardheving vil få.

Forvaltningsmyndigheten vil være spesielt oppmerksom på de krav som stilles til

vegstandarden i forbindelse med transport av dyr og melk.

Tiltak:

Det lokale vegstyret må, i samarbeid med grunneier og forvaltningsmyndighet, utarbeide en plan som gir uttrykk for arealavgrensing for uttaket og hvordan istandsettingen skal gjennomføres.

c. Nye veger og omlegging av eksisterende veger.

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

1. Området skal vernes mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapet art eller karakter. slik som for eksempel....vegbygging

§ 5 Eventuelle unntak etter søknad:

Når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tillatelse til:

7. Framføring av nye veger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift.

Retningslinjer:

Bygging av nye veger, både traktorveger og bilveger, og omfattende omlegging av eksisterende veger medfører store og varige inngrep i landskapet.

Forvaltningsmyndigheten vil følge en restriktiv linje i forbindelse med søknader om slik bygging. I tilfeller der slike planer blir godkjent, vil det bli stilt svært strenge krav til landskapstilpassning, utforming og opprydding.

Slik godkjenning vil bare være aktuelt i forbindelse med setre i drift.

Det er videre viktig at forvaltningsmyndigheten og vegstyret innarbeider rutiner som ivaretar behovet for raske avgjørelser i krisetilfeller.

5.5 SKOGSDRIFT

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

3. For skjøtsel og drift av skogen gjelder lov om skogbruk og skogvern, dog er treslagsskifte, snauhogst av flater større enn 3 daa og bygging av skogsveger forbudt.

I forbindelse med skogsdrift gjelder i utgangspunktet lov om skogbruk og skogvern med tilhørende forskrifter. Dette innebærer at det er vernskogbestemmelsene for Midtre Gauldal kommune slik disse er vedtatt av Sør-Trøndelag fylkeslandbruksstyre 3.7.1995 med tilleggsbestemmelser vedtatt av landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag 16.10.1995 som gjelder for drift og skjøtsel av skogen i landskapsvernområdene, men med de unntak som er nevnt i verneforskriftens § 3,3. Bestemmelsene om vernskog framgår av skogbrukslovens § 32 og § 33.

Fjellbjørkeskogen i landskapsvernområdene har så lenge det har vært seterdrift blitt utnyttet, hovedsakelig for uttak av ved. Dette har vært og er fremdeles en av rettighetene for de bruksberettigete i statsallmenningen. Denne retten er hjemlet i Statsallmenningsloven.

Verneforskriften endrer ikke på denne retten. Ved behovet var spesielt stort da fullseterdrift var den dominerende driftsformen. Overgangen til melkeseterdrift sammen med opphør av utmarksslåtten, er de viktigste årsakene til at store områder er i ferd med å gro igjen. For å ivareta den kulturpåvirkete delen av fjellbjørkeskogen er det derfor ønskelig at det foretas hogst i området, men av hensyn til landskapsbildet skal denne hogsten primært være plukkhogst eller mindre gruppehogster.

Det kan foretas snauhogst av flater på inntil 3 daa uten meldeplikt. For snauhogst av flater større enn 3 daa skal det foreligge godkjenning fra forvaltningsmyndigheten før hogst settes i gang.

Forvaltningsmyndigheten vil normalt ikke gi tillatelse til treslagsskifte eller annen form for tilplanting, bruk av sprøytemidler og bygging av skogsveger innenfor verneområdet.

5.6 MOTORFERDSEL I UTMARK

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser:

5. For motorisert ferdsel gjelder lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag

Lov om motorferdsel i utmark og vassdrag med tilhørende nasjonale og kommunale forskrifter gjelder både på sommer- og vinterføre. Det vil si at det er Midtre Gauldal kommune som fortsatt vil få hånd om dette saksfeltet. Lovens utgangspunkt er at all motorferdsel i utmark er forbudt. Men det finnes noen formål som ikke er til hinder for motorferdsel i utmark, dessuten visse formål som det kan gis tillatelse til etter skriftlig søknad.

Når for eksempel setervegene ikke brøytes i løpet av vinteren, er disse å regne for utmark. Eventuelle dispensasjoner for bruk av snøscooter innenfor grensene for landskapsvernområdet må i størst mulig grad knyttes til traseene 10, 11, 15 og 16 slik disse er definert i vedtak den 22. juni 1994 i Midtre Gauldal kommunestyre (viser for øvrig til kap 6.2.5).

5.7 JAKT, FISKE OG ANNET FRILUFTSLIV

I verneforskriften heter det:

§ 3 Vernebestemmelser

4. Jakt og fiske i samsvar med gjeldende særlover.

Jakt og fiske er tillatt i landskapsvernområdene i samsvar med lov om viltet, lov om laksefisk og innlandsfisk og fjelloven.

a. Jakt

Innenfor landskapsvernområdene er det svært gode muligheter for utøvelse av småviltjakt, i første rekke på lirype. For Endalen og Budalen landskapsvernområder administreres småviltjakta og storviltjakta (villrein og elg) av Budal fjellstyre. Budal fjellstyre selger jaktkort for områdene som dekkes av Budal, Endal og Tågå statsallmenninger.

Singsås fjellstyre administrerer småviltjakta og villreinjakta innen Forddalen landskapsvernområde. Innen Forddalen landskapsvernområde er det også etablert et hundetreningsområde for fuglehunder.

b. Fiske

Fiske i landskapsvernområdene administreres av Budal fjellstyre i seterdalene i Budalen og av Singsås fjellstyre i Forddalen landskapsvernområde. Fjellstyrene har gått sammen vedrørende fiskekortsalg for områdene – et fiskekort for hele området.

Forslag til fiskekultiveringstiltak utarbeides av fjellstyrene og skal godkjennes av Fylkesmannens miljøvernavdeling før tiltaket iverksettes.

Eventuelle fiskekultiveringstiltak som krever inngrep i terrenget, som for eksempel nye demninger, er ikke tillatt og det vil bli ført en restriktiv linje i forhold til dette.

Vedlikehold av eksisterende anlegg bør kunne utføres, men på mest mulig skånsom måte.

c. Annet friluftsliv

Annet friluftsliv reguleres av friluftsløver.

I friluftslivssammenheng fungerer landskapsvernområdene som innfartsårer til Forollhogna nasjonalpark. Med bil kan en på sommeren kjøre helt innerst i Endalen der det er parkeringsmuligheter. Herfra går det blant annet stier mot Stor-Hiåsjøen og Litj-Ensjoen.

Ellers kan man også kjøre helt innerst i Synnerdalen hvor det også er noe parkeringsmuligheter. Herfra går det merket sti til Forollhogna.

I Forddalen landskapsvernområde kan man kjøre bil til bommen nord for Fjesetvollen for så å følge traktorvegen videre til Fjesetvollen og Øyavollen, eller man kan kjøre inn til Morsetvollen for så å gå merket sti inn i verneområdet.

I tråd med norsk friluftslivstradisjon (jfr. Lov om friluftslivet) er det adgang til fri ferdsel til fots i utmark hele året, "... når det skjer hensynsfullt og med tilbørlig varsomhet"..

Verneforskriften er ikke til hinder for bruk av tråsykkel og hest til ridning/kløv så lenge dette foregår i henhold til Lov om friluftslivet § 2 (ferdsel i utmark).

Bruken av sykkel og hest kan riktignok medføre stor terrengslitasje på steder der dette ikke er ønskelig, dette bør i så fall forsøkes regulert av kommunen igjennom henstillinger og informasjon. Det kan eventuelt også inngås avtaler med aktuelle aktører.

5.8 REISELIVSTURISME

Det viktigste formålet med vernet i de tre landskapsvernområdene er å bevare det seterlandskapet som er skapt gjennom mange generasjoners setring. Det er derfor ikke ønskelig med den type fysisk tilrettelegging eller aktiv informasjonsvirksomhet som kan medføre vesentlig økning/endring i ferdselen, da dette kan komme i konflikt med verneinteressene eller virke forstyrrende på den næringsvirksomheten som foregår i området.

Som en bieffekt av den aktive seterdrifta ligger det også muligheter for gårds- og seterturisme. Verneforskriften er i utgangspunktet ingen hindring for slik virksomhet så lenge den ikke medfører nye tekniske inngrep eller på annen måte er i strid med verneformålet. Dette innebærer blant annet at det gis muligheter for omdisponering av seterbygninger for utleieformål (jfr.kap.5.1.5) og salg av tradisjonell seterkost.

Når det gjelder bruk av campingvogner og bobiler heter det i forskriften:

§ 3 Vernebestemmelser

*1. Området skal vernes mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapet art eller karakter.
slik som for eksempel....hensetting av campingvogner og bobiler.*

Denne bestemmelsen tar sikte på å forby langtidsparking av campingvogner og bobiler (mer enn 3-4 døgn), for på den måten å hindre at disse fungerer som en boenhet i verneområdet.

Dette gjelder også på setervollene. Opphold i inntil 2-3 dager vil med dette kunne aksepteres. Problematikken omkring hensetting av bobiler/campingvogner i verneområdet må følges nøye med tanke på en strengere fortolkning av denne bestemmelsen. Det synes ikke aktuelt med spesielle tilretteleggingstiltak for denne type kjøretøy innenfor vernegrensene.

5.9 FORSKNING OG UNDERVISNING

I verneforskriften heter det:

§ 6 Generelle dispensasjoner:

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vernebestemmelsene når formålet med vernet krever det, for vitenskapelige undersøkelser, arbeid eller tiltak av vesentlig samfunnsmessig verdi og i andre særlige tilfeller, når disse ikke strider mot formålet med vernet.

Landskapsvernområdene har et stort potensiale for forskning og undervisning innenfor fagområder som botanikk, kvartærgeologi, kulturhistorie og kulturlandskap. Spesielt er det her muligheter for å øke kunnskapen om hvordan ulike typer menneskelig aktivitet virker på naturen.

Men forvaltningsmyndigheten må også i lys av formålet med vernet vurdere hvilke forsknings- og undervisningstiltak det er ønskelig å få gjennomført innenfor verneområdet. I forbindelse med en eventuell dispensasjon må det blant annet stilles krav om begrenset bruk av motorkjøretøyer i utmark.

Tiltak som bidrar til økt kunnskap om hvordan området skal forvaltes bør prioriteres.

6. FORVALTNING OG OPPSYN

6.1 FORVALTNING

Det primære ved valg av forvaltningsmodell er å sikre ivaretagelse av både vernehensyn og hensynet til lokal medvirkning i forvaltningen av området.

Forvaltningmyndigheten for Endalen-, Budalen- og Forddalen landskapsvernområder er delegert til Midtre Gauldal kommune v/ kommunestyret. Dette som et ledd i en forsøksordning med en prøveperiode på fem år.

Det forutsettes da at den kommunale myndighetsutøvelsen medfører en forvaltning som ivaretar verneverdiene i området.

6.2 SAKSBEHANDLINGSRUTINER

Søknad som angår verneområdet skal sendes til aktuelt lokalt organ som behandler søknaden etter gjeldende særlovgivning. Etter at saken er behandlet sendes den Midtre Gauldal kommune.

Kommunen behandler saken i henhold til naturvernloven og gjeldende verneforskrift.

Vedtak som er fattet av kommunen kan påklages til Direktoratet for naturforvaltning.

I det følgende er det gitt eksempel på aktuelle saks-behandlingsrutiner i forbindelse med sentrale saksområder.

6.2.1 Utvising av seter

Søknad om utvising av ny seter behandles av fjellstyrene i henhold til fjelloven og tilhørende forskrifter. Fjellstyret bør før det fattes vedtak i saken innhente uttalelser fra forvaltningsmyndigheten og Statskog.

6.2.2 Utvising av tilleggsjord

Søknad om å få utvist tilleggsjord behandles av Statskog i henhold til fjelloven og tilhørende

forskrifter. Statskog bør før det fattes vedtak i saken innhente uttalelser fra Midtre Gauldal kommune og fjellstyret.

6.2.3 Vedlikehold, ombygging og oppføring av seterbebyggelse

a. Vedlikehold

Vanlig vedlikeholdsarbeid som ikke er meldepliktig etter plan- og bygningsloven skal kunne utføres uten å søke forvaltningsmyndigheten.

b. Ombygging

Søknad om ombygging av eksisterende seterbebyggelse skal først behandles etter gjeldende særlovgivning. Ved positivt vedtak i fjellstyret/Statskog behandles søknaden av Midtre Gauldal kommune i henhold til plan- og bygningsloven og i henhold til naturvernloven og gjeldende verneforskrift..

c. Oppføring av nybygg

Søknad om oppføring av ny seterbebyggelse behandles først av fjellstyret i henhold til fjelloven og tilhørende forskrifter. Søknad om oppføring av ny bebyggelse på tidligere utvist tilleggsjord skal behandles av Statskog etter å ha innhentet uttalelse fra fjellstyret. Godkjenner fjellstyret/Statskog oppføring av ny seterbebyggelse, oversendes saken til Midtre Gauldal kommune som behandler søknaden i henhold til plan- og bygningsloven og i henhold til naturvernloven og gjeldende verneforskrift.

6.2.4 Vedlikehold og ombygging av fritidsbebyggelse

Dette avsnittet er knyttet til bygg som opprinnelig er oppført som fritidsboliger. Søknader som gjelder opprinnelige seterbygninger som nå brukes til fritidsboliger, skal av kulturfaglige hensyn behandles i henhold til kap. 5.2. og eventuelt kulturavdelingen ved Fylkeskommunen jmf. kap. 5.3.

a. Vedlikehold

Vanlig vedlikeholdsarbeid som ikke er meldepliktig etter plan- og bygningsloven skal kunne utføres uten å søke forvaltningsmyndigheten.

b. Ombygging

Søknad om tillatelse til ombygging skal behandles av Midtre Gauldal kommune i henhold til plan- og bygningsloven og i henhold til naturvernloven og gjeldende verneforskrift.

6.2.5 Motorferdsel i utmark

I forbindelse med motorferdsel i utmark, sommer som vinter, gjelder lov om motorferdsel i utmark og vassdrag med tilhørende nasjonal forskrift og kommunale bestemmelser.

Dette innebærer at Midtre Gauldal kommune har ansvaret for dette saksfeltet i Endalen-, Budalen og Forddalen landskapsvernområder.

Eventuelle søknader om dispensasjoner sendes Midtre gauldal kommune.

Dispensasjoner for bruk av snøscooter i landskapsvernområdene skal i størst mulig grad knyttes til setervegene – trase nr 10, 11, 15 og 16 slik de er definert i vedtak den 22. juni 1994 av Midtre Gauldal kommunestyre.

Det bør ikke bli gitt tillatelse til barmarkskjøring i forbindelse med uttransport av ved og virke. Dette transportbehovet bør henvises til kjøring på snø.

Fordalen:

Trase nr 10: Wolden – Talsnesvollen/Nekjådalen

Trase nr 11: (Wolden) Røsta – Nyhaugen

Budalen:
Trase nr 15: Budalsøy/Tovmo – Synnerdalen

Endalen:
Trase nr 16: Enmo - Blåora:

Når det gjelder hva som betraktes som næringsdrift eller fritidsbruk, er bestemmelsene i fjelloven lagt til grunn. Dersom setra er i bruk i hht seterforskriftene, vil tilsyn og vedlikehold av seterbygninger med mer komme inn under begrepet næringsdrift.

Følgende kjøreformål betraktes som næringskjøring:

- uttak av virke til gårdsbruk i drift	- vedlikehold og tilsyn av setervoller i drift
- uttak av ved til gårdsbruk i drift	- utkjøring av saltstener
- uttak av ved til bruk på setra	- utkjøring av skadde/syke dyr

6.3 OPPSYN

Det bør være et felles oppsyn for Forollhogna nasjonalpark og alle tilgrensende landskapsvernområder. Det er Statens naturoppsyn (SNO) som har det overordnede ansvar for å organisere oppsynet i verneområdene. SNO har i tillegg mulighet for kjøp av lokale tjenester til å dekke det totale statlige oppsynsbehov. Fjellstyrene, med sitt fjelloppsyn er i tillegg en godt innarbeidet oppsynsordning som bidrar sterkt til opprettholde et helhetlig oppsyn innenfor verneområdene.

Det foreligger også en avtale om regionale oppsynsordninger mellom Politiet, Statskog, Fjellstyrene og SNO. Kommunen har også i en viss grad noe oppsyns- og tilsynsoppgaver i verneområdene innenfor kommunen.

SNO har fått opprettet to stillinger som naturoppsyn i tilknytning til Forollhogna nasjonalpark med tilliggende verneområder.

I tillegg til oppsyn kan SNO tilby å utføre feltoppgaver som eksempelvis tilrettelegging, skjøtsel, merking og informasjon, registrering mv i samarbeid med og etter nærmere avtale med kommunene.

7. INFORMASJON

Informasjonsvirksomheten vil i første rekke være av en passiv karakter, d.v.s. primært rettet mot besøkende som befinner seg innenfor eller i umiddelbar nærhet av verneområdet. Dette innebærer blant annet forskjellige typer uteinformasjon som skilting og informasjonsplakater. Informasjonstavler er under utarbeidelse og vil bli satt opp på egnede steder ved innfartsårene til områdene, noen steder sammen med informasjonstavler for Forollhogna nasjonalpark. Videre vil det være naturlig å utarbeide en samlet informasjonsbrosjyre som gir en beskrivelse av de mest sentrale vernebestemmelsene og de viktigste verne kvalitetene for det samlede verneområdet rundt Forollhogna.

Oppsynstjenesten som er etablert for Forollhogna nasjonalpark og de tilgrensende landskapsvernområdene vil spille en sentral rolle i informasjonsarbeidet innenfor verneområdene. Dette fordi oppsynet vil få direkte kontakt med publikum og kan tilføre både

muntlig og skriftlig informasjon. Oppsynets lokalkunnskap vil være viktig grunnlag for planlegging av informasjonstiltak, ikke minst fordi den direkte kontakten med publikum vil avdekke mange av de reelle informasjonsbehovene.

8. ØKONOMI

I forsøksperioden med lokal forvaltning, vil det bli stilt til rådighet egne midler til forvaltning og skjøtsel av verneområdene i Forollhogna over miljøverndepartementets budsjett.

Finansiering av skjøtselstiltak i kulturlandskapet bør finne sted gjennom et samarbeid mellom miljøvernmyndighetene og landbruksmyndighetene.

Innen landbruket er det flere økonomiske virkemidler. Av de virkemidlene som kan være aktuelle i forvaltningen av verneområdene er:

”Tilskudd til spesielle miljøtiltak i jordbruket” (SMIL).

Denne ordningen er ny fra 1. januar 2004. Ordningen erstatter blant annet ”områdetiltak” og ”spesielle tiltak i landbrukets kulturlandskap”.

”Tilskudd til nærings- og miljøtiltak i skogbruket”.

Denne ordningen er også ny fra 1. januar 2004. Felles for disse to tilskuddsordningene er at de deles ut til kommunene i en felles pott. Det er kommunene som forvalter disse tilskuddordningene.

Til nå har ordningene ”tilskudd til seterdrift med melkeproduksjon” og ”tilskudd til for i fjellet” vært de viktigste ordningene innen seterområdene i verneområdet. Fra 1. januar 2005 vil disse ordningene komme inn under nye regionale miljøprogram. Gjennom dette miljøprogrammet skal miljøarbeidet i landbruket bli mer målrettet. Det nye regionale miljøprogrammet vil også gjøre miljøinnsatsen i landbruket mer synlig.

Gjennom de regionale miljøprogrammene får Fylkesmennene ansvar for å gjennomføre prosesser knyttet til tre elementer:

- en beskrivelse av miljøverdier og miljøutfordringer i det aktuelle fylket
- en synliggjøring av hvilke miljøutfordringer som bør prioriteres
- og etablering av fylkesvise tilskuddssystem målrettet mot å løse disse utfordringene

Det skal altså etableres egne tilskuddsordninger i hvert fylke. Disse skal være forankret i ett av følgende hovedområder:

- tiltak for å ivareta kulturlandskapet, herunder tiltak for å styrke setring og tiltak for å ivareta aktiv beitebruk.
- Tiltak for å redusere forurensninger

9. LITTERATUR

Nedenfor følger et utvalg av litteratur som i større eller mindre grad er knyttet til landskapsvernområdene. En mer fullstendig litteraturliste finnes i Liavik (1995).

Arbeidsutvalget for Forelhogna-området. 1988 *Naturforhold i Forelhogna området*. 49 S. + kart.

- Arbeidsutvalget for Forelhogna-området.** 1988. *Brukerinteresser i Forelhogna området.* 50 s. + kart.
- Baadsvik, K.** 1979. *Undersøkelser i samband med botaniske verneområder i Midtre Gauldal kommune, Sør-Trøndelag.* K. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Bot. avd. 47 S.
- Bangjord, G.** *Ornitologiske undersøkelser i sør- og sørøstlige deler av Sør-Trøndelag sommeren 1985.* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavd, 11 5. (Stensiltrykk).
- Bevanger, K** 1981 *Fuglefaunaen i Gaulas nedbørfelt, Sør-Trøndelag og Hedmark.* Norske Vidensk Selsk Mus. Rapp. Zool. Ser. 198], 1:1 -156.
- Bjørnaas, A. & Røttum, A.** 1995. *Bruk og vern av Forelhogna. Landbruksinteresser i Endal og Budal statsallmenninger.* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, landbruksavd. Rapp. 9/95:1-63.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavdelingen.** 1991b. *EDNA. EDB-register for naturverndata revidert utgave. Midtre Gauldal kommune.* 55 s.+kart.
- Hogstad, O.** 1967. Litt om tetthet og sammensetning av fuglefaunaen i 1966 i to subalpine skogtyper i Budal, Sør-Trøndelag. - *Sterna* 7: 241-247.
- Hogstad, O.** 1968. Sammenligning av kvantitative fugleundersøkelser i 1966 og 1967 i subalpint miljø i Sør-Trøndelag. - *Sterna* 8: 81-90.
- Jordal, J.B. & Gaarder, G.** 1994. *Beitemarkssopp i seterlandskapet i Budalen, Midtre Gau/da/, i 1994.* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavd. 31 5.
- Koksvik, J.I. & Nost, T.** 1981. *Gaulavassdraget i Sør-Trøndelag og Hedmark fylker, ferskvannsbilologiske undersøkelser i forbindelse med midlertidig vern.* K Norske Vidensk Selsk Mus. Rapp. Zool. Scr. 198], 24:1-96
- Kristiansen, M-B.V.** 1994. *Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap, Sør-Trøndelag.* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernavd. Rapp. 6/94:1-81 +vedl.
- Liavik, K** 1995. *Statusrapport om flora/vegetasjon og fauna i det foreslåtte verneområdet Forelhogna i Sør-Trøndelag* Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Rapp. 7/95:1-143.
- Midtre Gauldal kommune.** 1994. *Midtre Gauldal kommune. Friluftslivkart. 1.125 000*
- Miljøverndepartementet.** 1992. *Ny landsplan for nasjonalparker og andre større verneområder i Norge.* St.meld. nr. 62 (1991-1992). 131 s.
- Moen, A.** 1983. *Myrundersøkelser i Sør-Trøndelag og Hedmark i forb. med den norske myrreservatplanen.* K. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Bot. Ser. 1983, 4: 1-138
- Nilsen, O. & Wolf, F.C.** 1989. *Berggrunnskart Røros & Sveig. M 1: 250 000.* Norges Geol. Undersøkelser.
- Norges Offentlige Utredninger.** 1986. *Ny landsplan for nasjonalparker.* Miljøverndepartementet. NOU 1986, 13: 1-103.
- Ouren, T.** 1961. *Floraen i Singsås herred i Sør-Trøndelag.* K. Norske Vidensk. Selsk. Mus. Årb. 1961: 5-73
- Sæther, B., Klokk, T. & Taagvold, H** 1980. *Flora og vegetasjon i Gaulas nedbørsfelt, Sør-Trøndelag og Hedmark.* K. Norske . Vidensk. Selsk. Mus. Rapp. Bot. Ser. 1980, 7: 1-154.
- Sør-Trøndelag Fylkeskommune, kulturavdelingen** 1994. *Verneplanarbeide Gauldalsvidda/Forollhognaområdet, seterdalene inn mot kjerneområdet av nasjonalparken.* 1. Utredning – kulturmiljø.
- Thomsen, H.** 1976. *En kvartærgeologisk kartlegging av fjellområdene mellom hovedvannskillet og Gauldalen, Budalen og Rugeldalen.* Hovedoppg. Univ. I Oslo
- Wolden, K.** 1994. *Gauldalsvidda, grus til vegvedlikehold. Sør-Trøndelag fylke.* NGU rapp. 94.075: 1-21, +5 kart.
- Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Røttum, A.** 1999. *Forvaltnings- og skjøtselsplan for seterdalene i Budalen.*

10. VEDLEGG

10.1 DEFINISJONER

Nedenfor er det gitt en definisjon/forklaring på en del sentrale begrep slik disse er brukt i denne forvaltningsplanen:

-Beitemarkssopp:

Sopparter som er knyttet til gamle beite- og slattemarker med lav jordbearbeidingsgrad, Langvarig hevd og lav gjødslingsintensitet. Beitemarkssoppene er økologiske spesialister som er sterkt truet av endringer i det moderne kulturlandskapet.

-Biologisk mangfold:

Variasjonsrikdommen av arter, naturtyper og genetiske sammensetting.

-Bærekraftig seterdrift:

Seterdrift som er basert på tidsriktige driftsformer og hjelpemidler, men som ikke er til forringelse av kulturlandskapskvaliteter slik de er definert i prosjektet "Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap"

-Forvaltningsplan:

En forvaltningsplan skal være en utdyping av vernebestemmelsene og samtidig et praktisk hjelpemiddel til å opprettholde og fremme verneformålet. Den kan i tillegg gi retningslinjer for skjøtsel av området. Ikke juridisk bindende, kun veiledende.

-Kryptogamer:

Omfatter plantegruppene sopp, moser og lav.

-Kulturlandskap:

Et landskap som er preget av menneskets bruk og virksomhet i jordbrukssammenheng

-Landskapsvernområde:

Et område som er vernet etter §5 i naturvernloven, og der formålet med vernet som regel er knyttet til landskapsbildet i et bestemt natur- eller kulturlandskap. Området skal være vernet mot inngrep som i vesentlig grad kan endre landskapets art eller karakter.

-Semi-naturlig engvegetasjon:

Godt hevdet kulturmark med lang kontinuitet som er utnyttet gjennom slått og/eller beite og som i liten eller ingen grad er gjødslet. Er ofte sterkt preget av lavvokste og noe konkurransesvake gras og urter.

-Seterlandskap:

Seterlandskapet er et kulturlandskap som er skapt gjennom lang tids setring, og der seterbebyggelsen, setervollene, vegetasjonstyper i utmarka og kulturminner er sentrale elementer.

-Tradisjonell seterdrift:

Seterdrift med melkeproduksjon.

10.2 FORVALTNINGSMYNDIGHETENS FORUTSETNINGER OG OPPGAVER.

Med hjemmel i Miljøverndepartementets brev av 25.06.98, jfr. kgl.res. av 25. Oktober 1996, har Direktoratet for naturforvaltning delegert forvaltningsmyndighet for Budalen, Endalen og Forddalen landskapsvernområder til Midtre Gauldal kommune v/ Kommunestyret.

Forvaltningsmyndigheten er delegert under følgende forutsetninger:

- Verneområder som er opprettet i medhold av naturvernloven har nasjonale verneinteresser og skal forvaltes i samsvar med verneformålet og statlige retningslinjer for forvaltning av verneområder.
- DN kan trekke vedtaket om delegering tilbake. Kommunen kan også si fra seg ansvaret som forvaltningsmyndighet.
- Kommunen kan ikke overføre /delegere avgjørelsesmyndighet etter forskriftene til andre instanser eller organisasjoner.
- DN kan gi nærmere bestemmelser om utøvelse av forvaltningsmyndigheten, herunder organisering av oppsynsvirksomhet.
- Kommunen skal ha nødvendig kompetanse innen naturforvaltning og kapasitet til å utføre en forsvarlig saksbehandling.
- Kommunen kan be fylkesmannen om faglige råd og veiledning i forvaltningen.
- Kommunen kan søke om økonomiske midler til forvaltning av verneområdene innenfor de rammer som hvert år blir fastsatt av Stortinget. DN er innstilt på å gjøre budsjettinnspill med sikte på at det gjennom forsøksperioden skal bevilges en årlig ramme på ca. 1 mill kr, inkl. omkostninger til evaluering.

Forvaltningsmyndighetens oppgaver og kompetanse

- Myndighetsutøvelse
Forvaltningsmyndigheten har ansvaret for forvaltningen av verneregler fastsatt i verneforskriften. Myndigheten er begrenset til den rådighet som er direkte hjemlet i forskriften.
- Forvaltningsplan
Kommunen kan utarbeide et utkast til forvaltningsplan for verneområdene. Forvaltningsplaner skal godkjennes av DN. Kommunen skal også vurdere behov og nødvendig gjennomføring av skjøtsel og tilrettelegging. Plan for eventuell skjøtsel og tilrettelegging bør inngå i en godkjent forvaltningsplan.
- Dispensasjon fra verneforskriften
Kommunen har myndighet til å treffe vedtak om dispensasjon i henhold til den enkelte verneforskrift. Forskriftene har egne dispensasjonsbestemmelser som setter rammer for hvilke dispensasjoner som kan gis. Kopi av alle vedtak som treffes skal sendes til fylkesmannen og DN. DN er klageinstans for vedtak som treffes av kommunen som forvaltningsmyndighet.
I dispensasjonssaker hvor kommunale instanser selv står som søker/tiltakshaver, skal fylkesmannen behandle saken som førsteinstans.

- Merking og informasjon
Kommunen har ansvaret for nødvendig merking og vedlikehold av merking i verneområdene. Som forvaltningsmyndighet skal kommunen vurdere behovet for særskilte informasjonstiltak. Kommunen har også ansvaret for kontakt med grunneiere, rettighetshavere, brukere, aktuelle lag og organisasjoner mv.
- Brudd på verneforskriften
Kommunen skal, så fremt mulig påse at alle brudd på bestemmelser i verneforskriften blir rapportert/anmeldt til politiet.
- Rapportering om forvaltning
Kommunen har ansvar for å rapportere om forvaltningen til fylkesmannen. Kommunen må avtale med fylkesmannen hvordan og hvor ofte slik rapportering skal skje. Dersom forutsetningene for delegering av forvaltningsmyndighet endres vesentlig, plikter kommunen å informere fylkesmannen.

10.3

FORSKRIFT OM VERN AV BUDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL KOMMUNE I SØR-TRØNDELAG FYLKE. VERNEPLAN FOR FOROLLHOGNA MED TILLIGGENDE DALFØRER.

Fastsatt ved kgl. res. av 21. desember 2001 med hjemmel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern, §5 og § 6,jfr. §§ 21,22 og 23. Fremmet av Miljødepartementet.

§ 1 AVGRENSNING

Landskapsvernområdet berører følgende gnr/bnr i Midtre Gauldal kommune:

170/2, 170/9, 200/1, 200/2, 200/3, 200/4, 200/5, 200/6, 201/1, 201/2, 201/3, 202/1, 202/2, 203/1, 203/2, 203/3, 203/4, 204/1, 205/1, 206/1, 207/1, 207/2, 208/1, 208/2, 208/3, 208/4, 210/1, 211/1, 211/2, 211/3, 211/4, 211/5, 211/6, 211/8, 211/10, 211/11, 212/1, 212/2, 402/1 (Budal statsallmenning).

Landskapsvernområdet dekker et totalareal på 33,6 km². Grensene for landskapsvern-området framgår av vedlagte kart i målestokk 1:100.000, datert Miljøverndepartementet desember 2001.

De nøyaktige grensene for landskapsvernområdet skal avmerkes i marka der de går over land og knekkpunktene skal koordinatfestes.

Kartet og verneforskriften oppbevares i Midtre Gauldal kommune, hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

§ 2 FORMÅL

Formålet med opprettelsen av Budalen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

§ 3 VERNEBESTEMMELSER

For landskapsvernområdet gjelder følgende bestemmelser:

1. Området er vernet mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter, slik som for eksempel oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, riving av gamle seterbygninger, vegbygging, vassdragsregulering, oppdemninger, oppdyrking av nye arealer, inngjerding av utmarksarealer, planting, sprøyting med kjemiske midler mot løvtreoppslag, drenering og annen form for tørlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, framføring av luftledninger, bergverksdrift og annen form for grave-, sprengings- eller borearbeider, henleggelse av avfall flings- eller borearbeider, henleggelse av avfall og hensetting av campingvogner og bobiler. Opplistingen er ikke uttømmende. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfeller om et

tiltak må ansees å ville endre landskapets art eller karakter vesentlig.

2. Uttak av løsmasser til vegvedlikehold er bare tillatt fra steder som er spesielt avsatt til formålet i forvaltningsplanen.
3. For skjøtsel og drift av skogen gjelder lov om skogbruk og skogvern, dog er treslagsskifte, bygging av skogsveger og snauhogst av flater Større enn 3 daa forbudt.
4. Jakt og fiske i samsvar med gjeldende særlover.
5. For motorisert ferdsel gjelder lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag. All motorisert ferdsel skal foregå hensynsfullt og slik at det ikke oppstår skjemmende hjulspor, terrengskader o.l., jf. motorferdselloven § 8.

§ 4 GENERELLE UNNTAK

Bestemmelsene i § 3, 1. ledd er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold av eksisterende bygninger, veger, anlegg, gjerder, bruer, klopper o.l.
2. gjenoppføring av bygninger som er gått tapt ved brann eller naturskade med samme størrelse og funksjon som tidligere. Forvaltningsmyndigheten, eller andre som blir tillagt myndighet, skal i slike tilfeller varsles på forhånd og det kan settes vilkår for utforming og plassering av bygningene.
3. Beiting og drift av eksisterende setervoller og dyrkede arealer, herunder nødvendig gjerdning.
4. Anlegg av nødvendige sanketrøer.
5. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i sikrings-, ambulanse-, politi-, brannvern-, oppsyns- og forvaltningsøemed.

§ 5 EVENTUELLE UNNTAK ETTER SØKNAD

når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet, og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tilatelse til:

1. Oppføring av nødvendige nye bygninger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift og beitebruk.
2. Ombygging og restaurering av eksisterende bygninger for jordbruksformål eller med tanke på bruksendringer.
3. Tilbygg til eksisterende bygninger.

4. Riving av eksisterende seterbebyggelse.
5. Oppdyrking av nye arealer i tilknytning til tidligere etablerte dyrkingsareal.
6. Gjenopptakelse av seterdrift på nedlagte setervoller.
7. Framføring av nye veger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift.
8. Framføring av nye kraftlinjer, kabler eller telelinjer.
9. Utvising av ny seter.
10. Tiltak for erosjonssikring.

§ 6 GENERELLE DISPENSASJONSBESTEMMELSER

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vemebestemmelsene når formålet med vernet krever det, for vitenskapelige undersøkelser, for arbeid eller tiltak av vesentlig samfunnsmessig verdi og i andre særlige tilfeller, når dette ikke strider mot formålet med vernet.

§ 7 FORVALTNINGSPLAN

Forvaltningsmyndigheten kan sette i verk tiltak for å fremme formålet med vernet. Det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for gjennomføring av tiltak når det gjelder oppsyn, skjøtsel, informasjon m.v. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 8 RÅDGIVENDE UTVALG

Det kan opprettes et rådgivende utvalg for forvaltning av landskapsvernområdet.

§ 9 FORVALTNINGSMYNDIGHET

Direktoratet for naturforvaltning bestemmer hvem som er forvaltningsmyndighet for landskapsvernområdet.

§ 10 IKRAFTTREDELSE

Denne forskrift trer i kraft straks.

FORSKRIFT OM VERN AV ENDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL KOMMUNE I SØR-TRØNDELAG FYLKE. VERNE- PLAN FOR FOROLLHOGNA MED TILLIGGENDE DALFØRER.

Fastsatt ved kgl. res. av 21. desember 2001 med hjemmel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvem, § 5 og § 6, jfr. §§ 21, 22 og 23. Fremmet av Miljøverndepartementet

§ 1 AVGRENSNING

Landskapsvernområdet berører følgende gnr/bnr i Midtre Gauldal kommune:

186/1, 192/7, 401/1 Endal statsallmenning)

Landskapsvernområdet dekker et totalareal på 33,6 km². Grensene for landskapsvern-området framgår av vedlagte kart i målestokk 1:100.000, datert Miljøverndepartementet desember 2001.

De nøyaktige grensene for landskapsvernområdet skal avmerkes i marka der de går over land og knekkpunktene skal koordinatfestes.

Kartet og verneforskriften oppbevares i Midtre Gauldal kommune, hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

§ 2 FORMÅL

Formålet med opprettelsen av Endalen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap med tilhørende planteliv, der seterlandskapet med seterbebyggelse, setervoller og kulturminner utgjør en vesentlig del av landskapets egenart.

§ 3 VERNEBESTEMMELSER

1. Området er vernet mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter, slik som for eksempel oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, riving av gamle seterbygninger, vegbygging, vassdragsregulering, oppdemninger, oppdyrking av nye arealer, inngjerding av utmarksarealer, planting, sprøyting med kjemiske midler mot løvtreoppslag, drenering og annen form for tørrlegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, framføring av luftledninger, bergverksdrift og annen form for grave-, sprengings- eller borearbeider, henleggelse av avfall flings- eller borearbeider, henleggelse av avfall og hensetting av campingvogner og bobiler. Opplistingen er ikke uttømmende. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfeller om et tiltak må ansees å ville endre landskapets art eller karakter vesentlig.
2. Uttak av løsmasser til vegvedlikehold er bare tillatt fra steder som er spesielt avsatt til formålet i forvaltningsplanen.
3. For skjøtsel og drift av skogen gjelder lov om skogbruk og skogvern, dog er treslagsskifte, bygging av skogsveger og snauhogst av flater større enn 3 daa forbudt.

4. Jakt og fiske i samsvar med gjeldende særlover.
5. For motorisert ferdsel gjelder lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag. All motorisert ferdsel skal foregå hensynsfullt og slik at det ikke oppstår skjemmende hjulspor, terrengskader o.l., jf. motorferdselloven § 8.

§ 4 GENERELLE UNNTAK

Bestemmelsene i § 3, 1. ledd er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold av eksisterende bygninger, veger, anlegg, gierder, bruer, klopper o.l.
2. gjenoppfønng av bygninger som er gått tapt ved brann eller naturskade med Samme størrelse og funksjon som tidligere. Forvaltningsmyndigheten, eller andre som blir tillagt myndighet, skal i slike tilfeller varsles på forhånd og det kan settes vilkår for utforming og plassering av bygningene.
3. Beiting og drift av eksisterende setervoller og dyrkede arealer, herunder nødvendig gjerdning.
4. Anlegg av nødvendige sanketrøer.
5. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i sikrings-, ambulanse-, politi-, brannvern-, oppsyns- og forvaltningsøiemed.

§ 5 EVENTUELLE UNNTAK ETTER SØKNAD

når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet, og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tillatelse til:

1. Oppføring av nødvendige nye bygninger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift og beitebruk.
2. Ombygging og restaurering av eksisterende bygninger for jordbruksformål eller med tanke på bruksendringer.
3. Tilbygg til eksisterende bygninger.
4. Riving av eksisterende seterbebyggelse.
5. Oppdyrking av nye arealer i tilknytning til tidligere etablerte dyrkingsareal.
6. Gjenopptakelse av seterdrift på nedlagte setervoller.
7. Framføring av nye veger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift.
8. Framføring av nye kraftlinjer, kabler eller telelinjer.

9. Utvising av ny seter.

10. Tiltak for erosjonssikring.

§ 6 GENERELLE DISPENSASJONSBESTEMMELSER

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vemebestemmelsene når formålet med vernet krever det, for vitenskapelige undersøkelser, for arbeid eller tiltak av vesentlig samfunnsmessig verdi og i andre særlige tilfeller, når dette ikke strider mot formålet med vernet.

§ 7 FORVALTNINGSPLAN

Forvaltningsmyndigheten kan sette i verk tiltak for å fremme formålet med vernet. Det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for gjennomføring av tiltak når det gjelder oppsyn, skjøtsel, informasjon m.v. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 8 RÅDGIVENDE UTVALG

Det kan opprettes et rådgivende utvalg for forvaltning av landskapsvernområdet.

§ 9 FORVALTNINGSMYNDIGHET

Direktoratet for naturforvaltning bestemmer hvem som er forvaltningsmyndighet for landskapsvernområdet.

§ 10 IKRAFTTREDELSE

Denne forskrift trer i kraft straks.

FORSKRIFT OM VERN AV FORDALEN LANDSKAPSVERNOMRÅDE I MIDTRE GAULDAL OG HOLTÅLEN KOMMUNER I SØR-TRØNDELAG FYLKE. VERNEPLAN FOR FOROLLHOGNA MED TILLIGGENDE DALFØRER.

Fastsatt ved kgl. res. 21. desember 2001 med hjemmel i lov av 19. juni 1970 nr. 63 om naturvern, § 5 og § 6, jfr. §§ 21, 22 og 23. Fremmet av Miljøverndepartementet.

§ 1 AVGRENSNING

Landskapsvernområdet berører følgende gnr/bnr i Midtre Gauldal og Holtålen kommuner:

298/1, 298/2, 300/1 (Hesjedal statsallmenning), 300/2, 300/3, 300/4, 300/5, 403/1 nekjådal statsallmenning).

Landskapsvernområdet dekker et totalareal på 30,9 km². Grensene for landskapsvernområdet framgår av vedlagte kart i måestokk 1:100.000, datert Miljøverndepartementet desember 2001.

De nøyaktige grensene for landskapsvernområdet skal avmerkes i marka der de går over land og knekkpunktene skal koordinatfestes.

Kartet og verneforskriften oppbevares i Midtre Gauldal og Holtålen kommuner, hos Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, i Direktoratet for naturforvaltning og i Miljøverndepartementet.

§ 2 FORMÅL

Formålet med opprettelsen av Forddalen landskapsvernområde er å ta vare på et særpreget natur- og kulturlandskap der seterbebyggelse og setervoller er sentrale elementer i landskapsbildet.

§ 3 VERNEBESTEMMELSER

1. Området er vernet mot alle inngrep eller tiltak som vesentlig kan endre eller virke inn på landskapets art eller karakter, slik som for eksempel oppføring av bygninger, anlegg og faste innretninger, riving av gamle seterbygninger, vegbygging, vassdragsregulering, oppdemninger, oppdyrking av nye arealer, inngjerding av utmarksarealer, planting, sprøyting med kjemiske midler mot løvtreoppslag, drenering og annen form for tørrelegging, uttak, oppfylling, planering og lagring av masse, framføring av luftledninger, bergverksdrift og annen form for grave-, sprengings- eller borearbeider, henleggelse av avfall flings- eller borearbeider, henleggelse av avfall og hensetting av campingvogner og bobil. Opplistingen er ikke uttømmende. Fylkesmannen avgjør i tvilstilfeller om et tiltak må ansees å ville endre landskapets art eller karakter vesentlig.
2. Uttak av løsmasser til vegvedlikehold er bare tillatt fra steder som er spesielt avsatt til formålet i forvaltningsplanen.

3. For skjøtsel og drift av skogen gjelder lov om skogbruk og skogvern, dog er treslagsskifte, bygging av skogsveger og snauhogst av flater Større enn 3 daa forbudt.
4. Jakt og fiske i samsvar med gjeldende særlover.
5. For motorisert ferdsel gjelder lov om motorisert ferdsel i utmark og vassdrag. All motorisert ferdsel skal foregå hensynsfullt og slik at det ikke oppstår skjemmende hjulspor, terrengskader o.l., jf. motorferdselloven §8.

§ 4 GENERELLE UNNTAK

Bestemmelsene i § 3, 1. ledd er ikke til hinder for:

1. Vedlikehold av eksisterende bygninger, veger, anlegg, gjerder, bruer, klopper o.l.
2. gjenoppfønng av bygninger som er gått tapt ved brann eller naturskade med Samme størrelse og funksjon som tidligere. Forvaltningsmyndigheten, eller andre som blir tillagt myndighet, skal i slike tilfeller varsles på forhånd og det kan settes vilkår for utforming og plassering av bygningene.
3. Beiting og drift av eksisterende setervoller og dyrkede arealer, herunder nødvendig gjerding.
4. Anlegg av nødvendige sanketrøer.
5. Gjennomføring av militær operativ virksomhet og tiltak i sikrings-, ambulanse-, politi-, brannvern-, oppsyns- og forvaltningsøiemed.

§ 5 EVENTUELLE UNNTAK ETTER SØKNAD

når virksomheten kan skje uten at det strider mot formålet med vernet, og når særlige grunner taler for det, kan forvaltningsmyndigheten på nærmere vilkår gi tillatelse til:

1. Oppføring av nødvendige nye bygninger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift og beitebruk.
2. Ombygging og restaurering av eksisterende bygninger for jordbruksformål eller med tanke på bruksendringer.
3. Tilbygg til eksisterende bygninger.
4. Riving av eksisterende seterbebyggelse.
5. Oppdyrking av nye arealer i tilknytning til tidligere etablerte dyrkingsareal.
6. Gjenopptakelse av seterdrift på nedlagte setervoller.
7. Framføring av nye veger for jordbruksformål som er knyttet til seterdrift.

8. Framføring av nye kraftlinjer, kabler eller telelinjer.
9. Utvising av ny seter.
10. Tiltak for erosjonssikring.

§ 6 GENERELLE DISPENSASJONSBESTEMMELSER

Forvaltningsmyndigheten kan gjøre unntak fra vernebestemmelsene når formålet med vernet krever det, for vitenskapelige undersøkelser, for arbeid eller tiltak av vesentlig samfunnsmessig verdi og i andre særlige tilfeller, når dette ikke strider mot formålet med vernet.

§ 7 FORVALTNINGSPLAN

Forvaltningsmyndigheten kan sette i verk tiltak for å fremme formålet med vernet. Det skal utarbeides en forvaltningsplan med nærmere retningslinjer for gjennomføring av tiltak når det gjelder oppsyn, skjøtsel, informasjon m.v. Forvaltningsplanen skal godkjennes av Direktoratet for naturforvaltning.

§ 8 RÅDGIVENDE UTVALG

Det kan opprettes et rådgivende utvalg for forvaltning av landskapsvernområdet.

§ 9 FORVALTNINGSMYNDIGHET

Direktoratet for naturforvaltning bestemmer hvem som er forvaltningsmyndighet for landskapsvernområdet.

§ 10 IKRAFTTREDELSE

Denne forskrift trer i kraft straks.

10.4 BYGGESKIKKVEILEDER FOR SETERDALENE PÅ NORDSIDEN AV FOROLLHOGNA

10.5 KART

10.6 RESTAURERINGS- OG SKJØTSELSTILTAK I BLÅORA OG NYBUSLETTE . PERIODEN 2003 – 2008.

BYGGESKIKKSVEILEDER

FOR

LANDSKAPSVERNOMRÅDER

4.4 FORMINGSRETTLEDER FOR BEBYGGELSEN

Formål

Retningslinjer for seterbebyggelsen er utarbeidet som en utdyping av foreslått verneforskrift og en forklaring av forskriftens praktiske betydning for forvaltning av bygningsmassen i området.

Vern er videreføring av lokale tradisjoner

Sett i forhold til bebyggelsen, er formålet med vernet å ikke endre bygningenes eller bygningsmiljøets karakter i vesentlig grad. Forvaltningsmyndighetene vil derfor oppmuntre eiere til å utnytte det eksisterende bygningsmiljøet både som en økonomisk, bruksmessig og kunnskapsmessig ressurs.

En fortsatt bruk av området og dets ressurser er det viktigste virkemidlet for å oppnå formålet med vernet.

Sett fra et bygningsvernstandpunkt vil bygningsmassen best kunne tas vare på og videreutvikles gjennom videreføring av gamle byggetradisjoner innen såvel reparasjon og vedlikehold som det å bygge nytt. Med "gamle" byggetradisjoner menes i denne sammenheng det som var vanlige i den tida området var dominert av seterdrift.

DEN TRADISJONELLE SETERBEBYGGELSEN I BUDALEN

Bygningsmiljøet i seterområdene i Budalen fremstår i dag (1998) som enhetlig. Det finnes et stort antall bevarte eldre seterbygninger som er bygd, vedlikeholdt og restaurert etter gammel lokal tradisjon. Innføring av hustyper hvor plassering, størrelse og form avviker fra tradisjonen er av beskjedent omfang i området.

Generelt om tradisjonell seterbebyggelse

Bebyggelsen på setra er ofte litt forskjellig fra gårdsbebyggelsen nede i bygda, selv om likhetstrekkene er mange. Det er flere grunner til dette. På grunn av setras sesongbetonte og spesialiserte produksjon var det andre og mer begrensede rombehov som gjorde seg gjeldende – både for oppbevaring av mat og opphold for folk og dyr. Dette gir seg utslag i at enkelte hustyper er mer vanlig på setra enn andre steder, og i at bygningene er små.

En sterk gjenbrukstradisjon har også vært med på å gi setra sitt særpreg. Bygninger som var blitt for små eller for dårlige hjemme på gården, ble ofte satt opp igjen for bruk i fjellet. Seterhus kan av den grunn være svært gamle. Det finnes også eksempler på eldre plantyper, som åre- eller røykovnstuer eller stuer med ett-romsplan som forlengst er forsvunnet fra gårdsbebyggelsen nede i bygda. Bakgrunnen for dette kan være gjenbruk, men også at rombehovet på setra var mindre enn ellers. Et kjennetegn ved seterbebyggelsen er også at en bygning har hatt ulike funksjoner. Bygningsmiljøet på setra må derfor forstås som en del av en dynamisk prosess, som har fulgt samfunnsutviklinga opp gjennom hele historien.

Bygningstyper

Majoriteten av tradisjonelle seterbygninger i området er seterbuer, fjøs og løer.

I tillegg finnes det en rekke slåttebuer i utmarka, samt frittstående mastuer, møssmørbuer og kokhus, og enkelte kalvhus og staller. I den senere tid er en del løer omdisponert til uthus for oppbevaring av ved og redskap.

Plassering i landskapet

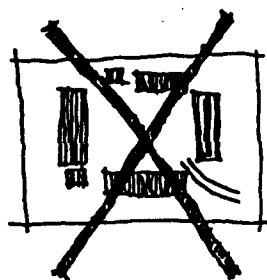
Bygningenes tradisjonelle plassering i landskapet er bestemt av flere faktorer, bl.a. vindforhold og hvordan snøen vil legge seg omkring huset. De største bygningene – seterbuer og fjøs – følger terrengkotene og ligger som regel med langsida mot dalen. Inngangsdøra er plassert på den ene langveggen, bl.a. fordi denne veggen holder seg snøfri.

Mindre hus, som løer og små mastuer har ofte dør i gavlen, for å utnytte takhøyden best mulig. Disse bygningene har derfor vanligvis gavlsiden mot dalen

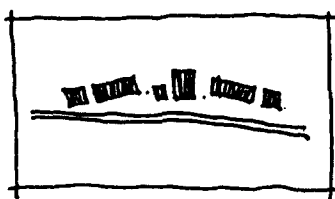
Tunform

Setertunets organisering karakteriseres ved at bygningene har en fri plassering i forhold til hverandre. Dette er gitt ut fra terrengmessige, funksjonelle og klimatiske forhold. I de tilfeller hvor bebyggelsen er noenlunde samlet, finnes eksempler på rekketun (Bjørkåsetra). Husa er da organisert i rekker fordi det er hensiktsmessig på grunn av terrengformen eller p.g.a. en vei.

Fjøs og løer ligger i utkanten av innmarka (kvea), mens evt. masstue, kokhus eller vedbod ligger nærmere seterbua.

ikke slik

men slik

Seterbua – plan og hovedform

Seterbuene er smale, rektangulære bygningskropper i en etasje. Bredden på de eldste seterbuene er gjennomsnittlig på 3,5 til 4,5 m. Kjeller under seterbua har ikke vært vanlig. Noen buer kan imidlertid ha kjeller under deler av seterbua eller under mastua. Den vanligste planen har bu/oppholdsrom og melkebu/mastu i hver sin ende og skjæle i mellom. Budelen er som regel av tømmer og åpen til røstet, mens skjælet som regel er av panelt bindingsverk. Mastua kan være av tømmer eller bindingsverk.

Utgangspunktet for denne planformen er trolig en enkel ett-romsplan, som siden er blitt utvidet. Vi kjenner til ett tilfelle av en ett-roms seterbu i området, som trolig er svært gammel: På Enmovollen (Sefrak 1648-020-036). Bua har sval i gavlen.

Tradisjonelt er seterbuene blitt utvidet ved forlengelse av eksisterende volum i lengderetningen. Påbygg i vinkel har forekommet i liten grad, og er vanligvis av nyere dato. Det er ikke registrert eksempler på seterbuer bygd sammen med uthus i dette området.

Uthus - plan og hovedform

Fjøs og løer er vanligvis enkle enetasjes bygninger med ett rom. Noen enkelte seterfjøs har to avdelinger med tømmer etter hverandre. De eldste fjøs er som regel tømret, og har ofte påbygd skjæle og utedo i bindingsverk. Fjøset kan også være utvidet med løe. Gjødsekkjeller kan forekomme, men det vanlige er møkkglugge i gavlveggen.

Det finnes rester av et meget spesielt tømmerfjøs på Krokvollen (1648-020-055), som delvis var i to etasjer, der 2. etasje var høyrom.

Løer kan være av tømmer eller bindingsverk. Det finnes noen eksempler på løer med skjæle. Det er vanlig at løene har større taktustikk i den ene gavlen. Takutstikkene kan være svært lange – opp til 3 m – og understøttes da av stolper. Det lange utstikket gjorde det mulig å lesse på høy under tak. Et gammelt eksempel på dette (1749) er "Dalaløa" i Blåora (Sefrak 1648-020-031) Kortere takutstikk er også vanlig, men de holdes da oppe av forlengede sidevegger (sval) eller det er kraget ut fra taket. Dette ga lagerplass for redskap eller ved.

Det finnes flere eksempler på både fellesløer og fellesfjøs. "Parløene" (Sefrak 1648-020-56) har hatt tre brukere under samme tak, inkl. en åpen, men overdekket gang i midten.

Løa har bl.a. innskriftene "1758" og "1870".

Øia/Kjønnåsvollen har dobbeltfjøs/fellesfjøs med innskriften "1881" (Sefrak 1648-019-204).

Fra Krokvollen i Budalen i slutten av 1930 åra. I rommet bak den åpne døra var det kuffjøs med båsplass for 6 - 7 kyr. I den andre enden av bygningen var det lem og stall. Fra venstre: Hans K. Storrø, Marit Bonesvollseter.

Takform

Seterbuer og uthus har saltak. Utedoer og andre tilbygg til uthus kan ha pulttak. Taket har gjennomgående svært knappe utstikk både ved raft og gavl. Dette kjennetegner tradisjonell bebyggelse i hele Trøndelag. Takvinkelen er bestemt ut fra forholdet mellom gavltrekantens høyde og husets bredde, et forhold som ofte var 1:5 eller 1:4. Dette tilsvarer takvinkler på omkring 22° eller 27°.

Konstruksjon

Husa har tradisjonelt hatt fundament av naturstein, enten som tørrmurt grunnmur eller som novsteiner.

Den vanligste veggkonstruksjonen er laftet tømmer i seterbuer, fjøs, kokhus og mastuer. Seterbuskjæle, fjøsskjæle og doer er oftest i bindingsverk, mens løer kan være både av tømmer og bindingsverk.

Den tradisjonelle takkonstruksjonen i området er åstak.

Paneltyper

På bindingsverkkonstruksjoner er stående låvepanel mest vanlig, men tømmermannspanel forekommer også. For nyere bygninger i bindingsverk og tømmerbygninger panelt i nyere tid, dominerer stående tømmermannspanel. I sjeldne tilfeller kunne ytterpanelet være ukantet.

Det er ofte flere forskjellige ytterveggskledninger på et og samme hus. Dette kan tyde på ulike byggetrinn, forskjellig type konstruksjon i ulike deler av huset, eller at en vegg er spesielt værutsatt. Økonomiske forhold hadde også betydning, ved at det var det materialet som var ved hånden ble brukt.

Vinduer, detaljer

Av eldre vindustyper forekommer både smårutede og mer storrutede vinduer. Ofte har de eldste vinduene bare fast karm, men det finnes også tofagsvinduer for åpning med 2-3 ruter i hvert fag.

Detaljeringen av vindus- og dørromramming, vindskier etc. er svært enkel.

Taktekking

Det eldste, mest tradisjonelle taktekkingsmaterialet er never og torv, men korrugerte jernplater (bølgeblikk) er også utbredt. Begge tekkingsmåter er vanlige for såvel seterbuer som uthus. Nyere bygninger har mørke metallplater.

Bordtekking har trolig også vært vanlig, særlig på løer og fjøs.

Evt. takrenner har trolig vært av tre, og sannsynligvis begrenset til inngangspartiet.

Piper

Tradisjonelt har det vært vanlig med murte skorsteiner av naturstein. Piper av stålrør eller betongrør kan også være gamle.

Fargesetting

Både synlige tømmervegger og panelte yttervegger står mange steder ubehandlet.

Den vanligste fargesettingen av malte seterbuer og nyere hytter er brun, ofte med røde, hvite eller grønne detaljer. Pga. den begrensede tilgangen på pigmenter og derav kostnader var fargeutvalget begrenset.

Panelte fjøs og løer er ofte umalt, men kan ha vært malt før.

Bygninger av nyere dato er gjerne behandlet med maling eller beis. Dette har sammenheng med kvaliteten på dagens tilgjengelige materialer. Tidligere var brukerne mer bevisste på å bruke kjerneved av malmfuru. I dag kjøpes mye av materialene ferdig dimensjonerte på trelastutsalgs hvor materialene ikke sorteres etter innhold av kjerneved. I dag finnes det derfor flere fargenyanser på seterhusene som nyanser av rødt, grønt, svart, grå og lysebrun.

Hytter

Det finnes en rekke hytter i begge dalførene. Dette kan være hus som opprinnelig tilhørte bygningsmassen på en setervoll, men som senere er overtatt av slekt. Staten har opprettet festekontrakter på noen slike forhold. Staten har også opprettet fester på nye hytter innenfor områdene, og det finnes en del private hytter på private setervoller og slåtteområder. Noen setrer som har falt i det fri framstår i dag som fritidsbygninger.

Det er vanskelig å si at disse husene har en gjennomgående likhet.

Mange av hyttene i Nybuslettet har likevel en stil som er i samsvar med byggeskikken på setervollene.

Hytteeiendom i Nybuslettet. Foto: A. Røttum

I tillegg til de ovenfor nevnte hytter, står det ei bu eller gamle ved de fleste fiskevann i fjellet. Hyttene eies av privatpersoner eller fjellstyret.

Enkel oversikt over disse buene:

Mattisbua v/Hiåsjøen v/Odd Svardal,	Halstjønnbua v/Anders Lillebudal
Kneppgamma v/Per Vold,	Gråttjønnbua v/Hans Sætermo
Blåolbua v/Johan Endalsvoll,	Fiskttjønnbua v/Budal fjellstyre
Litjensjøbua v/Egil Solem,	Damtjønnbua v/Budal fjellstyre
Storensjøbua v/Are Kroken	Svarttjønnbua v/Budal fjellstyre, ½
Gamma v/Dølbubekken v/Budal fjellstyre,	Bjønndalsbua, v/Einar Voll
Gamma v/Budalstjønnan v/Budal fjellstyre,	Bu v/Forelsjøen v/Per A. Bakken

RETNINGSLINJER FOR UTVIDELSE OG OPPFØRING AV SETER-BEBYGGELSE

Retningslinjenes hensikt

Hensikten med retningslinjene er å motvirke at vår tids raske utvikling innenfor økonomi, materialbruk og byggeteknikk skal bryte ned det som i dag er et helhetlig, men sårbart bygningsmiljø i seterdalene. Dette forutsetter at man forstår bakgrunnen for hvordan det tradisjonelle bygningsmiljøet er blitt til. Ved å ta utgangspunkt i den tradisjonelle byggemåten, vil også vår tids byggevirksomhet kunne være en naturlig fortsettelse av en århundrelang lokal byggetradisjon, uten at verdien ved det eksisterende kulturmiljøet svekkes eller går tapt.

Helhetlige bygningsmiljøer kjennetegnes ved at overordnede trekk er felles for mange bygninger. Dette kan gjelde f.eks. materialvalg, plantype, konstruksjon eller tunorganisering.

Innenfor disse rammene finnes det imidlertid utallige variasjoner og personlige detaljer. Variasjonene gir bygningsmiljøet liv, det gjør hver del til en spennende bit av en helhet. Det er derfor ikke ønskelig med en detaljstyring hverken av nybygg eller tilbygg. Hensikten med retningslinjene er å styre utviklingen av bebyggelsens overordnede trekk.

Det kreves derfor at både reparasjon, vedlikehold, utvidelser og nybygging i seterområdene ikke medfører inngrep i det eksisterende som svekker helheten ved det eksisterende bygningsmiljøet, eller innfører nye elementer som skiller seg sterkt fra eller blir dominerende i forhold til den tradisjonelle seterbebyggelsen.

Alle byggearbeider skal skje iht. Plan- og Bygningsloven.

Det vil bli gitt rom for nødvendige endringer av denne planen i tråd med aktuelle endringer av lovverket.

Plassering

Rektangulære volumer av en viss utstrekning f.eks. seterbuer, fjøs og hytter, skal plasseres med møneretningen parallelt med terrengkotene eller fremherskende vindretning. Bygningen vil da vanligvis vende langsiden mot dalen.

Bare mindre bygninger med tilnærmet kvadratisk grunnplan kan plasseres med møneretningen normalt på terrengkotene (med gavlsiden mot dalen).

Ved ansamlinger av to bygninger eller flere skal det tilstrebes en så åpen tunstruktur som mulig. Dette vil også være gunstig for å hindre opphopning av snø om vinteren. Organisering i tradisjonelle rekketun vil være akseptabelt.

Fundamentering

Tilbygg og nybygg skal i størst mulig grad tilpasses et naturlig terreng.

Bygningsvolumet skal legges så nær bakken som mulig.

Fundamentet skal gis en utforming som visuelt knytter bygningsvolumet til bakken.

Grunnmur kan være av naturstein eller støpt i betong. Grunnmur av betong bør forblendes med naturstein.

Åpen pælefundamentering medfører at bygningsvolumet visuelt "svever" over bakken. Dette tillates ikke. Dersom støpte pilarer eller annen pælefundamentering benyttes, skal åpningene mellom pælene tettes med forblending av stein/tørrmur.

Det er nødvendig med tilstrekkelig lufting under bygningene for å forhindre fukt- og råteangrep.

ikke slik

men slik

Hovedform

Nybygg skal være i en etasje og ha en enkel, rektangulær form.

Nybygg med vinkelformet grunnplan skal unngås.

Hovedvolum skal oppføres med saltak.

Takvinkel bør være mellom 22° og 30°.

Takflaten skal ikke brytes opp, men en mindre takark i forbindelse med inngang kan tillates.

Takutstikk skal være knapt både ved raft og gavl, og må ikke være større enn det som er vanlig i området. Kun takrenner av tre aksepteres.

Utvidelse av eksisterende bygning

Utvidelse av eksisterende bygning skal skje ved påbygging i lengderetningen.

Tilbygget skal ha samme bredde, takvinkel, mønehøyde og takutstikk som eksisterende volum. Oppføring av tilbygg som er forskjøvet i forhold til eksisterende bygning tillates kun dersom det er særskilte grunner for det.

Utvidelse av eksisterende bygning i bredden tillates ikke.

Mindre påbygg på uthus kan oppføres med pulttak.

Utvidelse av eksisterende volum ved påbygging i vinkel tillates ikke.

Unntak fra dette kan gjøres i forbindelse med åpent bislag ved inngang. Størrelsen på bislag skal ikke overskride 2 m².

Størrelse

Arealregler:

Næringsdrift:

Tradisjonell seterdrift/næringsmessig bruk: beiting, slått, tradisjonell melkedrift iht. seterforskrift, Fjelloven.

Boligareal: *max 60 m²*

Uthusareal: *Seterfjøs må planlegges iht. ny forskrift om hold av storfe (gjeldende fra 2005) der det settes krav til areal pr. dyr samt prinsippløsninger for utforming.*

Andre: *Kokhus, mastuer, hus for aggregat m.fl. vurderes i hvert enkelt tilfelle etter behov.*

Fritidsbruk: *I området finnes det flere kategorier fritidsboliger:*

- 1. Seterbuer på setervoller som er falt i det fri, og som det ikke betales festeavgift på til fjellstyret i statsallmenningen (dvs. seterhus tatt i bruk som ren fritidsbolig).*
- 2. Nye hytter i allmenningen som det betales festeavgift på inkl. anneks (dvs. hytter og anneks).*
- 3. Hytter på privat grunn med eget gnr/bnr.*
- 4. Åpne hytter i fjellet.*

Boligareal: *max 60m²*

Uthusareal: *max 20m²*

(Uthus oppført i fritidssammenheng (lager, vedbod etc.)

Unntak:

1 - Ubenyttede bygninger som tidligere er blitt brukt i forbindelse med seterdrift på eiendommen (uthus som løer, slåttebuer etc), kan innredes til enkle overnattingsformål ut over maksimal arealgrense. Forutsetning for dette er at bygningen beholder opprinnelig lokalisering og preg.

2 - Ved behov for losji for arbeidsfolk tilknyttet tradisjonell seterdrift eller annen næringsvirksomhet kan det gis dispensasjon fra arealbegrensningen med inntil 20 m² ekstra (seterbua).

Størrelsesbegrensninger:

Nye seterbuer, hytter: *bredde max 5 meter
grunnflate max 45 m² BRA
mønehøyde max 4 meter*

Nye uthus (vedbod, lager) *bredde max 5 meter
grunnflate max 20 m²
mønehøyde max 3,5 meter*

Forvaltnings- og skjøtselsplan for seterdalene i Budalen - juni 1999

Nye seterfjøs:

*bredde max 7 meter
grunnflate iht. forskrift om hold av storfe
mønehøyde max 4,5 meter*

Materialvalg

Det skal så langt det er mulig brukes naturlige materialer som hører hjemme på stedet. Med dette menes tre, naturstein, torv, never, mose etc.

Plast- og metallprodukter skal ikke brukes i vinduer, som ytterkledning eller taktekking.

Unntak gjøres imidlertid for mørklakkerte metallplater. I tak på nye seterfjøs kan bruk av såkalte lysplater av plast tillates i begrenset omfang. Vanlig takpapp (ikke shingel) kan også aksepteres.

Paneltyper:

For driftsbygninger og uthus anbefales stående låvepanel. For seterbuer og hytter anbefales både stående låvepanel og stående tømmermannspanel.

Såkalt moderne villmarkspanel er ikke en tradisjonell paneltype i området, og bør derfor ikke benyttes. Ukantede bord i tradisjonelle dimensjoner kan aksepteres.

Fargebruk

Ved fargesetting av ny og eksisterende bebyggelse bør man ta utgangspunkt i hva som har vært vanlig på stedet. Som hovedregel anbefales bruk av naturlige pigmenter – jordfarger som rød, okergul, brun, grønn etc. En rekke malingstyper, f.eks. linoljemaling inneholder samme type pigmenter som tradisjonelt er blitt brukt. Farger som er kunstig fremstilt, vil lett bryte med omgivelsene, og bør derfor unngås.

På eldre panelte bygninger som skal males, anbefales bruk av tradisjonelle malingstyper som linoljemaling og komposisjonsmaling (uthusmaling). Dette er malinger som puster godt, samtidig som man får en overflate som er historisk "riktig".

Synlige utvendige tømmervegger bør ikke males eller beises i noen farge, da dette ikke har vært vanlig i området. Å tjærebre tømmerhus har ikke vært vanlig i seterområder generelt, og kan derfor heller ikke anbefales.

Nye synlige tømmervegger anbefales å stå ubehandlet. Etter få år vil sol, vær og vind gi huset det grå / solsvilde preget som man finner på eldre bygninger.

Nypanelte yttervegger kan gjerne stå ubehandlet, da dette har vært vanlig i området.

Detaljering

Når det gjelder bygningens detaljering, er det først og fremst vinduenes dimensjon og plassering i veggen, samt takutstikket som har mest å si for bygningens uttrykk.

Takutstikket på nye bygninger og tilbygg bør være knapt, både ved raft og gavl. Dette er et av de viktigste kjennetegnene ved bygningsmiljøet i området, og bør derfor videreføres.

Vinduer bør ikke plasseres for høyt på veggen. Dette gir bygningen et stengt og avvisende preg, samtidig som utsikten innenfra begrenses. Ved fasadeutforming av seterbuer og hytter bør man forsøke å tilstrebe de samme proporsjonene som finnes i den tradisjonelle seterbua, og som de fleste av oss opplever som inviterende.

Vindskier, vindus- og dørromramminger bør utformes på enkel og tradisjonell måte. Bruk f.eks. av såkalt villmarkspanel til omramminger etc. er ikke tradisjon i området, og bør derfor ikke benyttes.

RETNINGSLINJER FOR OMDISPONERING AV UTHUS TIL OVERNATTINGSFORMÅL

Generelt

I et område med mange ubenyttede bygninger, vil det være fare for at mange bygninger kan gå tapt dersom de ikke kan tilpasses ny bruk. Å gi ubenyttede bygninger som f.eks. løer, slåttebuer og fjøs ny bruk, kan også forsvares som videreføring av en lokal gjenbrukstradisjon.

En bruksendring av bygninger vil derfor kunne være akseptabelt, dersom alternativet er at bygningen går tapt p.g.a. manglende vedlikehold.

En bruksendring må imidlertid skje på bygningens premisser. Den må ikke medføre inngrep som endrer bygningens ytre karakter i vesentlig grad.

Flytting av bygning omdisponert fra uthus til overnattingsformål

Når man flytter på en bygning, vil deler av bygningsmiljøets struktur brytes opp. Flytting av bygninger vil ikke tillates med mindre det er særlige grunner for det.

Evt. flytting av bygning skal ikke medføre endring av bygningens form eller størrelse. Bredde, lengde og høyde skal beholdes, og takform skal ikke endres.

Originalmateriale skal ikke fjernes, erstattes eller suppleres ut over vanlig vedlikehold og reparasjon.

Før flytting skal bygningen dokumenteres ved plassering på kart, oppmåling og fotografi.

Ved flytting skal bygningen gis en tilsvarende terrengplassering og orientering i forhold til fremherskende vindretning og himmelretningene som den hadde opprinnelig.

Ved flytting av bygning gjelder arealregler som beskrevet under størrelser.

Endring av bygning omdisponert fra uthus til overnattingsformål

Etterisolering:

Innvendig etterisolering av panelt bindingsverk kan aksepteres.

Dersom man skal etterisolere tømmerbygninger, er det varmeøkonomisk mest å hente på etterisolering mot tak og under golv. Etterisolering av tømmervegger bør unngås. For å minske trekk tettes medfar og lafteknuter godt med husmose ved gjenoppfløfting.

Forvaltnings- og skjøtselsplan for seterdalene i Budalen - juni 1999

Bygninger bør generelt ikke etterisolerers og kles på utsiden av eksisterende konstruksjon, da dette vil medføre en betydelig endring av bygningens karakter.

I tilfeller der en tømmervegg er spesielt dårlig, kan en eller flere vegger kles utvendig med panel. For uthus anbefales i tilfelle stående låvepanel.

Hulltaking for vinduer:

Hulltaking i eksisterende konstruksjon for innsetting av vindu i uthus som ikke har hatt vindu tidligere tillates ikke uten at det foreligger særskilte grunner for det. Dersom det finnes eksisterende hull i konstruksjonen fra før – etter glugger el. små vinduer – bør disse benyttes som de er.

Ildsteder og piper:

Ildsteder i bygninger som tradisjonelt ikke har hatt ildsted tillates ikke uten særskilt grunn. Dersom det likevel settes inn ildsted, bør det benyttes pipe med lite tverrsnitt, f.eks. av stålrør, slik at pipen blir så lite dominerende som mulig for eksteriøret.

Generelt.

Bygging: Husvære i samband med seterbruk eller skogsdrift kommer inn under begrepet "driftsbygning", og det er derfor tilstrekkelig med byggemelding for driftsbygning i landbruket til kommunen etter godkjenning fra fjellstyret for alle typer byggearbeider (nybygg, utvidelser og ombygginger). Statskog skal ha mulighet til å gi uttalelse. Kommunen skal godkjenne plasseringen av alle typer bygninger. Driftsbygninger skal bygges, og endres i henhold til forskrift om hold av storfe, gitt av LD 15.01.96.

Andre setervoller skal vurderes om de er falt i det fri før det blir tatt standpunkt til om de skal behandles som ovenfor. Dersom de har vært ute av bruk i over 20 år, blir de å betrakte som fritidssteder.

Veger: Hovedsetervegene administreres av vegstyrene og årsmøtene for den enkelte veg. Sidevegene kan holdes i tilfredsstillende stand slik at de til enhver tid dekker setras behov for adkomst.

Bygging av nye veger og vesentlige utbedringer og endringer betraktes som nyanlegg og skal godkjennes av forvaltningsmyndigheten. Rydding av gamle ferdselsårer, seterveger, stier kan gjennomføres.

Krav til vegstandard i forhold til melkeleveranse gitt av TINE:

Gardsveg, snuplass, og forhold utenfor melkerom

Leverandøren plikter å holde gardsveg og snuplass i god kjørbær stand. Leverandøren skal sikre god framkommelighet for tankbilen.

Foran melkrommet der tankbilen står ved innpumping, bør det være plant, og der innpumpingsslangen dras, skal det være rent. Det er ønskelig med platt i betong eller asfalt. Hvis ikke, skal det brukes singel eller puk, som fornyes etter behov. Platt, gangveg og trapp må være sklisikret. Området foran melkrommet skal være godt opplyst, og være sikret mot takras og takdrypp. Tiltak i henhold til disse kravene kan gjennomføres.

Bruer: Ved bygging av nye bruer over elvene må det tas hensyn til krav til akseltrykk. Dette er avhengig av hva slags transport som vil foregå på dem. Melketankbilen og busser stiller naturlig nok de største kravene til styrke i dag. Følgende typetegninger gir beskrivelser på bygging av ulike typer bruer.

Typetegning Br/B2a gjelder for bruer og stikkrenner - stålbejelkebru med tredekke. m/tabeller for akseltrykk 4 tonn, og akseltrykk 10 tonn.

Typetegning Br/L 3a gjelder for bruer og stikkrenner - landkar høyde 3 m på god byggegrunn. Akseltrykk 13 tonn.

Typetegning Br/L 3b gjelder for bruer og stikkrenner - landkar høyde 4 m, på god byggegrunn. Akseltrykk 13 tonn.

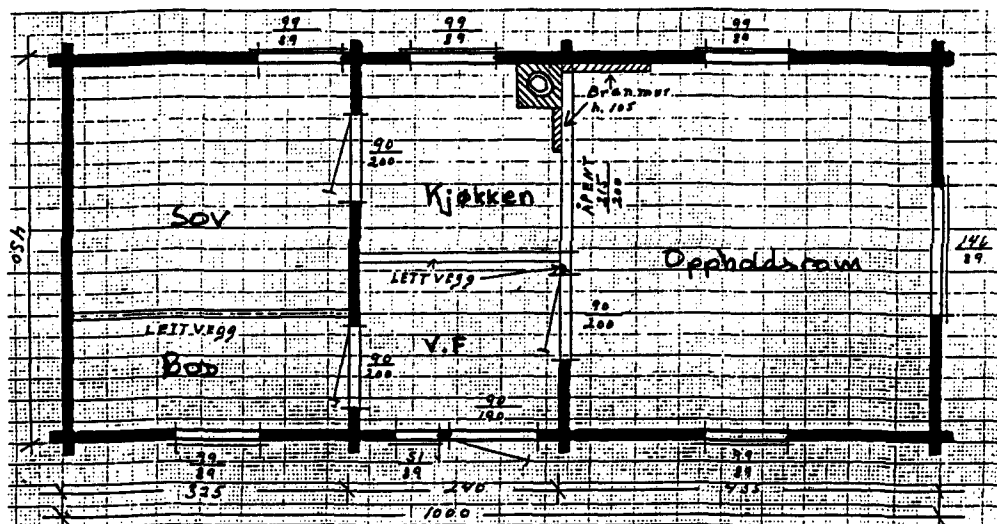
Ved gjenbruk av eldre bruer som er benyttet andre steder må det kontrolleres at styrken er tilfredsstillende til det aktuelle formål. Det må også legges vekt på estetiske og praktiske forhold slik at løsningene blir funksjonelle.

4.5 PRINSIPPLØSNINGER (PL).

Vi har i dette kapittelet forsøkt å gjengi en samling av eksempler på hvordan framtidige byggesaker kan løses på en slik måte at de ivaretar de kulturhistoriske verdiene. Det er tatt hensyn til den tradisjonelle byggeskikken i dalføra samt at det er lagt vekt på å tilrettelegge for framtidig næringsdrift i samsvar med rasjonell drift, og det som er naturlig for tida og dagens driftsforhold.

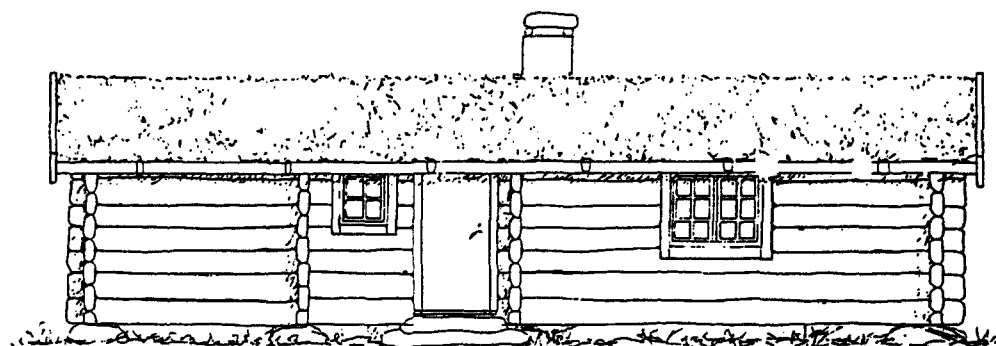
Eksempelsamlingen viser løsninger for seterbuer, driftsbygninger, andre seterbygninger og andre mulige tiltak på setervollene. Skisseløsningene er i hovedtrekk opptegnelser over gjennomførte tiltak.

PL 1, Ny Seterbu på Rønningsvollvollen

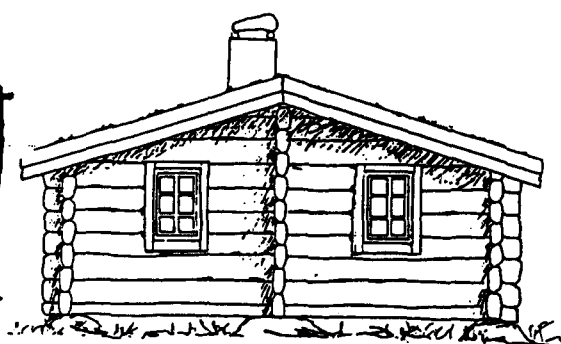
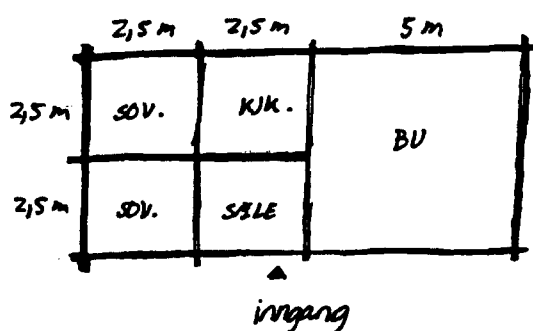

Gjenoppbygd ny seterbu etter brann, 4,5 x 10 m, brutto 45 m². Bua er oppført i lafta tømmer med torvtak. Bua er tredelt slik de gamle seterbuene var. Romfordelingen er slik: Oppholdsrom (den gamle budelen), kjøkken og vindfang (skjele) og soverom og bod (mastudelen). Betegnelse i parentesene viser hvordan lignende seterbuer var oppdelt før. Bua er plassert på grunnmur kledd med naturstein. Foto: Aril Røttum.

PL 2, Ny seterbu på Oddvollan

FASADE MOT VEST

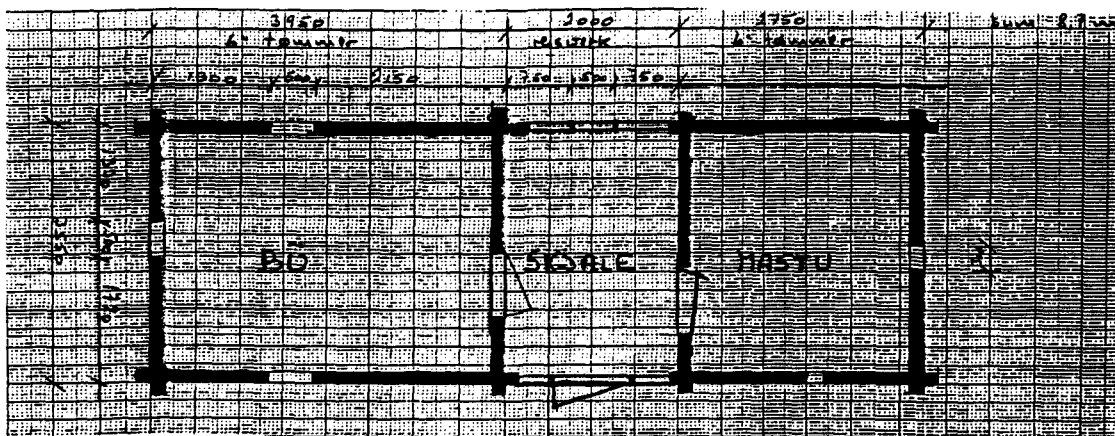

FASADE MOT NORD

Ny seterbu 5 x 10 m, brutto 50 m². Brukeren har laftet opp ny bu i forbindelse med gjenopptaking av seterdrifta. Bua er bygd i samsvar med tradisjonell byggeskikk i områdene og har denne rominndelingen: Budel mot sør, kjøkken og vindfang/skjæle i midten og 2 stk soverom mot nord i steden for mastudel. Bua er plassert på steiner i hjørnene der det er støpt søyler ned i grunnen som fundamentering. Bua er behandlet med jernvitrol for å få den grå fargen som er gjennomgående i våre områder. Foto: Aril Røttum.

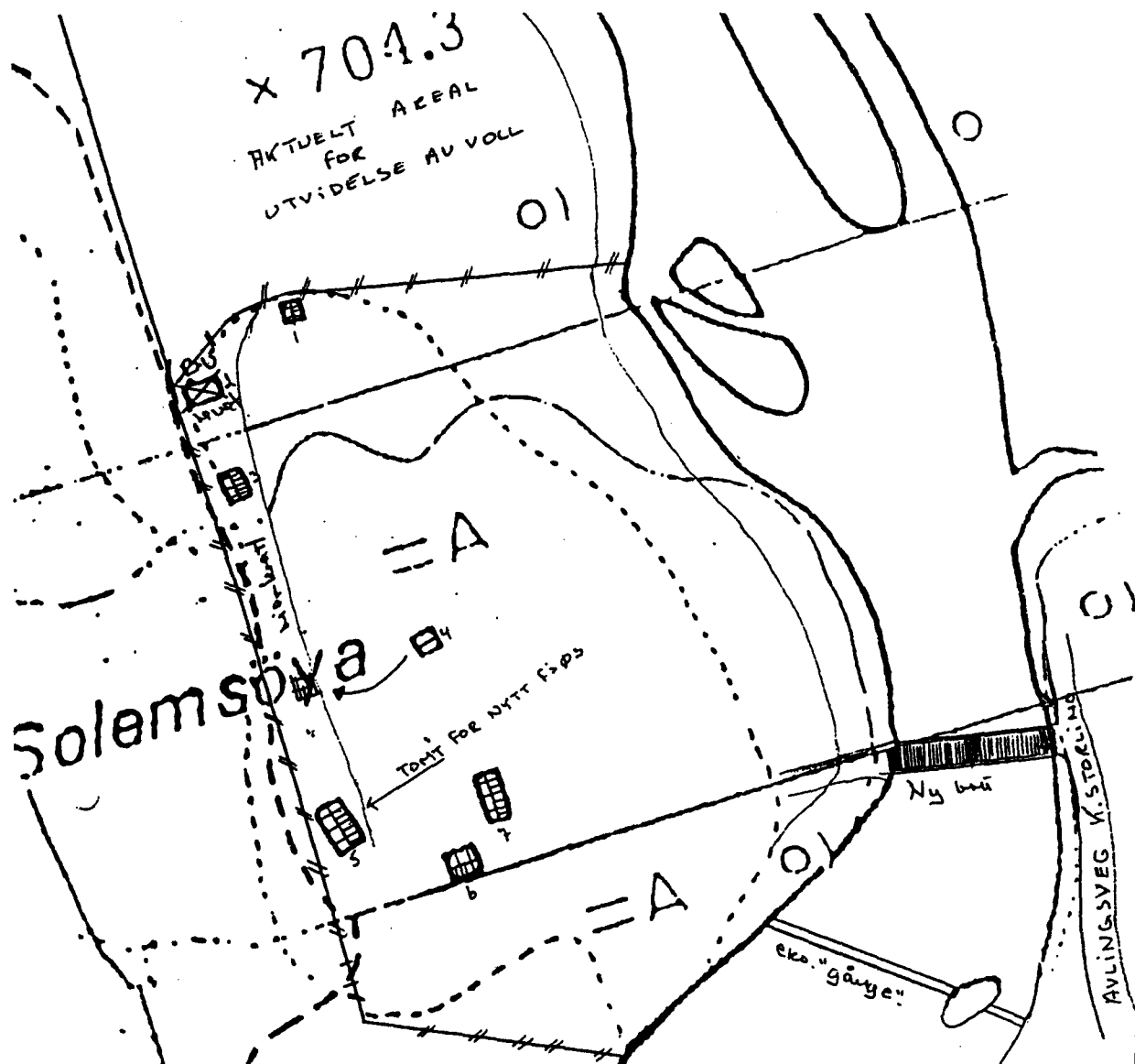
PL 3, Restaurert seterbu på Jelvollen

Eldre seterbu 3,6 x 8,7 m, brutto 31 m², som er restaurert. Budelen har i en årrekke stått for seg selv til forfall etter at det ble satt opp en nyere del som ble sammenbygd med den gamle mastua og et nytt skjæle. Gammelbua ble brukt til vedbu og var i meget dårlig stand. Den nyere bua i zinklaft sto i vinkel på gammelbua. Brukerne var interessert i å tilbakeføre gammelbua til opprinnelig stand.

Det ble derfor laget en plan for rehabiliteringen som vist på skissen. Løsningen er et godt eksempel på hvordan slike reparasjonsarbeider kan gjøres. Det er videre bygd et nytt kokkus i samme stil og størrelse som vises på det gamle bildet. Den nyere budelen vil bli flyttet til opparbeid fjøstomt og brukt som uthus. Løa på setervollen er også restaurert. Tegning/foto: Aril Røttum.

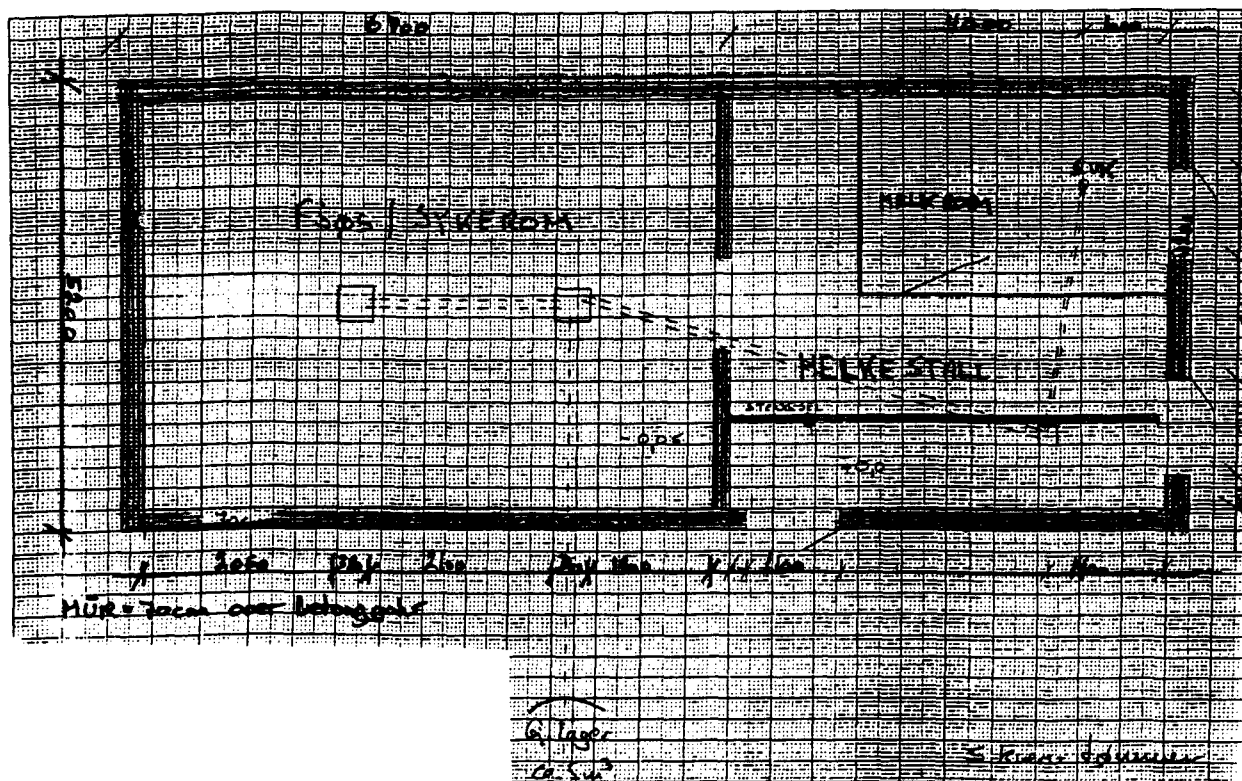
PL 4, Ulike tiltak på Solemsøya

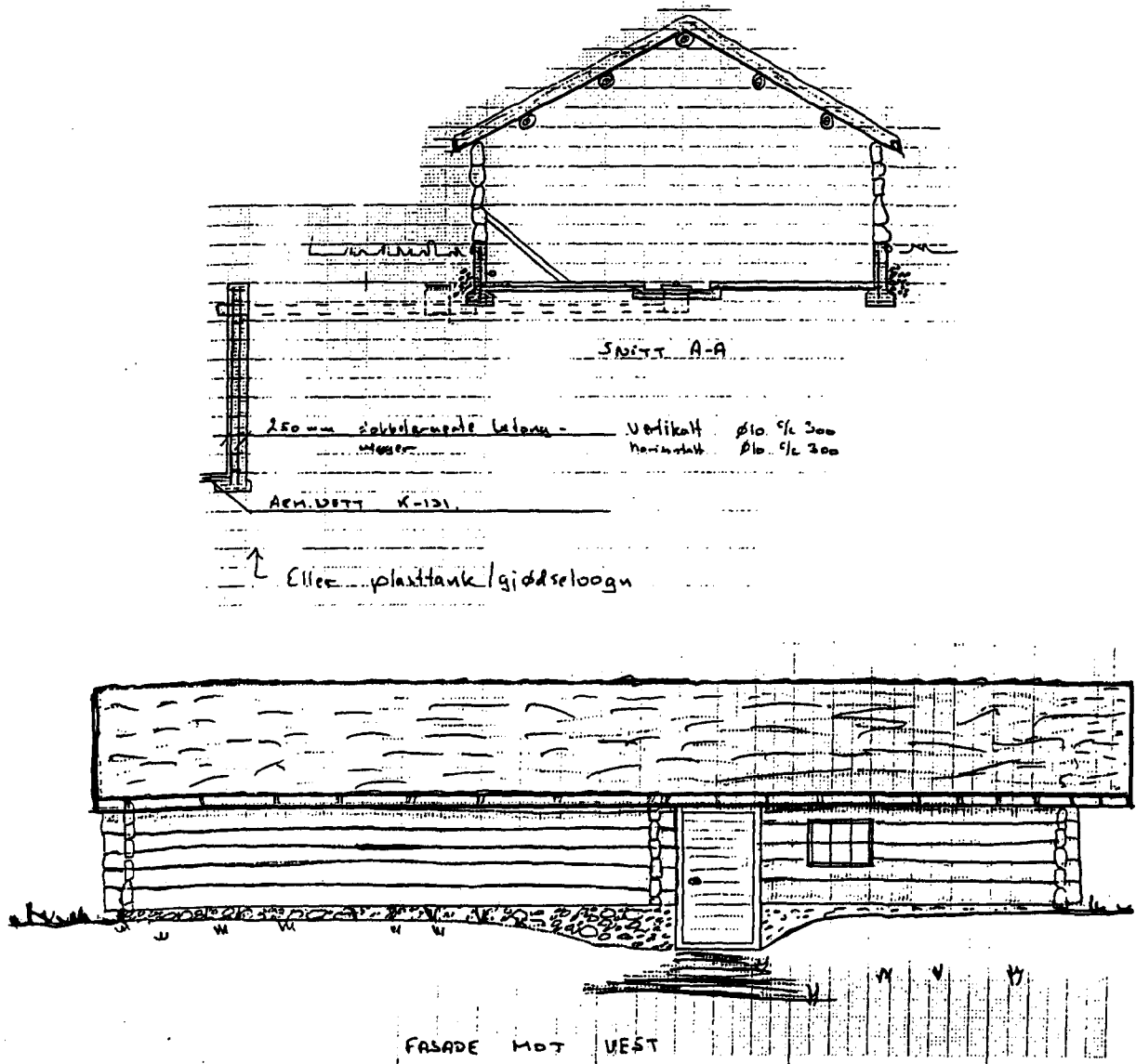
Setervoll der det skal gjennomføres flere tiltak i forbindelse med planer om oppstartning av seterdrift med melkeproduksjon. Tegning: Aril Røttum

- restaurering av 2 stk løer, nr 1 og nr 4, der nr 4 flyttes ca. 20 m ut fra dyrkajorda.
- riving av eldre seterfjøs, nr 2, som ikke er i restaurerbar stand
- eldre seterbu i 2,5 `` plankraft, nr 3, vil også sannsynligvis bli revet
- bygging av nytt seterfjøs i henhold til forskrift om hold av storfe
- nytt gjerde rundt vollen, og bygging av bru over Ena elv for tankbil
- utvidelse av setervollen for å få tilstrekkelig med spredeareal
- seterbu, nr. 7 er restaurert tidligere og er derfor i bra stand
- vedbu/uthus, nr 6 er forholdsvis nytt, men mangler torv på takei

PL 5, Restaurert seterfjøs på Oddvollan

PL 5 fortsettelse

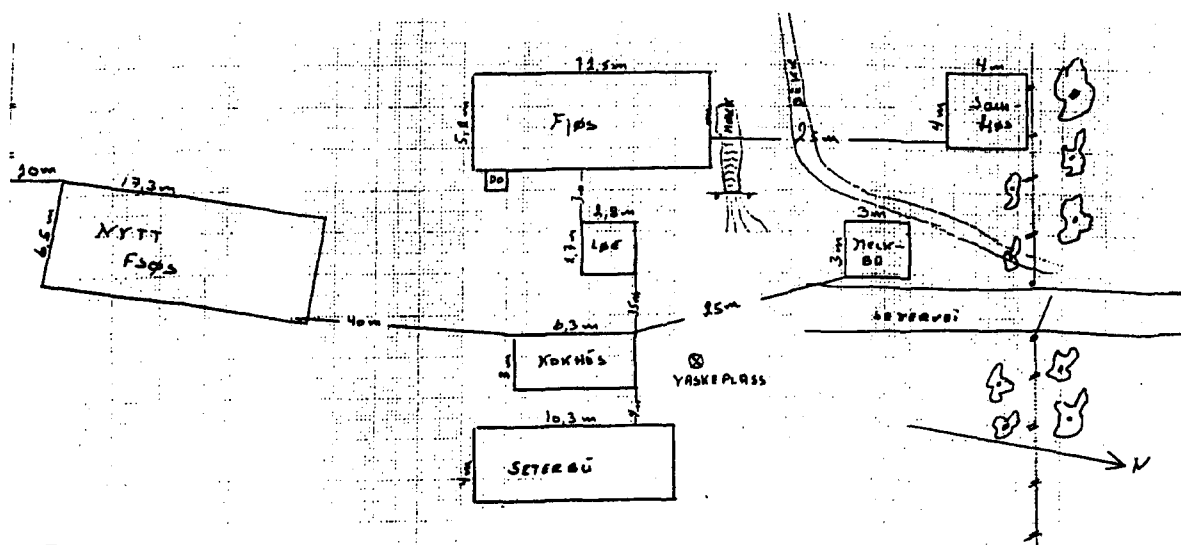
Seterfjøs hvor eldre del er restaurert, og det er bygd nytt skjele i tømmer.

Innvendig rafthøyde var opprinnelig 1,25 m i den eldre fjøsdelen. Dette er endret ved at det er støpt ringmur på 70 cm høyde som fjøset er plassert på. Rafthøyden er i dag 1,95 m. Fjøset står på samme plass som opprinnelig med samme utvendig høyde i forhold til terrenget.

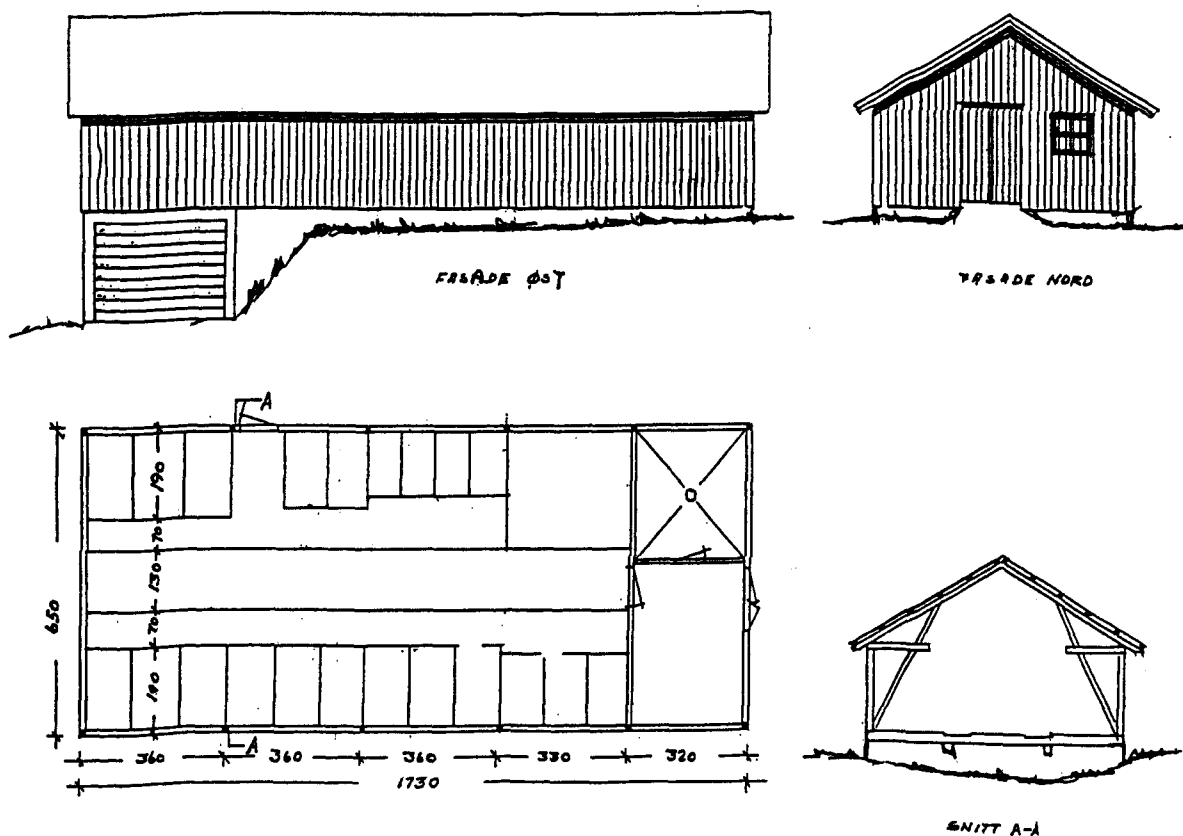
Løsdriftsmodell hvor brukeren har tilstrekkelig dyrkajordareal på setra slik at kyrne kan gå på innmark om natta, og utmark om dagen dersom det blir behov for det.

Fjøset har ikke liggebåser, det fungerer som en type melkestall. Gammeldelen kan brukes som sykerom eller samlingsrom for dyra før hjemtransport. Praktisk løsning som fungerer godt. Tegning/foto: Aril Røttum.

PL 6, Nytt seterfjøs på Bjørkåsvollen

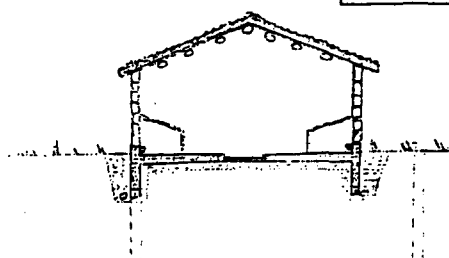
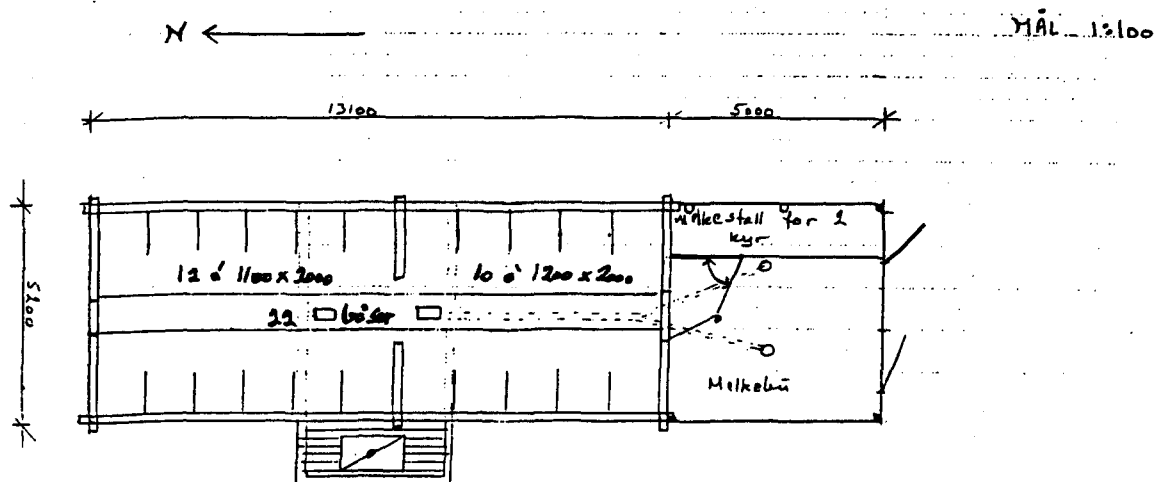
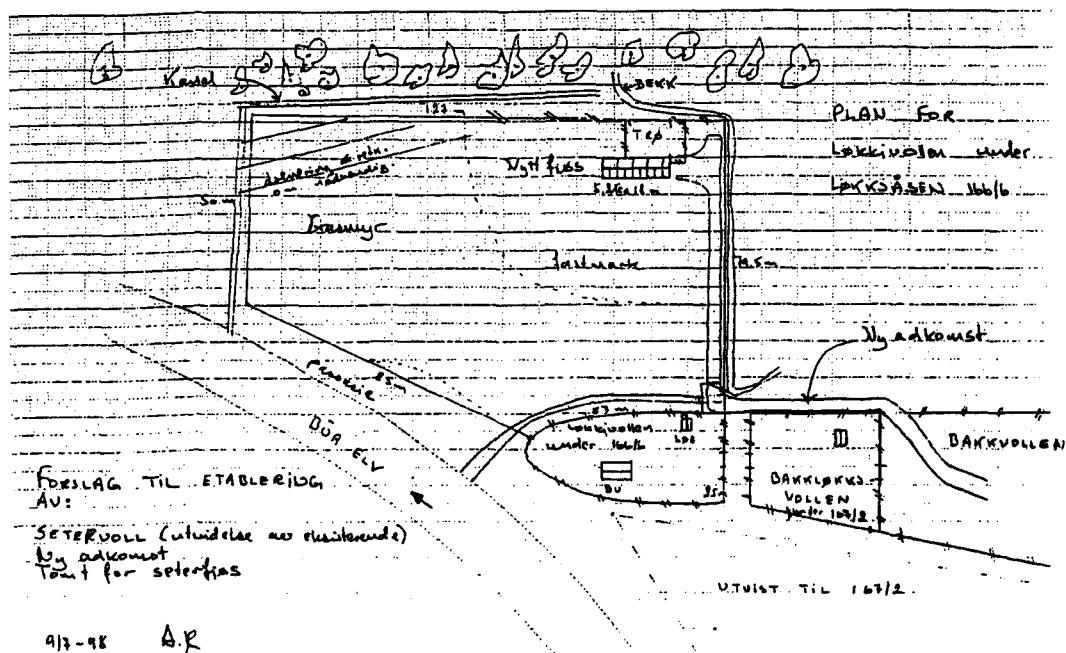

PL 6 fortsettelse

Seterfjøs slik mange av de nye fjøsene er bygd, med antall bås plasser i forhold til dyretallet på gården, og i forhold til størrelsen på melkekvote. Tradisjonelt bås fjøs der kyrne er på beite i utmarka om dagen og inne om natta. Tunplanen viser hvordan seterfjøsset er plassert i forhold til de andre bygningene. Foto: Aril Røttum.

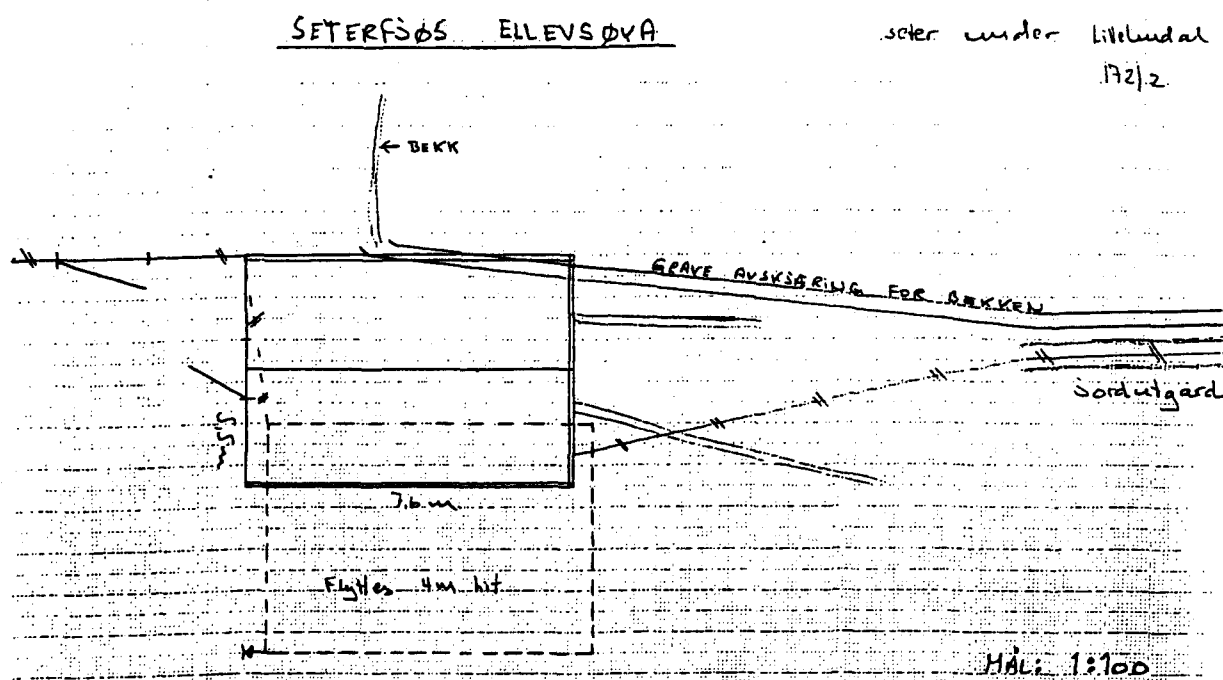
PL 7, Plan for restaurering av seterfjøs på Åsavollen

Grunnplan og snitt for setebås på vollen under 166/6 i Sykkedal.

Seterfjøs der gammelt sommerfjøs fra heimegarden blir restaurert til løsdriftsfjøs på setra i forbindelse med gjenopptaking av seterdrift. Fjøset er så smalt at det kun blir plass til liggebåser og møkkrenne. Det blir i tillegg bygd på en ny del som skal fungere som skjele/melkestall slik at kyrne går gjennom stallen ut og inn av fjøset. Kyrne blir da inne om natta og i utmarka på beite om dagen. Planløsningen medfører bygging av ny adkomst til fjøstoma og utvidelse av setervollen for å skaffe nok spredeareal. Tegning: Aril Røttum.

PL 8, Restaurert seterfjøs på Ellevsøya

Seterfjøs i reisverk som er restaurert i 1998. Brukerne driver med sau og bruker fjøset om høsten under sankingsarbeidet. Fjøset ble flyttet 4 m på grunn av problemer med en bekk som hadde en tendens til å renne gjennom grunnmuren under fjøsgolv. Det ble videre gravd en liten avskjæringsgrøft for bekken slik at det nå er adkomst mellom bekken og fjøset for beitedyr. God praktisk løsning for denne type bygning. Tegning/Foto: Aril Røttum.

FOROLLHOGNA NASJONALPARK

PL 9, Restaurert seterfjøs på Nordistuvollen

Gammelt seterfjøs i tømmer som er restaurert til original stand på opprinnelig plassering. Brukeren har satt opp nytt fjøs i reisverk. Gammelfjøset brukes som uthus, og rom for strømaggregat. Foto: Aril Røttum.

PL 10, Restaurert løe på Storrøvollen

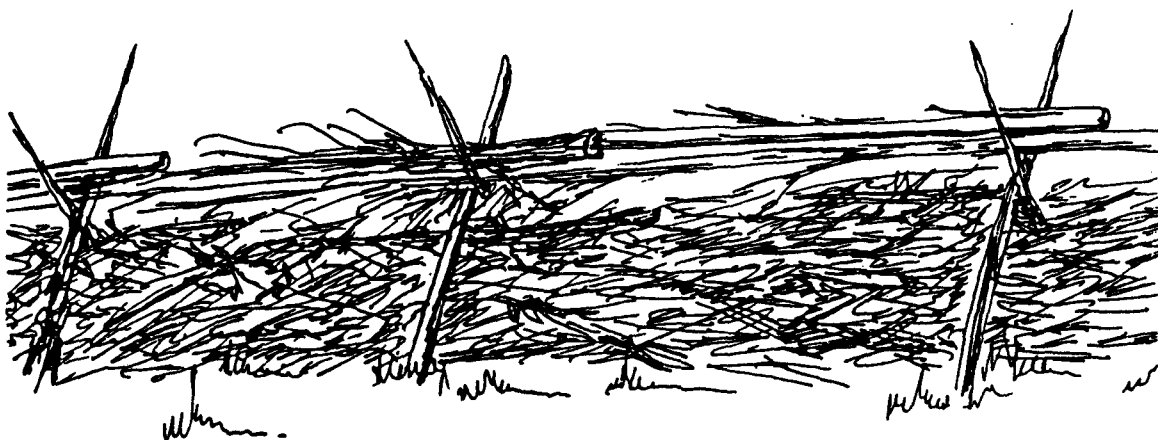
Restaurert utløe der det er skiftet tak og justert noe på fundamentet. Tømmerkassen er i bra stand. Løa står plassert på samme måte som opprinnelig med gavlveggen mot seterbua. Bua er plassert i lengderetning med dalen. Foto: Aril Røttum

PL 11, Informasjonstavle ved Budalsøyen

Eksempel på informasjonstavle, der det er plass for enkel informasjon om seterdalen, og utstyr i forbindelse med bomkasseordningen.

PL 12, Skisse på reksterutgard

Skisse på reksterutgard. I denne gjerdetypen var kvisten, oftest einer det mest brukte. Denne ble samla og lagt i bunnen på utgarden. Under utgardsgjeringa, i tida mellom våronn og slåttonn, ble fyllinga i gjerdet fornya med kvist og småtre. Med jamne mellomrom ble det satt opp utgardsstaurer i kryss. I kløfta mellom staurene ble det lagt tre som ofte var kløvd. På toppen ble det ofte lagt et ukvista tre. Rotenden fra neste tre holdt lauvet nede.

Restaurerings- og skjøtselstiltak i Blåora og Nybuslette, Budalen, Sør-Trøndelag, 2003-2008.

Bolette Bele

Utarbeidet i samarbeid med rettighetshaverne i Blåora og Nybuslettet, Budalen.

2002

Sammendrag

Restaurerings- og skjøtselstiltak i Blåora og Nybuslette, Budalen, Sør-Trøndelag, 2003-2008.

Seterdalene i Budalen (Budalen og Endalen) er blant de mest verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag. Fra 21 desember 2001 inngår mesteparten av disse seterdalene i et landskapsvernområde i tilknytning til Forollhogna nasjonalpark. Langvarig og kontinuerlig seterdrift har her skapt et åpent landskap med et rikt biologisk mangfold. Fortsatt er det aktiv seterdrift i disse seterdalene og utmarka beites. Tradisjonell utmarksslått opphørte derimot på 1940-50 tallet, og de gamle kulturmarkene gror i dag igjen med busker og trær. Restaurerings- og skjøtselstiltak er derfor nødvendig hvis de biologiske verdiene i seterlandskapet skal ivaretas for framtida. Denne planen beskriver konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak som bør gjennomføres i deler av modellområdene Nybuslette og Blåora i den kommende fem-års perioden 2003-2008.

Summary

Restoration and management in Blåora and Nybuslette, Budalen, Sør-Trøndelag, 2003-2008.

The summer farming landscape in the Budalen valleys (Budalen and Endalen) are among the most valuable cultural landscape in Sør-Trøndelag county. From December 21st, 2001 the summer farming landscape in Budalen and Endalen are included in a nature conservation area. A characteristic open landscape with high biological diversity is a product of long and continuous summer farming practice. Mountain summer farming is still practiced in Budalen and outfields are utilized for livestock grazing. Traditional haymaking in the outfields, however, come to an end in the 1940-1950-ies. Because of this land-use changes trees and bushes are today invading the semi-natural grasslands. Restoration and management are therefore necessary to maintain the open landscape and biodiversity for the future. This report gives recommendations for restoration and management for parts of the modell area Nybuslette and Blåora for a five-year period, 2003-2008.

Forord

Prosjektet om å utarbeide en framdriftsplan for restaurerings- og skjøtselstiltakene i Blåora og Nybuslette er utført på oppdrag fra Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Landbruksavdelingen der Laila Marie Sorte har vært kontaktperson. Planen er utarbeidet i tett samarbeid med rettighetshaverne i Blåora og Nybuslette, der Are Kroken og Lillian Bakken har vært kontaktpersoner.

Feltbefaringer sammen med rettighetshaverne ble utført av Liv Dagny Sterten og Bolette Bele i juli og august 2002. Arealberegningene er utført av Arill Røttum ved Midtre Gauldal kommune. Ann Norderhaug har gitt kommentarer til planen. Takk til dere alle !

Stjørdal oktober 2002

Bolette Bele

Innhold

Sammendrag	s. 2
Forord	s. 3
Innhold	s. 4
1. Bakgrunn og målsetning	s. 5
2. Metodikk	s. 5
3. Anbefalninger i forhold til restaurerings- og skjøtselstiltak	s. 6
3.1. Rydding	s. 6
3.2. Brenning av kvisthauger	s. 6
3.3. Innplanting av trær	s. 7
3.4. Slått	s. 7
3.5. Når slått erstattes av beite	s. 8
4. Framdriftsplan for tiltakene i Blåora	s. 9
5. Framdriftsplan for tiltakene i Nybuslette	s. 16
6. Litteratur	s. 25
Vedlegg	

1. Bakgrunn og målsetning

Seterdalene i Budalen er blant de mest verdifulle kulturlandskapsområdene i Sør-Trøndelag (Liavik 1996). Det åpne landskapet og mangfoldet av vegetasjonstyper og arter er et produkt av den langvarige og kontinuerlige seterdriften i samspill med de naturgitte forholdene. Fra 21 desember 2001 inngår mesteparten av seterdalene i ett av de åtte landskapsvernområdene som ble opprettet i tilknytning til Forollhogna nasjonalpark (Galten & Jakobsen 2002).

Etter at utmarksslåtten opphørte på 1940-50 tallet, har landskapet endret seg i seterdalene i Budalen. Busker og trær invaderer gamle slåtte- og beitemarker til tross for at områdene beites, og den lyselskende floraen er på tilbakegang. Restaurerings- og skjøtselstiltak er derfor nødvendig for å bevare de biologiske verdiene for framtiden, slik det er beskrevet i Forvaltnings og skjøtelsplanen for seterdalene (Røttum 1999).

Målsetningen med dette oppdraget var:

- Å lage en enkel plan i samarbeid med rettighetshaverne i Blåora og Nybuslettet over hvilke arealer som skal restaureres og skjøttes i løpet av den kommende fem-års perioden (2003 – 2008).
- Å gi anbefalinger om hvordan restaureringen og skjøtselen skal foregå for å ivareta det biologiske mangfoldet.

2. Metodikk

Liv D. Sterten og Bolette Bele fra Planteforsk Kvithamar forskningssenter gjennomførte befaringer i Blåora og Nybuslettet sammen med rettighetshaverne 10.-12. juli 2002. Bolette Bele var i tillegg på befaring sammen med Anne Marie Økdal 8. august. Områdene ble da gjennomgått, og aktuelle restaurerings- og skjøtselstiltak ble diskutert. Det var ikke mulig å foreta totale planteregistreringer innenfor den tid som var avsatt til prosjektet. Dominerende arter og indikatorarter for gammel kulturmark ble imidlertid registrert. Forvaltnings- og skjøtelsplanen (Røttum 1999) ligger dessuten til grunn for de prioriteringer som er gjort innenfor 5-års perioden. Tidligere vegetasjonsregistreringer er i tillegg brukt (Jordal & Gaarder 1995, Olsson et al. 1995, Liavik 1995, Austrheim 1998).

Under feltbefaringene ble det gjort en vurdering av gjengroingsstatusen til områdene, samt tilgjengeligheten med tanke på bruk av redskaper i restaurerings- og skjøtelsprosessen. Områdene ble delt inn i mindre delområder, og tegnet inn på kart. Det presiseres at kartet for Blåora (som er laga på grunnlag av flyfoto), egna seg dårlig i denne sammenheng. Dette fordi det er dårlig samsvar mellom kart og terreng i forhold til formen og utstrekningen til de ulike slåtteteigene. Økonomisk kartverk eksisterer per i dag ikke for området.

Utkastet til planen ble diskutert med rettighetshaverne i de to områdene den 8. august 2002, før presentasjonen på markdag 12. august.

Bilder fra områdene er tatt med i denne planen, som en dokumentasjon på hvordan områdene så ut sommeren 2002.

3. Anbefalninger i forhold til restaurerings- og skjøtselstiltak

En del generelle anbefalninger kan gis i forhold til restaurerings- og skjøtelsarbeidet for begge områdene. Dette gjelder råd i forhold til rydding, slått, beiting, bruk av utstyr, brenning av kvisthauger, samt innplanting av trær for nyetablering av "skjermtre" på lengre sikt. Rådene er i hovedsak hentet fra Skjøtelsboka (Norderhaug et al. 1999). For Blåora er det i tillegg gitt anbefalninger basert på kunnskaper om den tradisjonelle slåttetradisjonen fortalt av John Endalsvoll.

3.1. Rydding

Av hensyn til ømfintlig flora anbefales det å rydde om høsten / vinteren når det er tørt i jorda. Dette er også det beste tidspunktet for å ta ut ved fra områdene for å unngå skader på vegetasjonen. Buskene må kuttes så lavt som mulig. En del småkratt, spesielt av vier kan tas ved første gangs slått ved hjelp av slåmaskin.

I områder hvor slåttemarka skal holdes åpen ved hjelp av beitedyr er det viktig at det ikke ryddes større arealer enn det man har muligheter for å følge opp. Erfaringer fra Valdres og Hallingdal (Hansen et al. 2002a, 2002b) viser at det å restaurere områder som ikke beites er bortkastet arbeid. Dyrene følger stier og gamle beiteruter, og det beste er derfor å sette i gang restaurering i områder man vet beites. Det vil dessuten være behov for jevnlig etter-rydding av buskas som kommer opp igjen, og som beitedyra ikke hankses med. Dette kan med fordel tas på ettersommeren, når man ser hva som står igjen.

Erfaringer med restaureringsarbeidet i Sølendet naturreservat kan være til hjelp for å beregne arbeidsmengden ved rydding (se Moen 1999):

Rydding av tett kratt: 5-10 timer per dekar

Rydding av glisnere kratt: 4 -5 timer per dekar

3.2. Brenning av kvisthauger

Ved brenning av kvisthauger må det alltid tas hensyn til brannrisikoen slik at ikke jordbrann oppstår. Derfor er det viktig å velge brannplasser med omhu.

For å unngå unødig skade på flora og vegetasjon kan denne framgangsmåten benyttes:

- a) Gjør opp en liten ild. Laget med glør som dannes spres ut til ønsket omfang.
- b) Lengden på kvistene som legges på bør ikke være lengre enn diameteren til glølaget.
- c) Utbrente rester rakes inn mot midten etter hvert.
- d) Et tynt askelag kan ligge igjen på bålplassen, men resten fjernes eller spres utover området.
- e) Artsrikt høy fra området kan senere spres utover brannfleckene for å unngå at uønskete arter etablerer seg. Slike brannflekker blir ofte artsrike med innslag av erteplanter fordi jorda blir rik på kalium og fosfor, men forholdsvis fattig på nitrogen.

Hvis kvisthauger ikke brennes, må de legges på et sted hvor dette ikke fører til næringstilsig inn i den restaurerte kulturmarka.

3.3. Innplanting av trær

Ved nyetablering av "skjermtrær" i den gamle slåttemarka kan følgende råd anvendes:

- a) Trærne bør plantes om våren før lauvsprett.
- b) Trærne bør hentes inn fra nærområdet.
- c) Trær under 1 meters høyde er lettest å få til ved innplanting, men større trær kan også forsøkes plantet inn.
- d) Marker de unge trærne med en tydelig pinne slik at de ikke slås av ved slått.
- e) Plant trærne inn i tornete busker som ikke beites. I disse aktuelle områdene kan bjørk plantes inn i einerkratt.
- f) Beskytt unge trær mot barkgnag og dyr som vil klø seg. En tynn metallnetting og stolper kan settes opp omkring treet.

3.4. Slått

For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å holde seg til det tradisjonelle slåttetidspunktet. På den måten sikrer man at de ettårige- og to-årige artene (for eksempel småengkall og bakkesøte) får tid til frøsetting før slått. For utmarksslåttene i Budalen og Endalen var slutten av august og utover i september det vanlige slåttetidspunktet. Fra Blåora er det kjent at ljåstubben var mindre enn tre cm (J. Endalsvoll pers. medd.).

Gjenopptaking av tradisjonell slått er nødvendig for at orkideer som for eksempel kvitkurle skal kunne overleve på sikt (jfr. Norderhaug et al. 1999). I nordboreale områder har en imidlertid vist at slått hvert år reduserer orkidebestandene, og at det i skjøtelsområder derfor kan være aktuelt med slått for eksempel annenhvert år. Høstbeiting av slåtteenger kan være nødvendig i tillegg for at orkidefrø skal få spiringsmuligheter.

I Blåora var det ingen tradisjon for etterbeiting om høsten (J. Endalsvoll pers. medd.), og det anbefales derfor at denne tradisjonen følges. Effektene av dette bør imidlertid følges godt opp, i forhold til hvordan orkide-populasjonene utvikler seg i årene framover. Det kan derfor være aktuelt å vurdere etterbeiting etter en periode.

For å unngå skade på vegetasjon og flora i verdifulle skjøtelsområder må tunge maskiner og redskaper unngås. Tohjulstraktor med slåttekniver vil derfor egne seg best til dette arbeidet. Det er viktig å velge slåtteredskaper som skjærer eller klipper (for eksempel knivslåmaskin) i stedet for redskaper som river eller sliter (som rotorslåmaskin og grastrimmer) (Johansson & Hedin 1995). Redskaper som river og sliter gir lett oppflising av stengler og skading av røtter, noe som kan føre til opptørking og soppangrep.

I Blåora ble det foretatt prøveslått ved hjelp av det utstyret rettighetshaverne hadde tilgjengelig per august 2002. Dette omfattet både motorslåmaskiner og traktor-redskaper. Erfaringene med prøveslått viste at utstyret ikke er optimalt i forhold til ønsket om å utføre et effektivt og skånsomt skjøtelsarbeid. Behovet for innkjøp av spesialutstyr bør derfor

vurderes. En studiedag i Sølendet naturreservat for å se på det maskinelle utstyret som brukes der anbefales derfor til neste år. Erfaringene fra Sølendet viser at lett maskinelt utstyr kan effektivisere arbeidet betraktelig (se Moen 1999):

Ljåslått: 3-4 timer per dekar

Slått med tohjulstraktor: ½ time per dekar

Raking med vanlig rive, oppsamling og transport til vei: 3 timer per dekar

Oppsamling med venderive og høysvans: 1 time per dekar

Figur 1. Kviturle, bakkesøte, småengkall og marinøkkel (fra venstre mot høyre) er kulturmarksarter i seterdalene i Budalen som er avhengige av slått og beite. Foto: B. Bele, L.D. Sterten.

3.5. Når slått erstattes av beite

I enkelte tilfeller er det ikke praktisk mulig å gjenoppta den tradisjonelle slåtten, og man velger å opprettholde kulturmarkene ved hjelp av beiting. I slike tilfeller skal en imidlertid være klar over at det karakteristiske slåttemarkspreget ikke kan opprettholdes med beiting, og at slåttemarka kan gå over fra å være urtedominert til å bli grasdominert (Norderhaug et al. 1999). Beiting vil likevel ha en positiv effekt ved at det forsinker gjengroingen og hindrer at lyselskende arter går ut.

Som ett mål på om beitetrykket er tilstrekkelig for å opprettholde det biologiske mangfoldet anbefaler Ekstam & Forshed (1992) at grashøyden ved beitesesongens slutt er mindre enn 3 cm på tørr til frisk mark, og mindre enn 5 cm på fuktig mark. Beitemarka skal være frisk grønn ved beitesesongens slutt uten gjenstående gammelt gras.

For å beregne antall dyr per arealenhet, kan Ekstam & Forshed (1992) sine anbefalninger brukes som et utgangspunkt. De anbefaler 0,7 storfe per 10 dekar på tørr naturbeitemark, og 1,5 storfe per 10 dekar på frisk naturbeitemark. På fuktig mark anbefales 2,2 – 2,6 storfe per 10 dekar, avhengig av produktiviteten til marka. Beitetrykket og tilgjengelig førmengde må imidlertid følges nøye med og reguleres utover sesongen. Generelt er også sambeiting av flere dyreslag positivt for å ivareta det biologiske mangfoldet.

4. Framdriftsplan for tiltakene i Blåora

Felles innsats fra rettighetshaverne

Slåtteområdet Blåora i Endal statsalmenning har fem rettighetshavere, der hvert av brukene har sine egne slåtter. Rettighetshaverne er:

Are Oddvar Kroken, gnr 183, bnr 1 (Kroken)
Helge Sætermo, gnr 186, bnr 1 (Sætermo)
Joar Endalsvoll, gnr 187, bnr 2 (Endalsvoll)
Anne K. Staverløkk, gnr 192, bnr 2, 7 (Plassen)
Jens Olav Hov, gnr 183, bnr 2 (Dahl)

Restaurerings- og skjøtselsarbeidet vil i første omgang skje via felles innsats fra rettighetshaverne, uavhengig av hvem som har rettighetene til de ulike slåttene. Til ryddearbeidet vil det også leies inn hjelp utenfra. I løpet av høsten 2002 skal det også forsøkes å etablere et samarbeid med skolen, for å engasjere dem i det arbeidet som skal foregå i Blåora.

Figur 2. I august 2002 ble det gjennomført prøveslått i Blåora for å prøve ut forskjellig tilgjengelig utstyr. Foto: B. Bele.

Restaureringsarbeidet

Restaureringsarbeidet vil først og fremst bestå i å rydde vier og einerkratt. De små buskene vil kunne tas ved første gangs slått, mens større må tas ved hjelp av motorsag. Det av einerkvistene som er mulig å anvende på jordutgarden brukes der. For øvrig brennes alle kvisthauger for å unngå unødig næringstilførsel og oppslag av problemarter som brennesle (se råd om brenning av kvisthauger). Brenningen bør foregå utenfor området. Det som eventuelt rakes sammen av kvister og rusk om våren legges i gropene der slikt avfall tradisjonelt ble plassert.

Nede på elvesletten gjøres det forsøk med ny-etablering av bjørk for på sikt å gjenskape den "skjermen" som opprinnelig fanst der (se råd for innplantning av trær!). Ny-etablering av tresjikt på elvesletta kan også føre til en slags restaurering av feltsjiktet.

Inngjerding av slåtteteigene

De gamle slåtteteigene i Blåora utgjør totalt 260 dekar. Siden det er umulig å ta alt i bruk igjen med en gang, må de øvrige deler fortsatt beites for å unngå ytterligere gjengroing (jfr. Bele & Norderhaug 2001). Etter hvert som slåtteteigene ryddes og klargjøres for slått gjerdes de derfor inn med to-tråds strømgjerde med bruk av solcellebatteri. Beitetrykket følges med og reguleres gjennom sesongen, slik at tilstrekkelig førmengde sikres, samtidig som busker og trær holdes tilbake (jfr. råd om beitetrykk).

Fôret bakketørkes, oppbevares i løene, og transporteres ned til bygda ved hjelp av snøscooter om vinteren.

Prioritering av områder for kommende fem-års periode

Fem delområder prioriteres i forhold til restaurering og skjøtsel for kommende fem-årsperiode. Det er valgt tre områder oppe i lia, samt to områder nede på elvesletten. Dette er områder av til dels svært ulik karakter, som vil kreve ulik innsats både i restaurerings- og skjøtselsfasen.

Perioden 2003- 2005:

Delområde F, G og H – Blåora

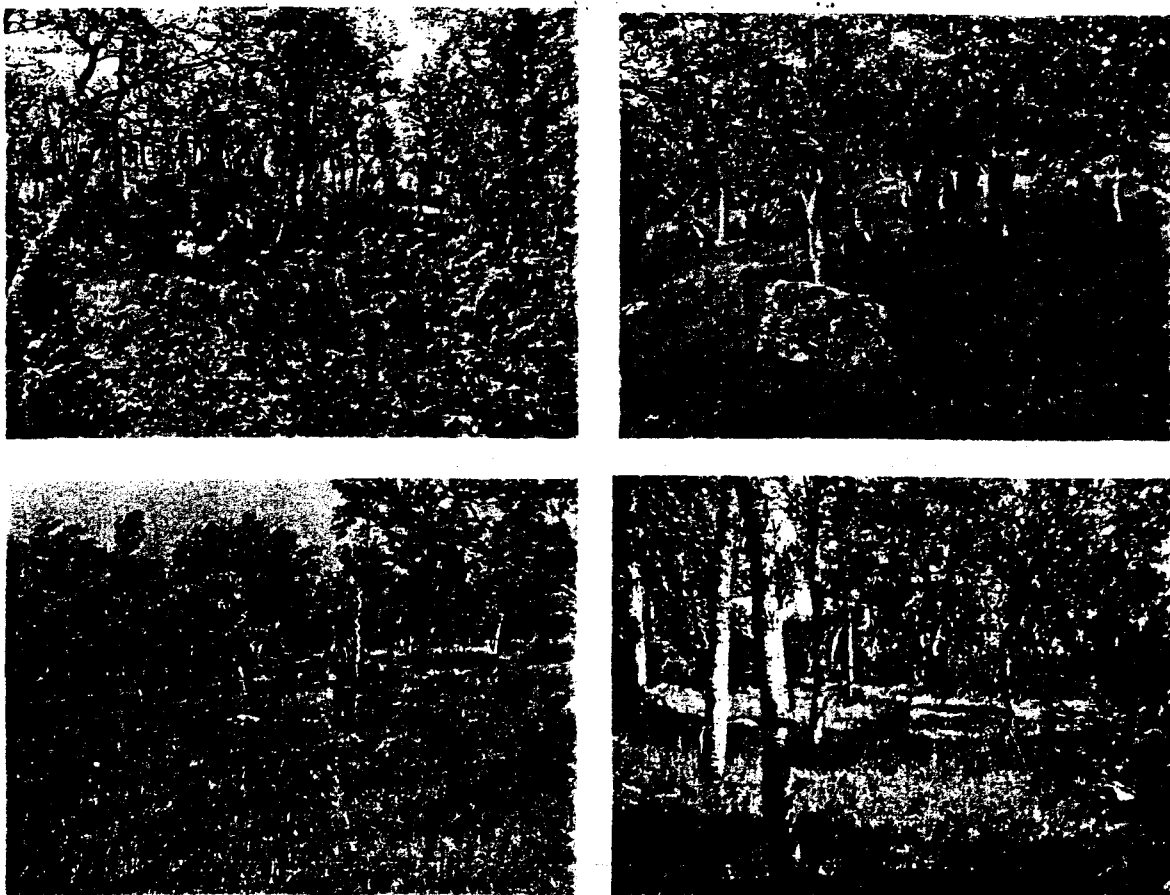
Arealstørrelse: delområde F (15 da), G (15 da) og H (28 da): totalt 58 dekar

Rettighetshavere delområde F: Are Kroken, Helge Sætermo

Rettighetshaver delområde G: Anne K. Staverløkk

Rettighetshaver delområde H: Jens Olav Hov

Disse slåtteteigene ligger oppe i lia (se Vedlegg 1). Her er "skjermen" av bjørk intakt, og grasproduksjonen i dag større enn nede på sletta. Rødlistearten kvitkurle ble registrert blomstrende langs hele lia i juli 2002, men bare som spredte individer. Kvitkurle er en hensynskrevende art som krever spesielle hensyn og tiltak på grunn av tilbakegang (Direktoratet for Naturforvaltning 1999). I følge Liavik (1996) ble ikke arten gjenfunnet i seterdalene her på 1990-tallet, selv om Ouren (1952) registrerte den for flere lokaliteter på 1950-tallet. På bakgrunn av registreringene av kvitkurle, samt at deler av områdene ennå er forholdsvis åpne prioriteres disse høyt. Delområde F har et temmelig sterkt innslag av einerkratt, mens delområde G er noe mer åpent. Delområde H er noe fuktigere.

Figur 3. Områdene oppe i lia krever rydding av einer og noe vier før slått kan komme i gang igjen, slik som bildene ovenfor viser. Juli 2002. Foto: B. Bele, Liv D. Sterten.

Restaureringstiltak:

Rydding av einer og vier. Kvisthauger fjernes og eventuelt brennes på egnet sted utenfor området.

Årlig skjøtsel:

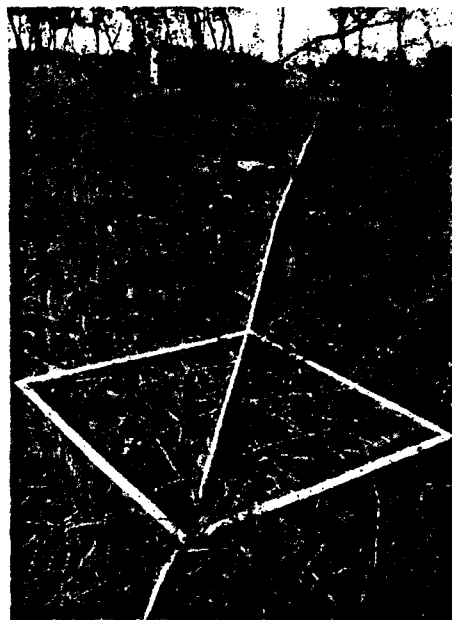
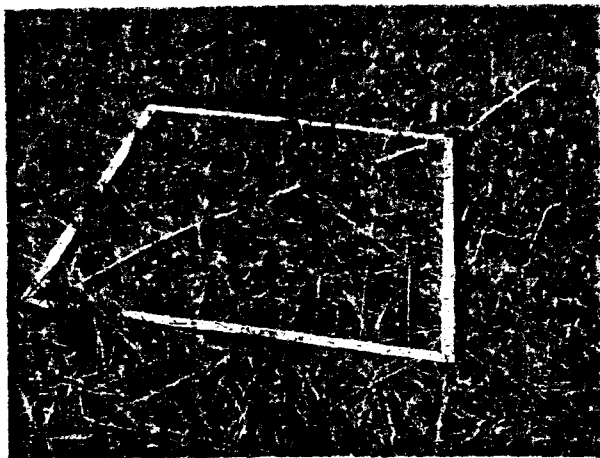
Raking av rusk og kvister hver vår ifølge tradisjonen. Nede på elvesletten legges avfallet i gropene slik det var gjort fra gammelt av. Mindre mengder kvist kan legges på egne steder utenfor slåtteteigene. Større kvistmengder fjernes fra området og eventuelt brennes. Slått i august / september. I starten anbefales årlig slått, men slått annenhvert år vurderes etter hvert.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks for rydding. Motorslåmaskin for slått.

Anbefalt oppfølging:

Planteforsk la i 2001 ut fastruter for analysering av vegetasjonen i delområde F (se Figur 4). Samtidig ble det foretatt prøveslått i små ruter (1 x 1 meter). Disse rutene ble på nytt analysert i 2002 (Vedlegg 3). Fastrutene bør følges opp med nye analyser annenhvert år for å dokumentere effektene av slått. Spesielt bør utviklingen til kvitkurle følges nøye i årene framover. Faste prøveflater for telling av blomstrende individer anbefales utført hvert år.

Figur 4. Faste prøveflater gjør det mulig å følge utviklingen til vegetasjonen når slått kommer i gang. I 2001 ble det i gjennomsnitt registrert 21 plantearter i de fem rutene på 1 x 1 meter. Produksjonen i disse prøveflatene ble målt i 2001, og tilsvarer ca. 100 kg tørt høy per dekar. Foto: B. Bele.

Perioden 2003-2008

Delområde A- Blåora

Arealstørrelse: 14 dekar

Rettighetshaver: Jens Olav Hov

Dette er et område som ble fulldyrket på slutten av 1950-tallet, men det ble aldri tilsådd eller gjødslet (Røttum 1999). Foruten et par år med slått etter oppdyrkingen har området blitt beita med storfe og sau. I enga inngår arter som katterot, setermjelt, blåkløkke, engfrytle og småengkall, dessuten finnskjegg og sølvbunke.

Delområde A er valgt skjøtta innenfor denne 5-årsperioden, fordi gjengroingen ennå har kommet kort, og fordi området inneholder flere kulturmarksarter. Vier- og eineroppslaget er ennå såpass kortvokst, at de kan tas ved første slått.

Figur 5. Oppslag av små vierkratt i delområde A, juli 2002. Disse kan tas ved første slått.
Foto: L.D. Sterten

Restaureringstiltak:

Små vier- og einerkratt tas ved første slått. Kvister fjernes fra området og eventuelt brennes på egne sted.

Årlig skjøtsel:

Årlig slått i august / september. Fôret transporteres ned til garden.

Utstyr:

Tohjulstraktor vil være den beste redskapen for å unngå pakking av jord og unødig skade på vegetasjonen. Bruk av lett traktor med slåmaskin må vurderes alt etter fuktighetsforholdene den enkelte sesongen. Spesialutstyr som venderive for tohjulstraktor vil redusere arbeidsmengden.

Anbefalt oppfølging:

Botanisk Institutt, NTNU har lagt ut fastruter i området. Disse bør analyseres på nytt annenhvert år, for å følge med utviklingen i arts- sammensetningen. Ellers må effektene av å bruke maskinelt utstyr vurderes etter hvert, slik at ikke kjøreskader påføres enga. Spesielt må man være oppmerksom på dette i fuktige sesonger.

Perioden 2005– 2008

Delområde B – Blåora

Arealstørrelse: 43 dekar

Rettighetshavere: Are Kroken, Joar Endalsvoll

Delområde B ligger like ved veien gjennom Blåora, og er i dag sterkt preget av gjengroing med einer og vier. Området er artsrikt med arter som fjellfrøstjere, dvergjamne, småengkall, kvitmaure, engfrytle, kattedot, tepperot, legeberonika, hårstarr, øyentrøst, sotstarr og gulstarr. Dette området er også viktig med tanke på tilgjengeligheten for allmennheten. Det er usikkert om området ble slått hvert år eller annenhvert år fra gammelt av.

Figur 6. Områdene ved veien er viktige for allmennheten (bildene ovenfor). Rydding av tette einer og vier-kratt må til før slåttene kan settes i gang. Foto: B. Bele.

Restaurering:

Rydding av einer og vierkratt. Kvisthaugene fjernes fra området og eventuelt brennes på egnet sted. Innplanting av bjørk for å ny-etablere "skjermtre" på sikt.

Årlige skjøtselstiltak:

Raking av kvist og rusk om våren. Avfallet legges i gropene som tidligere ble brukt til dette. Slått i august / september. Slått hvert år de første årene, deretter vurderes slått annenhvert år.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks, motorslåmaskin.

Anbefalt oppfølging:

Jevnlig vurdering av hvor hyppig slåttene bør foregå.

Skjøtsel av de øvrige områdene i Blåora

Slåtteteigene som ikke prioriteres innenfor kommende 5-års periode, holdes vedlike ved beiting (jfr. oppsetting av strømgjerde). Det er viktig at beitetrykket er såpass sterkt at busker og trær holdes i sjakk inntil restaureringen og slåttene kommer i gang. Beitetrykket reguleres utover beitesesongen i forhold til tilgjengelig førmengde. Fastrutene nede på flaten (Vedlegg 4) bør analyseres annenhvert år for å følge effektene av beitingen og av slåttene etter hvert som den kommer i gang.

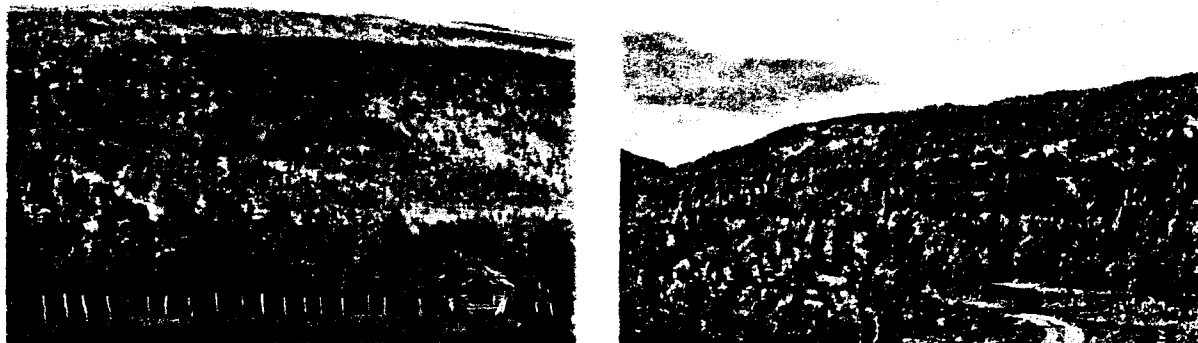
5. Framdriftsplan for tiltakene i Nybuslette

Nybuslettet er et variert og artsrikt utmarksområde i privat eie. Eierne av slåttene innenfor det avgrensede modellområdet er:

Egil Broen / Anne Marie Økdal, gnr 211, bnr 1

Per A. Bakken, gnr 211, bnr 2

Torleif Enlid, gnr 212, bnr 2

Figur 7. Oversiktsbilder over Nybuslettet, juli 2002. Bildet til venstre er tatt fra Bjørkåsvollen. Bildet til høyre er tatt fra veien like overfor setra til Torleif Enlid. Foto: B. Bele.

Slåttemarkene ved elva (Nybuslettet og Bjørkåsslettet) er baseholdige og trefattige, mens slåttene oppover lia er baseholdige, fuktige og tresatte områder (Røttum 1999). De botaniske verdiene i området er store, med blant annet arter som bakkesøte og marinøkkel. I 2002 ble også rødlistearten kvitkurle registrert blomstrende i dalsiden. Området er også verdifullt for beitemarkssopp, og i denne sammenhengen fremheves arealene nedenfor Grøndalshøgda spesielt (Jordal 1995).

Botanisk Institutt, NTNU la ut fastruter for analyse av vegetasjonen i området på 1990-tallet, og Planteforsk la ut fastruter i 2002.

De gamle slåttemarkene i Nybuslettet gror i dag igjen til tross for at beitetrykket er forholdsvis bra. Det er derfor nødvendig med rydding av einer, vier og bjørk for å gjenåpne områdene, samt kontinuerlig etter-rydding. Det er imidlertid svært viktig at man ikke restaurerer for store flater om gangen, slik at det blir uoverkommelig å vedlikeholde dem i årene framover. Kombinasjonen av middels hardt beitetrykk med storfe og etter-rydding av kratt er derfor gunstig skjøtsel i forhold til å bevare det biologiske mangfoldet.

Det er også ønskelig med gjenopptaking av slått i enkelte områder for å ivareta det biologiske mangfoldet (jfr. forvaltnings- og skjøtelsesplanen, Røttum 1999). Per i dag er dette ikke aktuelt for to av grunneierne (P. A. Bakken og T. Enlid pers. medd.), mens slått settes i gang på eiendommen til Broen / Økdal.

Siden slåttemarka i Nybuslettet er i privat eie, tar grunneierne selv ansvar for restaurering av sine egne slåtter. Det kan være aktuelt å leie inn hjelp utenfra i dette arbeidet.

Framdriftsplan for restaurering og skjøtsel av slåttemark tilhørende P.A. Bakken

Slåttemarka omfatter områder både nede ved elva og områder oppover lia. Innenfor den kommende fem-årsperioden (2003 – 2008) ryddes ett område nede på elvesletta (se Vedlegg 2) og ett område oppover lia. Per i dag er det ikke aktuell for eier å gjenoppta slått i området. Skjøtselen er derfor basert på fortsatt beiting og jevnlig etter-rydding.

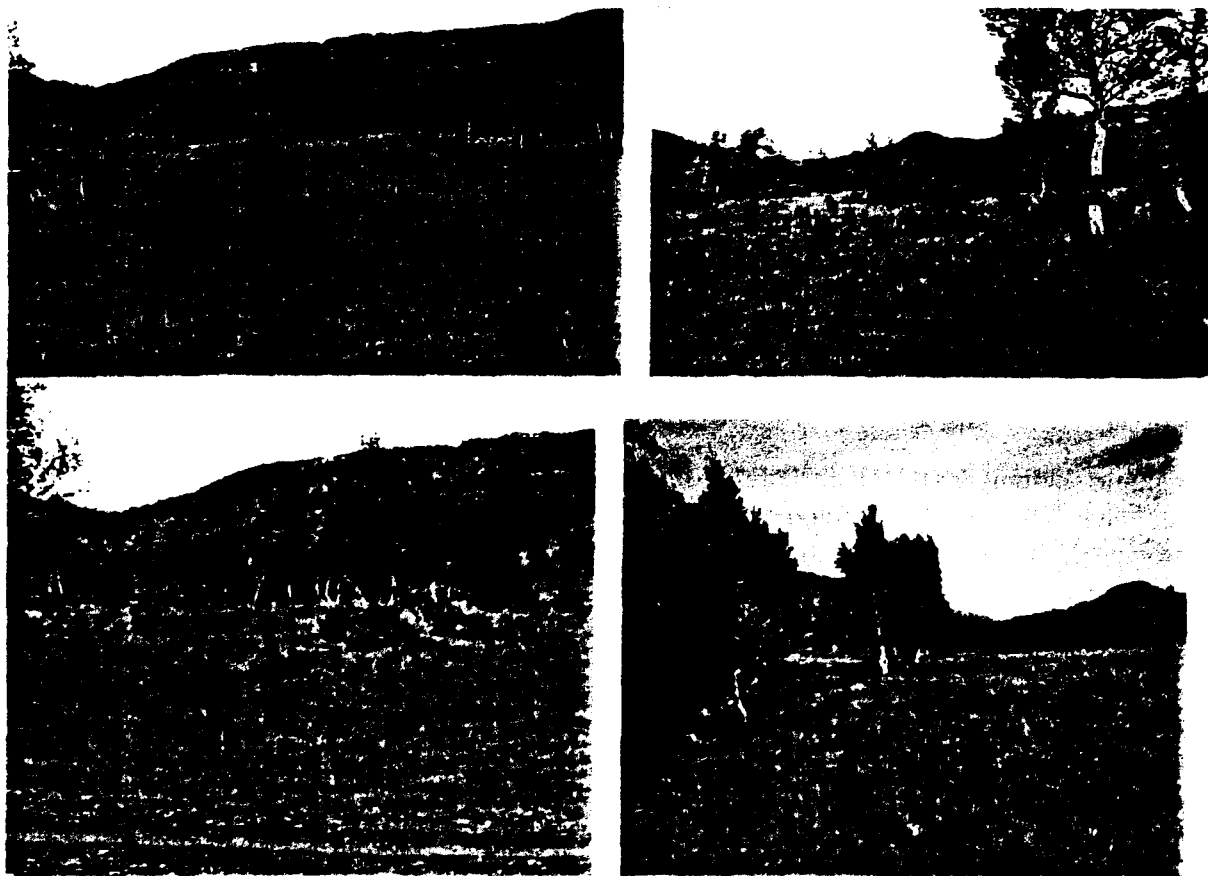
Perioden 2003 – 2005:

Delområde A- Bakken:

Arealstørrelse: 13 dekar

Elvesletta er et artsrikt område med blant annet forekomster av bakkesøte, kattefot, dvergjamne og øyentrøst. Bakkessøte er en av de artene som er i sterk tilbakegang i kulturlandskapet i dag. Området får middels verdi i forhold til funn av beitemarkssopp (Jordal 1995). Selv om beitetrykket er bra, er området under gjengroing av einer. Tidligere var det også her en "skjerm" av bjørk (P.A. Bakken pers. medd.).

Sommeren 2002 ble det lagt ut fastruter for vegetasjonsanalyser i dette delområdet (Vedlegg 5).

Figur 8. Beitetrykket er godt nede på elvesletten slik som bildene ovenfor viser, men det være behov for jevnlig rydding i årene framover. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Rydding av einer og vierkratt. Kvisthauger fjernes og eventuelt brennes på egnet sted. En del einerkratt får stå igjen slik det også gjorde fra gammelt av (P.A. Bakken pers. medd.). Bjørk som kommer opp i einerkratt får stå for å forsøke å etablere en ny "skjerm" av bjørk på lengre sikt. Jevnlig etter-rydding kan være aktuelt innenfor fem-årsperioden.

Figur 9. *Små bjørk som kommer opp i einerkratt får stå i forsøk på å gjenskape en ny "skjerm" av bjørk. Foto: B. Bele.*

Årlige skjøtselstiltak:

Beiting.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks.

Anbefalt oppfølging:

Fortløpende vurderinger av om beitetrykket er sterkt nok til å forhindre ny-oppslag av busker og kratt i takt med det som ryddes. Supplerende rydding ved behov. Fastrutene for vegetasjonsanalyser bør analyseres på nytt annenhvert år for å følge med utviklingen til vegetasjonen.

Perioden 2006 – 2008:

Delområde C - Bakken

Arealstørrelse: 27 dekar

Delområde C omfatter fuktig, kalkholdig slåttemark oppover lia nedenfor Grøndalshøgda. Slåttemarkene er tresatt av bjørk, og opprettholdes i dag av beiting. Områdene gror imidlertid til med einer, vier og bjørk fra utkanten.

Figur 10. *Oversiktsbilde tatt fra Bjørkåsvollen mot delområde C (mot høyre i bildet), juli 2002. Foto: B. Bele.*

Restaureringstiltak:

Rydding av einer og vier samt uttynning av bjørk. Kvisthauger fjernes og eventuelt brennes, mens bjørka tas ut til ved. Etter-rydding kan være aktuelt innenfor fem-årsperioden.

Årlige skjøtselstiltak:

Beiting.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks.

Anbefalt oppfølging:

Fortløpende vurderinger av om beitetrykket er sterkt nok til å forhindre ny-oppslag av busker og kratt i forhold til det som ryddes. Supplerende rydding ved behov.

Årlige skjøtselstiltak:

Raking av kvist og rusk om våren. Dette fjernes fra området og legges på egnet plass slik at næringstilsig unngås. Slått ved hjelp av motorslåmaskin i august / september. Fôret tas ut av området.

Utstyr:

Motorslåmaskin, ryddesag, greinsaks.

Anbefalt oppfølging:

Vurdering av hvor hyppig slått bør foregå.

Sesongen 2003:

Delområde B – Broen

Arealstørrelse: 11 dekar

Delområde B omfatter dyrkamarka nede på elvesletten. Litt kunstgjødsel er tidligere brukt på dyrkamarka, og grasavlinga ble presset til rundballer. Området er ikke slått de tre siste årene. Området er delvis artsrikt med arter som blåklokke, småengkall, katterot, dvergjamne, samt innslag av bakkesøte. Noe finnskjegg og sølvbunke inngår. Flaten er åpen, men kratt av vier og bjørk kommer inn fra kantene. Stort innslag av skogstorkenebb ute på flaten indikerer tidlig gjengroingsfase.

Figur 12. Det dyrka området er fremdeles åpent, men busker og kratt kommer inn fra kantene, juli 2002. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Oppsetting av gjerder omkring slåttemarka, der dette mangler. Rydding av noe vierkratt og bjørk i kantene. Fjerning av kvisthauger og eventuelt brenning på egnet plass. Søppelplassen i området ryddes og fjernes.

Årlige skjøtselstiltak:

Ingen gjødsling av området. Slått i august / september. Fôret tas ut.

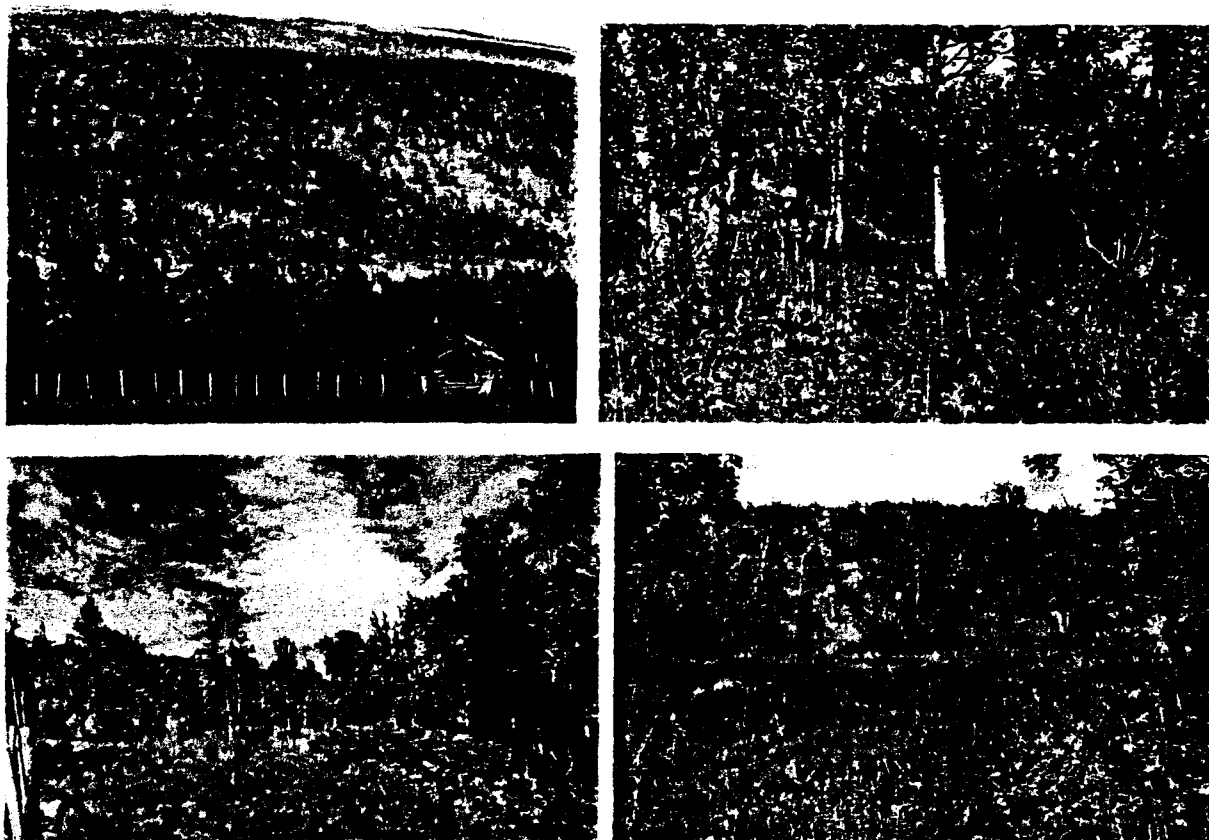
Framdriftsplan for restaurering og skjøtsel av slåttemark tilhørende Egil Broen og Anne Marie Økdal

Perioden 2003 – 2005

Delområde A - Broen (Gammelbuslættet)

Arealstørrelse: 11 dekar

I Gammelbuslættet tas slåtten opp igjen, noe som er i tråd med forvaltnings- og skjøtelsesplanen (Røttum 1999). Området er under gjengroing med bjørk, gråor og einer, men har et artsrikt feltsjikt blant annet med bleikstarr, hengeaks, øyentrøst, blåklokke, prestekrage, svarttopp, tyrihjelmer og tysbast. En del sølvbuketuer finnes også. Området er til dels svært bratt, og noe opptråkka av storfe.

Figur 11. Oversiktsbilde fra Bjørkåsvollen mot hyttene og Gammelbuslættet (øverst til venstre). De øvrige bildene viser tilstanden i Gammelbuslættet, august 2002. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Slåtteeigen gjerdes inn i tråd med gjeldende forskrifter. Rydding av bjørk, gråor og einer. Ved og trevirke tas ut om vinteren ved hjelp av snøscooter. Kvisthauger brennes (jfr. råd om dette). Den tradisjonelle "skjermen" av bjørk ivaretas i restaureringsarbeidet, samtidig som det tas vare på tre i ulike alder for å sikre rekrutteringen. Det sørges for at beitingen fortsetter i området inntil slåtten kommer i gang for å hindre nytt lauvtreoppslag.

Utstyr:

Bruk av lett traktor med slåmaskin, eller aller helst enda lettere utstyr som motorslåmaskin for å unngå jordpakking og kjøreskader.

Anbefalt oppfølging:

Vurdering av hvor hyppig slått bør foregå.

Sesongen 2002 - 2008

Delområde C - Broen

Arealstørrelse: 55 dekar

Delområde C omfatter hele det inngjerda området omkring hyttene. Fordi beitedyra er stengt ute fra området, gror det i dag igjen med lauvkratt og einer. For å forhindre ytterligere gjengroing tas gjerdet ned, slik at beitingen gjenopptas.

Figur 13. Gjerdet omkring hyttene fjernes slik at beitedyra på nytt slipper inn i området. Bildene er fra juli 2002. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Nettinggjerdet tas ned allerede høsten 2002, slik at beitedyra slipper inn i området igjen. Dette krever derfor inngjerding av delområde B som skal slås. Rydding av lauvtrekratt i perioden 2005 – 2008 for å gjenåpne deler av den gamle slåttemarka som er gjengrodd. Bjørk tas ut til ved, kvisthauger brennes. Per i dag er det ikke aktuelt for eier å sette i gang med slått her, så området må opprettholdes ved hjelp av beiting og jevnlig etter-rydding.

Årlig skjøtsel:

Beiting.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks.

Anbefalt oppfølging:

Fortløpende vurderinger av om beitetrykket er sterkt nok til å forhindre ny-oppslag av busker og kratt i forhold til det som ryddes. Supplerende rydding ved behov.

Framdriftsplan for skjøtsel av slåttemark tilhørende Torleif Enlid

Perioden 2003 - 2005

Delområde A - Enlid (Fløtslåtten)

Arealstørrelse: 26 dekar

Fløtslåtten er et artsrikt og forholdsvis åpent slåtteområde. Kulturmarksarter som bakkeseite, dvergjamne, jåblom, katterot og bleikstarr inngår. Ellers er området tresatt med stor bjørk, og er prega av gjengroing med einer og vier. Fastruter for vegetasjonsanalyser ble lagt ut her i 2002 (Vedlegg 6).

Fløtslåtten er et av de områdene som ønskes slått i følge forvaltnings- og skjøtelsesplanen (Røttum 1999). Per i dag er dette imidlertid ikke aktuelt for grunneier å sette i gang med (T. Enlid pers. medd.). Innenfor den kommende fem-års perioden tas det derfor sikte på å skjømme området med beiting som før etter at rydding er gjennomført, samt med jevnlig etter-rydding. Grunneier har også tatt kontakt med skolen for å etablere samarbeid med dem i det ryddingsarbeidet som skal settes i gang. For framdriften av arbeidet må det tas forbehold om snøforholdene. Området er for øvrig et attraktivt beiteområde både for storfe og sau, og var godt nedbeita sesongen 2002.

Figur 14. Bilder fra Fløtslåtten, juli 2002. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Rydding av einer og vier. Kvisthauger fjernes og eventuelt brennes for å hindre næringstilførsel.

Årlige skjøtselstiltak:

Fortsatt beiting.

Utstyr:

Motorsag, greinsaks, ryddesag.

Anbefalt oppfølging:

Fortløpende vurderinger av om beitetrykket er sterkt nok til å forhindre ny-oppslag av busker og kratt i forhold til det som ryddes. Supplerende rydding ved behov.

Perioden 2006- 2008

Delområde B - Enlid:

Arealstørrelse: 39 dekar

Delområde A omfatter gjengroende slåttemark i den bratte lia oppover mot Fløtslåttan. Delvis sterkt oppslag av bjørk, samt en del einer i busksjiktet.

Figur 15. I delområde A er det stort behov for rydding av bjørk slik at mer lys slipper ned til bakken. Bildene er tatt i juli 2002. Foto: B. Bele.

Restaureringstiltak:

Rydding av busker og kratt. Tynning av bjørk som tas ut til ved på vinterføret. Lia er delvis svært bratt og ulendt, så dette må gjøres med forsiktighet. Kvisthauger fjernes og eventuelt brennes på egne steder.

Årlige skjøtselstiltak:

Beiting.

Utstyr:

Motorsag, ryddesag, greinsaks.

Anbefalt oppfølging:

Fortløpende vurderinger av om beitetrykket er sterkt nok til å forhindre ny-oppslag av busker og kratt i forhold til det som ryddes. Supplerende rydding ved behov.

Litteratur

- Austrheim 1998. Plant biodiversity and land use in subalpine grasslands. A conservation biological approach. Thesis submitted for the degree of Dr. Scient. Department of Botany, Faculty of chemistry and biology, NTNU, Trondheim. 1 bind (flere pag.)
- Bele, B. & Norderhaug, A. 2001. Utmarkslåtter i Budalen og Endalen. Kartleggingsbehov og avgrensing i forhold til skjøtselstiltak. Grønn forskning 22/2001, 11 s.
- Direktoratet for naturforvaltning. 1999. Nasjonal rødliste for truede arter i Norge 1998. DN-rapport 1999-3, 162s.
- Ekstam, U. & Forshed, N. 1992. Äldre fodermarker. Betydelsen av hävdregimen i det förgångna. Målstyrning. Mätning och uppföljning. Naturvårdsverket Förlag, 319s.
- Galten, L. & Jakobsen, A. 2002. Forollhogna nasjonalpark – møte mellom Trøndelag og Østlandet. Blyttia 60: 163-171.
- Hansen, S., Norderhaug, A. & Sickel, H. 2002a. Risknusing. Buskap Vol 1, s. 50-53.
- Hansen, S. Norderhaug, A. & Sickel, H. 2002b. Beitet i fjellbjørkeskogen. Buskap Vol 2, s. 18-20.
- Jordal, J. B. & Gaarder, G. 1995. Beitemarkssopp i seterlandskapet i Budalen, Midtre Gauldal i 1994. Rapport nr 1-95. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernavdelingen, 31 s.
- Johansson, O. & Hedin, P. 1995. Restaurering av ängs- och hagmarker. Naturvårdsverket, Solna, 146 s.
- Liavik, K. 1995. Statusrapport om flora/vegetasjon og fauna i det foreslåtte verneområdet Forelhogna i Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Miljøvernabdelingen. Rapport 7/1995. Trondheim, 143 s.
- Liavik, K. 1996. Nasjonal registrering av verdifulle kulturlandskap i Sør-Trøndelag. Sluttrapport for Sør-Trøndelag. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag, miljøvernabdelingen. Rapport 5/96, 111s.
- Moen, A. 1999. Slåtte- og beitemyr, s 153-164, I: Norderhaug, A., Austad, I. Hauge, L., Kvamme, M. (red) 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget, Oslo, 252 s.
- Norderhaug, A., Austad, I. Hauge, L., Kvamme, M. (red) 1999. Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget, Oslo, 252 s.
- Olsson, G.A., Austrheim, G., Bele, B. & Grøntvedt, E. 1995. Seterlandskapet i Budalen og Endalen, Midtre Gauldal, Midt-Norge. Kulturhistoriske og økologiske forhold i fjellets kulturlandskap. Rapport nr. 2 – 1995. Fylkesmannen i Sør-Trøndelag. Miljøvernabdelingen, 89 s.